

2500
YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**GÜZELYURT (GELVERİ) DE YAPI CEPHELERİNDEKİ
MİMARİ ÖGELERİN ARAŞTIRILMASI**

**RÖLÖVE - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS TEZİ
YÖNETEN : YRD. DOÇ. LÜTFÜ YAZICIOĞLU
HAZIRLAYAN : MİMAR SEDEF ER**

İstanbul - 1985

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ

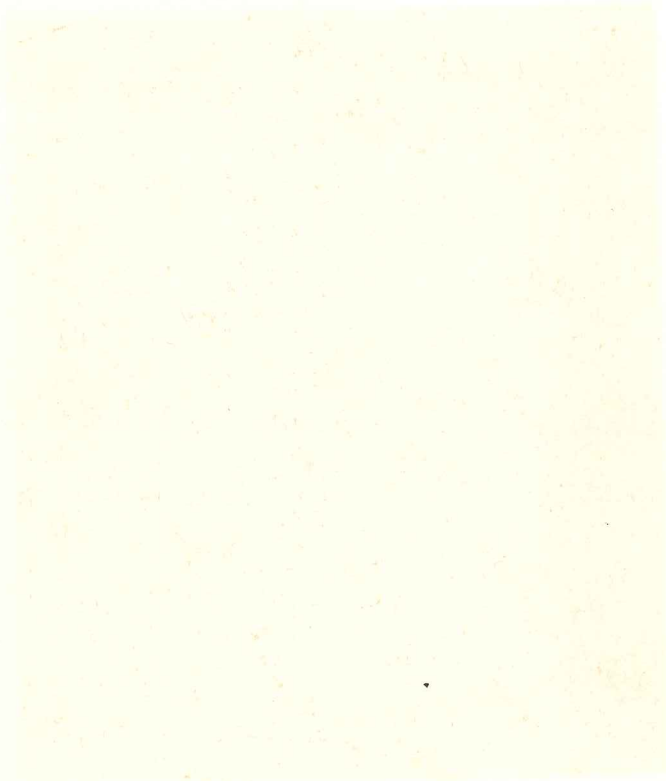
Kayıt numarası: 43737

Demirbaş numarası: 41865

Kot numarası: R 151
77

Ek:

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜZELYURT(GELVERİ)DE YAPI CEPHELERİNDEKİ
MİMARİ ÖGELERİN ARAŞTIRILMASI

RÖLÖVE-RESTORASYON YÜKSEK LİSANS TEZİ

YÖNETEN: YRD. DOÇ. DR.LÜTFÜ YAZICIOĞLU

HAZIRLAYAN: MİMAR SEDEF ER

İSTANBUL - 1985

Ö N S Ö Z

Bu çalışma Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Anabilim Dalı Yüksek Lisans Rölöve Restorasyon Dalı Öğrencileri ve Öğretim Üyeleri tarafından Mayıs 1983'ten beri Güzelyurt Belediyesinin daveti ve desteği ile sürdürülmektedir.

Bu konuda Rölöve-Restorasyon Yüksek Lisans öğrencilerinin diploma araştırma tezi olarak yaptığı bu çalışmalar aşağıda belirtilen ana amaca yönelik çalışmalardır ve bir bütünün parçaları olarak değerlendirilmelidirler.

Amaç bu yerleşim ve çevresinin çeşitli baskılarla yönü ve hızı değiştirilmemiş, tarihsel gelişme değişme sürekliliği içinde sağlıklı ve çağdaş fiziksel çevreye kavuşmasıyla turistik gelişim ve tanıtımın sağlanmasıdır. Bunun için Tarihsel, Kültürel, Sosyal ve Ekonomik özellikleri, Fiziksel çevre verileri ile ele alınmış çözümlemeleri yapılmış ve bunlar önerilerle desteklenmiştir. Bütün çağdaş bilimsel çalışmalarda olduğu gibi bunda da amacı oluşturan ana fikir; Belge, Çalışma ve Bilgi'nin orjinal ve ilginç olduğu için değil, Toplumsal Yararlılık'a dönüşmesi için ortaya konmasıdır.

Çalışmalarımız sırasında bizlere yardımcı olan başta önceki Belediye Başkanı Sayın Efraim Sökmen, şimdiki Belediye Başkanı Sayın Sami Gök olmak üzere tüm belediye çalışanlarına ve tüm Güzelyurt(Gelveri)lulara teşekkür ederim.

Yıldız Üniversitesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Anabilim Dalları tüm Öğretim Üye ve Yardımcılarına, birlikte çalıştığımız sınıf arkadaşlarıma, ayrıca bana değerli katkılarından dolayı Prof.Turgut Övünç'e, Yrd.Doç.Dr.Lütfü Yazıcıoğlu'na, Öğr.Gör.Dr.Reha Günay'a, Öğr.Gör.Y.Mim.Ark.Lemi Ş.Merey'e, Doç.Dr.İsmet Ağaryılmaz'a, ayrıca çalışmalarımda bana destek olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Sedef Er

Ocak 1985

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	i
TÜRKÇE ÖZET	ii
İNGİLİZCE ÖZET	iii
1. GİRİŞ	2
2. FİZİKİ TANIM	3
2.1. COĞRAFİ KONUM VE SINIRLAR	4
2.2. KLİMATİK YAPI	5
2.3. JEOLJİK OLUŞUM	7
3. KAPADOKYA TARİHİ-TARİHİ COĞRAFYASI	13
4. YAPI YERLEŞİMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	28
5. YAPI CEPHESİNİN BİÇİMLENİŞİ	38
5.1. YAPI ELEMANLARININ BİÇİMLENMESİ	39
5.1.1. Doğal Verilerin Biçime Etkisi	39
5.1.1.1. Arsanın Biçimi	40
5.1.1.2. Doğal Çevre İle Uyum	40
5.1.1.3. Manzara ve Sokağa Göre Durum	40
5.1.2. Dış Etkenlerin Biçime Etkisi	42
5.1.2.1. Açıklıkların Biçimlenmesi	42
5.1.2.1.1. Aydınlatma	42
5.1.2.1.2. Güneşlenme	42
5.1.2.1.3. Havalandırma	45
5.1.2.1.4. Güvenlik	45
5.1.2.2. Üst Örtünün Biçimlenmesi	46
5.1.2.3. Sıcak ve Soğuk İçin Önlemler	46
5.1.3. Geleneklerin Biçime Etkisi	47
5.1.3.1. Sürecin Etkisi	47
5.1.3.2. Yaşam Biçiminin Etkisi	49
5.1.3.2.1. Dini İnançların Etkisi	49
5.1.3.2.2. Toplumsal Eğitim	50
5.1.3.2.3. Sosyal Denetim	50

	<u>Sayfa</u>
5.1.4. Yapı Elemanları	51
5.1.4.A. Yapı Elemanlarının Yapıdaki Yeri ve İşlevi	
5.1.4.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik	
5.1.4.1. Çatı Örtüsü	52
5.1.4.2. Çörten	56
5.1.4.3. Saçak	62
5.1.4.4. Kat Silmesi	65
5.1.4.5. Çıkmalar	68
5.1.4.6. Köşe Çalığı	76
5.1.4.7. Eyvanlar	79
5.1.4.7.a. Kemeraltı	79
5.1.4.7.b. Balkon	80
5.1.4.8. Pencereleler	86
5.1.4.8.1. Servis Penceresi	86
5.1.4.8.2. Yıldız Penceresi	88
5.1.4.8.3. Oda Pencereleleri	94
5.1.4.8.3.a. Küçük Boyutlu Oda Penceresi	94
5.1.4.8.3.b. Normal Oda Penceresi	97
5.1.4.8.3.c. Yan Yüzde Oda Penceresi	101
5.1.4.9. Kapılar	106
5.1.4.9.1. Konut Giriş Kapısı	106
5.1.4.9.2. Hayat Giriş Kapısı	115
5.2. KÜTLENİN BİÇİMLENMESİ	138
5.2.1. Doluluk Boşluk Oranı	140
5.2.2. Birleşme Prensipleri	140
5.2.3. Cephede Gruplama ve Mimari	141
5.2.3.a. Tek Kat	141
5.2.3.b. İki Kat	142
5.2.4. Yüzey Etkisi	143
5.2.5. Dekorasyon Olanakları ve Bezeme	144

	<u>Sayfa</u>
6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ	168
6.a. YÖN-MANZARA-CEPHE İLİŞKİSİ	204
6.b. ARAZİ-KONUTA GİRİŞ-CEPHE İLİŞKİSİ	204
6.c. SOKAK-CEPHE İLİŞKİSİ	204
6.d. PLAN-CEPHE İLİŞKİSİ	205
7. SONUÇ	216
8. NOTLAR	219
9. KAYNAKLAR	221
10. ÖZGEÇMİŞ	224

Ö Z E T

Kapadokya'da, jeolojik ve topografik yapının olanak verdiği kaya içi yerleşme ile başlayan ve gelişerek, kaya dışına taşan yeni yapılarla yöresel kaya oyma ve taş yığma mimarinin önemli örnekleri yer alır.

Niğde ilinin Aksaray ilçesine bağlı Güzelyurt(Gelveri)de aynı yapı içinde yer almaktadır. Kaya oyma şeklinde başlayan yerleşme geleneksel yığma sistem kullanılarak gelişmiştir. Yapı cephesindeki mimari öğelerin araştırılmasına Güzelyurt(Gelveri) yakın çevresinin fiziki tanımı yapılarak başlanmıştır. Hristiyanlığın ilk merkezlerinden biri olan Güzelyurt(Gelveri)nin Kapadokya içindeki önemi ve yerleşimin tarihi gelişimi araştırılarak mimari öğelere etkisi incelenmiştir.

Doğal verilerin, dış etkenlerin ve geleneklerin de etkisi ile biçimlenen yapı elemanlarıyapıdaki yerleri ve işlevlerine göre araştırılmış bunlara bağlı olarak kullanılan malzeme ve teknikler belirtilmiştir.

Yapı elemanlarının yapı yüzünde oluşturdukları oranlar, gruplar, yüzey etkisi, dekorasyon özellikleri araştırılmıştır.

Yapı yüzleri plan tipleri ile birlikte işlevsel olarak irdelenmiştir.

Sonuçta yöresel olanaklarla, kısıtlı teknoloji ile geleneklerin ekonomik durumun, sosyal konumun etkilediği, süreç içinde gelişen değişen gereksinimleri karşılayacak işlevsel mimari karakter oluşmuştur.

S U M M A R Y

At Cappadocia, the important patterns of regional rock engraving and stone piling architecture take place that which it begin with the settlement inside the rocks as the geologic and topographic structure make it possible and by developing over lapped outside the rocks with new constructions.

Güzelyurt Town which is committed to the district Aksaray in the province Niğde takes place at the same structure. Here settlement had begun with rock engraving and developed by employing traditional rock piling system.

The searching of architectural elements at the front of the construction had begun by making the physical definition of Güzelyurt's close surroundings.

Güzelyurt's importance within Cappadocia and historical development of the settlement which is one of the first centres of Christianity had been searched and its effects to the architectural elements had investigated.

The construction elements that shaped by the effects of Natural data, external factors and traditions had been searched according to their places and functions at the construction and also the material and technics that were used according to these facts had been indicated.

Construction elements' proportions, groups, surface effect, decoration characteristics that formed on the construction front (face) had been searched. Construction fronts (faces) with their plan types had been functionally showned.

At the result, by the effects of regional possibilities, limited technology tradition, economic condition and social position functional architectural character which develops in the procedure and meets the changing needs had been created.

1. GİRİŞ

1. GİRİŞ

Yapı cephesindeki mimari ögelerin araştırılmasında izlenen yöntem ilk olarak ögelerin biçimlerinin olduğu çevrenin fiziki ve tarihi yapısı ile tanıtılarak Kappadokya içindeki öneminin belirtilmesidir.

Mimari ögelerin araştırılmasında şemalaştırmaya gidilerek her ögenin ayrı ayrı diğer ögelerden soyutlanarak yapı yüzündeki yeri irdelendi ve diğer ögelerle ilişkisi yine şematik olarak Tablo 24'te gösterildi ve bu şemaların varolan örnekleri fotoğraflarla verildi.

Yığılma sistemin özelliğinden dolayı tek katlı ya da iki katlı konutlar odaların yanyana birleşmesiyle büyümüştür. Bir oda bir birim kabul edilerek konut yüzlerinin birimlerin birbirleriyle birleşmelerinden olduğu, Tablo 25'te varolan örneklerle gösterildi.

Tablo 25'te mimari ögelerin yapı yüzünde oluşturduğu doluluk boşluk oranları, konutu oluşturan birimlerin sayısı birden fazla ise birleşme prensipleri, gruplanmalar, yüzeysellik, dekorasyon olanakları ve bezeme özellikleri araştırıldı.

Son olarak örnek konutlar seçilerek plan tipleri ile irdelendi. Konutların işlevsel özelliklerinin ve iç mekanın dış yüze yansımaları gösterildi.

2. FİZİKİ TANIM

2. FİZİKİ TANIM

2.1. COĞRAFİ KONUM VE SINIRLAR

Güzelyurt'un bağlı olduğu Niğde ili, İç Anadolu Bölgesinin Orta Kızılırmak bölümünde yer alır (Harita 1).

Doğuda Kayseri, Güneydoğuda Adana, Güneyde içel, Güneybatıda Konya, Kuzeybatıda Ankara, Kuzeyde Kırşehir, Kuzeydoğuda Nevşehir illeriyle sınırlıdır. Güneydoğu kesimlerini Toros dağları kaplar (2689). Güneyde Toroslar bir duvar gibi yükselir. Bu dağlardan başka volkanik dağlara da rastlanır. Bunlar ilin orta kesimlerinde yükselen Melendiz dağı (2935) ile Hasan dağı (3253). Bozkır iklimi karakteri görülür.

Ormanlık alanlar azdır, ilin % 2'si ormanlıktır. Ormana Torosların kuytu yamaçları ile sarp yerlerinde, Melendiz ve Hasan dağlarının bazı kesimlerinde rastlanır. Büyük bir bölüm Bozkır halindedir. Başlıca akarsuyu Melendiz suyudur. Melendiz dağlarından iner, Aksaray ovasını suladıktan sonra Tuz Gölüne dökülür. İkinci önemli akarsu Bor ve Niğde ovalarını sulayan Uzandı deresidir(1).

İlçe merkezi Aksaray Melendiz çayı (Uluırmak) üzerinde, Tuz

gölünün 40 km kadar güneydoğusunda sulak bir vadi ağzındadır. Deniz yüzeyinden yüksekliği 980 m'dir.

Bölgede ekonomi tarım ve hayvancılığa dayanır. Vadi tabanları ve Melendiz suyu vadisi önemli bir meyvecilik alanıdır. Bağcılık da önemli yer tutar. Akkaraman koyunu ile tiftik keçisi çok yetiştirilir. Aksaray ilçesinin bucağı olan Güzelyurt(Gelveri)de güneydoğu ve Ziyaret dağının güneybatı yamaçlarında (1480) yükseklikte yer alır.

Doğuda Budak ova platosu, Göllüdağ ve Dedidağ, Güneyde Melendiz dağları, güneybatıda Hasandağ ile Kuzeyde Melendiz suyunun kenarında yükselen arazi tarafından sınırlanır(2). Kapalı ekonomi vardır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşılır. Erkek nüfusun büyük bir kısmı büyük şehirlerde çalışır. Buğday, nohut, patates ekilir, bağcılık önemli yer tutar.

2.2. KLİMATİK YAPI

İklim karasal özellik gösterir.

Yaz aylarında kuru ve sıcak bölgede ana özellik yüksek gündüz ısı ve düşük gece ısıdır.

Bu bölge en çok Haziran ve Aralık aylarında yağış alır. Isı durumu yazın maksimum 32°C minimum 2°C, kışın maksimum 20°C minimum 22°C. Yıllık minimum nem niceliği % 5. Yıllık yağış maksimum yağmur niceliği 361 mm.

Hızlı esen ve egemen yel yönleri:

İlkbahar : NE-N

Yaz : NE-N

Sonbahar : NE

Kış : NE

Zeminde maksimum don derinliği 50 cm.

İklim koşullarına göre yapıya elverişli sürenin başlangıç ve sonuç tarihleri ya da süresi 15 Mayıs 1 Ekim'dir.

Bu değerler don durumu dışında yerinde alınan değerlerdir(3).

2.3. JEOLJİK OLUŞUM

Orta Anadolu'da Aksaray ile Niğde arasında bulunan Hasandağı Melendiz dağı yöresi içersinde çok sayıda volkan konilerinin kraterlerin tül örtülerinin ve lav akıntılarını yer aldığı 50 km uzunlukta ve ortalama 20 km genişlikte bir volkan alanıdır.

Büyük ve küçük Hasan dağları 3268 m-3069 m yükseklikleri ve düzgün koni şekilleri ile Tuz Gölü Aksaray düzlüğü kenarında yer alırlar. Araştırmacılar göre yöredeki pliyosen-kuvaterner yaşlı volkanik faaliyet İgnimbrit püskürmesiyle başlamış bunu kül-lapilli-tüf ve aglomeralar izlemiş. Daha sonra Andezito - Bazalt ve Riyadasit lavlarının çıkışı ile Hasandağın Hornblend-Piroksen bazaltları ve ova kenarındaki olivinbazaltla-

rın akışı ile volkanik faaliyet sona ermiştir. Volkan yapısını iyice korumuş olan büyük Hasandağ'ın tepe kısmında çok belirgin bir krateri vardır. Dağın yamaçlarından ovaya dek lav akıntıları inmekte, etrafını çok sayıda parazit koniler kuşatmaktadır. Küçük Hasandağın zirvesi de tahrip edilmiş eski ve daha büyük bir kraterin bakiyesi görünümündedir.

Hasandağı-Keçiboydurandağı-Melendizdağı masifini oluşturan başlıca volkanitler:

- Bazaltlar: Hasandağı-Melendiz dağı kütleğinde geniş yer kaplayan bazalt akıntıları bölgedeki volkanik faaliyetin son safhasını oluşturlar.
- Andezito-Bazaltlar ve Andezitler: Keçiboyduran ve Melendizdağlarının güney yamaçlarında yer alan bu tür lavlara Hasandağında rastlanmaz. Çeşitli tüfler Volkanikbreş-Aglomera ve konglomeralar ya da genel tanımıyla piroklastik maddeleri bölgede lavlar kadar hatta daha yaygındır. Çeşitli görünüm bileşim ve dokularıyla volkanik konilerin yapısında ve çevresinde oldukça geniş alanlara yayılmıştır.

Nevşehir Güneybatısında Neojen-Kuvaterner Volkanizması Nevşehir'in Güneyinde ve Güneybatısında 1200 km^2 'lik bir alanda yüzeylenen genç volkanik oluşuklar olan koniler, kraterler, lav kubbeleri, lav akıntıları, İgnimbrit ve tül örtüleri oluşmuştur.

Bölgedeki volkanik faaliyet üst miyosende başlamış ve günü-

müzden bir milyon yıl öncesine dek sürmüştür. Bu faaliyetin değişik aşamaları ve her aşamada yeryüzüne çıkan volkanik malzemedir.

- Andezit domları (Harita 2-2): Bölgenin orta kesimindeki Suğdeli Tepe (1520) ile Kızıltepe'yi (1509) oluştururlar.
- Pembe tüfler (Harita 2-3): Kuzeyde Acıgöl bucağı ile güneybatıda (Gerveri)Güzelyurt bucağı yakınlarında yüzeylerler. Bunlar "silme tüfü" olarak da adlandırılmıştır. Alt pliyosen yaşlı olan ve 1-30 m kalınlığı bulunan bu tüflerin arasında ince kireçtaşı ve marn seviyeleri de bulunur. Kayacın bileşiminde bol miktarda Süngertaşı ve volkanik cam parçalarıyla plajiyoklas, kuvars, biyotit, piroksen, hornblend ve opak mineraller yer alır.
- Gerveri lavı (Harita 2-4): Bölgenin Güneybatı köşesinde, Sivrihisar'la Gerveri arasındaki vadi içinde yüzeylenen lav akıntısı 10-15 m kalınlıkta olup, alttaki pembe tüflerle üstteki Gerveri İgnimbriti arasında yer alır. Andezitik olan Gerveri lavının belirgin özelliği onun fazlaca ayrışmış-bozunmuş olmasıdır; üst yüzeyine yakın kesimi ise boşlukludur. Porfirik yapısı içinde plajiyoklas, ojit ve hipersten fenokristalleri bulunur. Hamur maddesi ise çoğunlukla mikrokristalin-camsıdır.
- Gerveri İgnimbriti (Harita 2-6): Gerveri bucağı yakınlarında kalınlığı 15 m'ye erişen bu gri renkli orta derecede kaynaklanmış İgnimbrit yatağı bölgede çok yaygın olan Kızıl-

kaya İgnimbritin alt seviyelerini oluşturur. İçerisindeki büyüklüğü 80 cm'ye yaklaşan süngertaşı blokları ve Üst Mi-yosen yaşlı andezit lavlarının parçaları bulunur. İnce ke-sitlerinde ayrıca, plajiyoklas, biyotit, klinopiroksen, hornblend ve magnetit fenokristalleri saptanmıştır; yer - yer Titanit-Zirkon ve Kuvarsa da rastlanır.

- Bazalt ve Andezitler (Harita 2-10.11): Bölgedeki volkanik faaliyetin en son safhasında meydana gelmiş olan bu bazalt ve bazaltik andezitler geniş alanlarda yüzeylemler. Lav akıntı ve örtülerinin yanında çok sayıda bazaltik cüruf konileri de bulunur.

Kayaçları oluşturan mağmanın (lav tipinin) genellikle kal-kalkalin nitelikte olduğu anlaşılmıştır. Sadece, bir kısım Kuvaterner yaşlı bazaltlar hafif alkalin karakterdedirler.

Araştırma sahasında ve yakın çevresinde volkanik faaliyet Orta Miyosen sonlarına doğru başlamış, üst miyosen boyunca devam eden ilk safhada andezitik birimler yeryüzüne çıkmış-tır.

Bölgede geniş alanlara yayılmış olan tüf ve İgnimbritler püskürtülmüştür. Kızılkaya İgnimbritinin oluşumundan sonra, yaklaşık 4 milyon yıl süren bir sükunet dönemi geçmiş ve bunu volkanizmanın son kuvaterner safhası izlemiştir. Bu son safhada riyalitik tüfler, riyalitik dom ve lav akıntı-ları meydana gelmiş ve bunları da son ürünler olarak andezit ve bazaltlar izlemiştir.

Orta Anadolu Masifinin güney kenarı boyunca yeralan Neojen - Kuvaterner yaşlı bu volkanitler Arap-Afrika levhası ile Anadolu levhacığı arasındaki kıta/kıta çarpışması sonucu oluşan volkanizmanın ürünleridir(4).

GÜZELYURT(GELVERİ)TA JEOLojİK DURUM

Deprem açısından tehlikesiz bölgedir. Şimdiye dek duyulan depremlerden hasar kaydedilmemiştir.

Seylap durumu yoktur.

Dik şevlerde bulunan tüflerin stabilitelerinin bozularak evlerin yıkılması beklenebilir.

Kuzeydoğu ve Güneybatı yönleri az eğimli ve gelişmeye uygun alanlardır(5).

Harita 2- Nevşehir Güneybatı yöresinin basitleştirilmiş jeoloji haritası (I. BATUM, 1978)

3. KAPADOKYA TARİHİ

3. KAPADOKYA TARİHİ - TARİHİ COĞRAFYASI

KAPADOKYA SINIRLARI

Anadolunun iç kısmında, güneyde Toros dağlarından kuzeyde Karadenize dek uzanan bölgedir. Batıda Tuz gölü, doğusunda Ermenistan ve Fırat nehri ile sınırlanır (Harita 3-4).

KAPADOKYA TARİHİ

III. bin yıldan önce Kapadokya'da bir Sami topluluğu vardır. Sırasıyla Hitit İmparatorluğunun Lydia'lıların, sonra da Perslerin (M.Ö. VI. yüzyıl) eline geçti. Pers Kralları tarafından iki satraplığa (genel valilik) bölündü; Kuzeydeki kısma Pontik Kappadokia, güneydeki kısma Esas Kappadokia (veya Büyük Kapadokya) denirdi. M.Ö. 322 yılında Perdikkas Kappadokia'yı zaptetti; Eumenes'i satrap (genel vali) tayin etti. Antigonos I'in İpsos savaşında (M.Ö. 301) ölmesinden sonra yerli bir hanedan başa geçti.

Bunlar sadece ismen Selefki Kralına bağlıydı. M.Ö. 255 yılına doğru, Ariarathes III. Kral ünvanıyla bağımsızlığını ilan et-

etti. Bu kral ve varisi Ariarathes IV. Selefki Hükümdarları-
nın kızlarıyla evlenirler. Ariarathes IV, Magnesia'da Romalı-
lar tarafından bozguna uğratılincaya kadar (M.Ö. 190), Anti-
okhos III'ü destekledi. Bundan sonra Kappadokia, Roma hima-
yesine girdi. Ariarathes V. M.Ö. 165-130 yılları arasında
saltanat sürdü. Bu süre içinde Roma'ya bağlılığını devam et-
tirdi. M.Ö. 130 yılında ölünce Kappadokia'da iç karışıklık
başgösterdi. Ariarathes'ten sonra iş başına geçen Ariarathes
VI (M.Ö. III. yüzyıl) ile Ariarathes VII (M.Ö. 100), Pontus
Kralı Mithradates VI tarafından öldürüldüler. Mithradates VI
nın yönetimi (M.Ö. 96) sırasında Kappadokia'lı asiler direnme-
ğe çalıştılar; Romalıları arabulucu tayin ettiler. Roma'daki
Ariobarzanes I Philoromaios'u kral tayin ettiler (M.Ö. 95).

Mithradates'in devrilmesinden (M.Ö. 63) ve Pompeius'un doğuyu
yeniden düzene sokmasından sonra Kappadokia krallığı, tekrar
Roma himayesine girdi. Achelaus'un onayı ile Ariobarzanes III
başta geçti. (M.Ö. 42). Onun ölümünden (M.S. 17) sonra krallı-
ğı Tiberius doğrudan doğruya Roma'ya bağladı. Kappadokia bir
Roma alayının olarak, bir vekil tarafından yönetilmeğe baş-
landı. Daha sonra da iki Roma Alayının bulundurulduğu büyük
bir Garnizon oldu. Hristiyanlığın yayılış yolları üzerinde
olan bölgede sadece iki şehir önemliydi: Bunlardan biri Maza-
ka (daha sonra adı Kaizadeia olarak değiştirilen bugünkü Kay-
seri), diğeri bugünkü Niğde şehrinin aşağı yukarı 16 km kadar
Güneybatısındaki Tyana idi.

Doğu Roma İmparatoru Romanos IV Diogenes (1072) devrinde Kappadokia'yı Selçuklular istila etti. Az sonra da Aleksios I Kommenos, Batıda latinlerin yarattığı tehlikeye karşı doğuda barışı sağlamak amacıyla Kappadokia'nın önemli bir kısmını Selçuklu sultanı Süleyman'a verdi. Bizans İmparatoru Manuel Kommenos devrine kadar Kappadokia, başkentleri Konya olan Selçuk sultanlarına bağlı kaldı. Sonradan sultan Mes'ud ülkeyi oğulları ve damatları arasında paylaştırdı.

Bu durum Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıd'ın tahta geçmesine kadar devam etti. Yıldırım Beyazıd 1399'da Kappadokia'yı ele geçirerek ülkeyi birleştirdi.

1405'te Kappadokia Timurlenk tarafından istila edildi. Timurlenk'in Buhara'ya çekilmesinden sonra ve ülke temelli olarak Osmanlıların eline geçmeden önce Kappadokia bir süre için Selçukluların eline geçti(6).

KAPPADOKYA'NIN TARİHİ COĞRAFYASI

Bölge volkaniktir, Hasandağı olarak bilinir.

Yakın 3. çağın başlarında volkan zinciri ortaya çıkmış. Güneyde Toros'un (Taurus) kıvrımları ile, kuzeyde Lycaonien yığıntıları arasına uzanır. Hasandağı doğuda Erciyes ile batıda Karacadağ arasında yer alarak grubun bir bölümünü oluşturur.

Bu volkanik grubun ara bölümünü Melendiz dağları oluşturur. Kuzeybatıdaki büyük bir krater önünde yer alır. Batı sırtı

Kuş tepesi, Küçük Hasandağı, Büyük Hasandağı (3800) gibi düzenli, yüksek, volkanik konilerden oluşmuştur. Bunlar 2000 m'lik Lycaonien platosuna hakimdir. Bunların aralarında 1800 m'ye dek varan gedikler buradan geçişleri kolaylaştırmaktadırlar (Omarlı Gediği, Kılıç Tepe Gediği gibi).

Melendiz Dağının kuzeyinde yapı farklılaşmaktadır (Dedi Dağı, Göllü dağı 2142). Nenezi'nin kuzeyinde Melendiz'in lavları ile Erciyes'in lavları birleşerek plato oluşturmuşlardır. Plato yumuşak olduğundan 2. derece kraterler ortaya çıkmıştır. Bu 2. zincirden geçişler daha kolaydır.

Kapadokya bölgesinin coğrafi durumu nedeniyle sürekli olarak akan sular vardır. Melendiz suyu dağların üzerindeki Sultan Pınarından doğar. Geniş bir yerde birleşir (Ova boşalmış göl olabilir). Kuzeybatıya kıvrılarak Ihlara ve Selime yönünde akar ve 10 km uzunluğunda kutsal bir yönü de olan bir tüy yatağını oluşturur. Buraya Peristrema denir. Pekçok kilise buranın yakınına yerleşmiştir. Melendiz suyu daha sonra batıya doğru Karasu ile birleşerek devam eder.

Aksaray'dan geçer, Tuz gölünü çevirir bataklıklarda yiter. İki ana kaynağı vardır. Hasandağı'nın kuzeyindeki Helvadereden kaynağını alan beyaz su zengindir.

Yörede tarım yapılır. Rumların göçünden sonra nüfus artmış ve yoksullaşmış halk kışın evler de oturuyor, yazın yaylalara çıkıyorlar. Ulaşım Aksaray'dan Niğde'ye bağlanan tek bir yolla yapılıyor(7).

Kappadokya Hellenizmi 31 şehir ve kasabaya yayılmıştı. 31'i Rum yerleşmesi 50'si Türk yerleşmesi idi. Türk yerleşmesi daha fazla idi, fakat adlarından anlaşıldığına göre eski rum yerleşmeleridir(8).

Hellenistik çağda Hasandağı'nın sınırları Melendiz suyunu ve kollarını çevreleyen sırtlar boyunca yer almıştı. Dış sınırları, batıda Lycaunie, Güneyde Tyanide, doğuda Morimene'yle çevrilmişti. Romalılardanda yardım gören bu bölge Garsauriti-de'nin en büyük stratejik öneme sahip yeri idi.

Strabon, iki Kappadokya kentinden söz ediyordu: Mazaca-Kayseri ve Tyane-Kemerhisar ona göre Garsaura-Aksaray lycaunienne sınırındaki bir kale idi.

İ.S. 1. yüzyılda Garsaura, Archelais oldu ve İmparator Claude'un Romen sömürgeler ile nüfuslanarak Colonea Archelais adını aldı. Nazianze, şehrin adını 1. yüzyıl ortasında elde etti ve Diocesarre adını aldı. 15-17. yüzyılda Diocletien kentleri yeniden düzenleyerek Kappadokya'yı iki parçaya böldü. Batısı Kappadokya doğusu Armenia II'yi oluşturdu. Valens Kappadokya'yı yeniden böldü. Kappadokya I başkenti Cesare'e daha az yayılmış olan Kappadokya II, başkent Tyone'ydi (Garsauridite burada olabilir).

Roma'nın yollarını da üç kaynaktan öğreniyoruz.

Antoin'in gezi yolu (3^e siecle): Hacıların tüccarların izlediği büyük bir yol, Ancyre-Ankara'ya Hasandağından geçerek

Tarse'a ulaştırırdı. Bu yol Tuz gölüne hakim olup, suyu sel tehlikesinden uzak taraçalarda, sonra Melendiz suyu ve onun kolu olan Karasu boyunca Nenezi yakasını geçip Büyük Hasköy çukurlaşmasına doğru kolay bir çizgi izler.

Peutinger denilen cetveller (4^e yüzyıl): Aksaray'dan itibaren açıklaması zor olan değişik bir yol verir, çünkü ara istasyonların durumu hiçbir kesin yerleşime uymaz.

Nenezi-Nazianze, Malakopea-Derinkuyu, Nevşehir ya da Hızıp Acıgöl'den geçerek bir yol Aksara'yı Kayseri'ye bağlar. Bir başka yol Batıda Laodice'e ve Pessinunte'eye doğru ilerler. Melendiz Suyu ve Beyaz Suyun birleştirdiğı bataklıklar Selçuklular şose yapana dek aşılması çok zordu.

(Paleo-Chretienne) Hristiyanlığın ilk döneminde 4^e ve 6^e yüzyılda pekçok önemli kilise Hasandağında yapılmıştı. Bilgiler Kapodokya papazları Saint Basile Gregoire de Nazianze ve Gregoire de Nysse'in eserlerinde vardır.

Kapodokya'nın idari biçimde bölünmesi dinsel bölünmeyi harekete geçirir. Dinsel ve yönetsel sınırların çakışmadığı bu zamanda Hasandağı bölgesinde Tyana Metropolit'i egemenliği altındaki zamanlarını sorunsuz geçirdiler. (Nazianze piskoposlarının zamanı) Nazianze bu devirde önemli ancak 376-380'lerde şehir niteliğini yitirdi.

Şehir haç yolu üzerinde bir etap oluşturuyordu. Nazianze ismi günümüzdeki Nenezi kasabasında bulunur. Bu bölge nemli ve Ka-

rasu'nun kaynaklarıdırılar. Gregoire Nazianze Karbala'da doğdu Karbala günümüzdeki Güzelyurt(Gelveri)tur. 536'ya doğru Justinien, Justinianopolis adı altında Mokyssos-Kırşehir kurdu, burayı Nazianze, Doara, Parnassos ve Colonea kilisesinin metropolü yaptı.

Sasima Tyane'a döndü. Bu durumda 10. yüzyıla dek değişiklik olmadı. 8-10. yüzyılda Hasandağında Heraclius arap istilacıların Hristiyan Anadolu üzerindeki hareketleriyle oluşan Pers tehlikesini henüz önlememişti. Bizans sınırları Toros bayırlarına gelmişti, Arap saldırılarını karşılamak için uygun sistemler kurmaya yönelerek Themes'ler ortaya çıktı. Bunların düzenlenişi geniş toprakların küçülmesi yönünde sıkça değişti. Eski kırsal yapının rolü kalmadı.

Hasandağı Ciliciennes kapıları açılması konumunun Bizans savunmasının baş eksenini idi.

Arap istilaları nedeniyle bir kale ağı kurulmuş zorunlu geçişler boğazlar, su noktaları kontrol altına alınmıştır. Yol sistemi kalkındırılmış, Bizans İmparatorluğunun Tauros sınırına yapılacak saldırıdan haberdar etmek için optik telgraf sistemi kurulmuştur.

Bir şekil zinciri ile izole edilmiş, tepelere kurulmuştu. Bunlar ışık sinyalleri oluşturuyor ve Anadolu'yu çaprazlamasına kat ediyordu. Tauros'taki bir olay 1 saatten kısa sürede Constantinople'a ulaşırdı.

İlk merkez Ulukışla yakınlarındaki Loulon kalesiydi, ikincisi Hasandağı'nın Güneybatı yamacındaki Argeios-Argos'du, üçüncüsü Isamos tepesi üzerinde Tuz gölü'nün ötesindeydi.

Bölgedeki Bizans kaleleri ile oluşturulan üç savunma ağı ayrıcalıklı durumundan dolayı Peristrema'nın korunmasını gerçekleştirmiş ve Arap akınlarının çoğuna karşı sığınak oluşturmuştur.

Hasandağı'nda Türk egemenliği 11. yüzyılda başlamış, 12. yüzyılda Selçukluların Konya'da güçlenmesiyle kendini hissettirmiştir.

Sonraki yüzyıllarda iki süreç şeklinde ülkenin Türkleşmesi ve hristiyan ögelerin dinsel ve dilsel olarak değişimi gözlenmiştir.

Hasandağı halkı şehirlerde büyük değişikliklere uğramış, taşrada ise değişiklik istikrarlı olmuştur. Bölgenin önemli şehirleri Tyane ve Nazianze çok küçük kasaba düzeyine düşmüşlerdir. Kemer kilise (Kemerhisar oldu) ve Nenezi birleştirildi.

Aksaray II. Kılınç Aslan zamanında yeniden kuruldu. Önemli bir ticaret ve esnaf şehriydi, nüfusun çoğunluğunun Mahomet II tarafından Constantinople'a sürülmesiyle bu önemini yitirdi.

Niğde Güneybatı Selçuklularının önemli şehirlerinden oldu.

Mongale işgali altında Melendiz dağlarının geçitleri ile bir-

likte Sungur Ağa'ya verildi. Burayı çeviren değişik Türk boyları arasında çarpışmalara neden oldu. Bölgedeki Ermeni etkisinden dolayı Hristiyan kalacak bölgenin Lozan antlaşması ile etnik görüşü değişti. Güzelyurt(Gelveri), Sivrihisar, Helvader, Derinkuyu, Suvermez, Hasköy, Gölcük, Misli, Andaval gibi zengin Yunan kasabalarında ve bu bölgede yaşayanlar 1924'te mübadele ile Yunanistan'a yerleştiler.

Bu bölgelere Makedonya, Trakya ve özellikle Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelen Türkler yerleşti.

Selçuklu devrinde yollarda iyi korunan ve sağlam yapılı Kervansaraylar yapıldı. Önemli yollardan biri olan Uluyol, kısa yoldan başkent Konya'yı Kayseri ile birleştiriyordu.

Büyük Tuz gölünden ve Aksaraydan geçiyordu. Aksaray'dan Konya'ya yol sağlam taş konsollar gerektiren bataklıklardan geçirdi.

İlk konak Akhandı, ikincisi Sultan hanıydı.

Aksaray'dan Kayseri'ye yol ağzı Karahan'dan (1241), Oresun (1936) ve Alay Hanından geçirdi.

Niğde'den Aksaray'a doğrudan bir yol eski izlerden geçirdi. Osmanlı devrinde yollardan bakım kaldırıldı ve 20. yüzyıla dek bölgeden at dışında geçebilecek bir yol olmadı(9).

Bölgedeki hristiyan mevkiler genellikle dağlık arazi, bazı

ufak ovalar, Aksaray çevresinde, Aksaray Güzelyurt(Gelveri) arasında Melendiz suyu kenarında ve Karasu kenarındadır.

Andreadis'e göre bölgede 160 hristiyanmevkii vardı. Hristiyan rumlar genellikle Aksaray ve Güzelyurt(Gelveri)'ta ve diğer küçük dört kasabada yaşıyorlardı. Bunlar Kenatala, Helvadere ile yalnız hristiyanların yaşadığı Sivrihisar ve Çeltekti.

12.1.1954 tarihli Aksaray'ın Sesi gazetesine göre Aksaray ve çevresinde 150 kasaba ve 111.700 nüfus vardı.

CEAM kaynaklarına göre 1924 öncelerinde 5000 nüfuslu olan hristiyanlar gelenek görenek ve kutsal eserlerini yitirmemişlerdir.

Eski kasaba ve ilçe olarak bölgede rumlar iskan ettikleri 6 mevkiden başka bölgedeki diğer kasabalardaki kutsal mevkilere gidiyorlardı (Sapel, Ayazma v.b.). İlisu, Belısırma, Selime, Sorsovar, Mamassos, Ağassar önemli şehirlerdi, bu şehirlerin eskiden Rum yerleşmeleri olduğu sanılmaktadır.

Sonuçta gelenekler göstermektedir ki eskiden daha büyük miktarda hristiyan kasabası vardı. Bazıları Melendizsuyu çevresinde Çardak, Karamelendiz, Iramat, Azatola, Çiftlik, Mahmutlu, İlisu'dur(10).

Hasandağı bölgesi 1600 km²'dir; çok zor olan ulaşım Güzelyurt (Gelveri) ve Çiftlik'ten gelen toprak yolların yenileştirilmesiyle kolaylaşmıştır.

Aksaray kenti Hasandağı bölgesini anlatmak için hareket noktası kabul edilmiştir.

Aksaray'ın evleri Melendiz Suyunun açıldığı Lycaonienne ovasındaki geniş bir vaha üzerine yayılmıştır ve antik Archelaïs'den hiçbir anıt kalmamıştır. Selçuk dönemi Türk eserleri de zarar görmüştür.

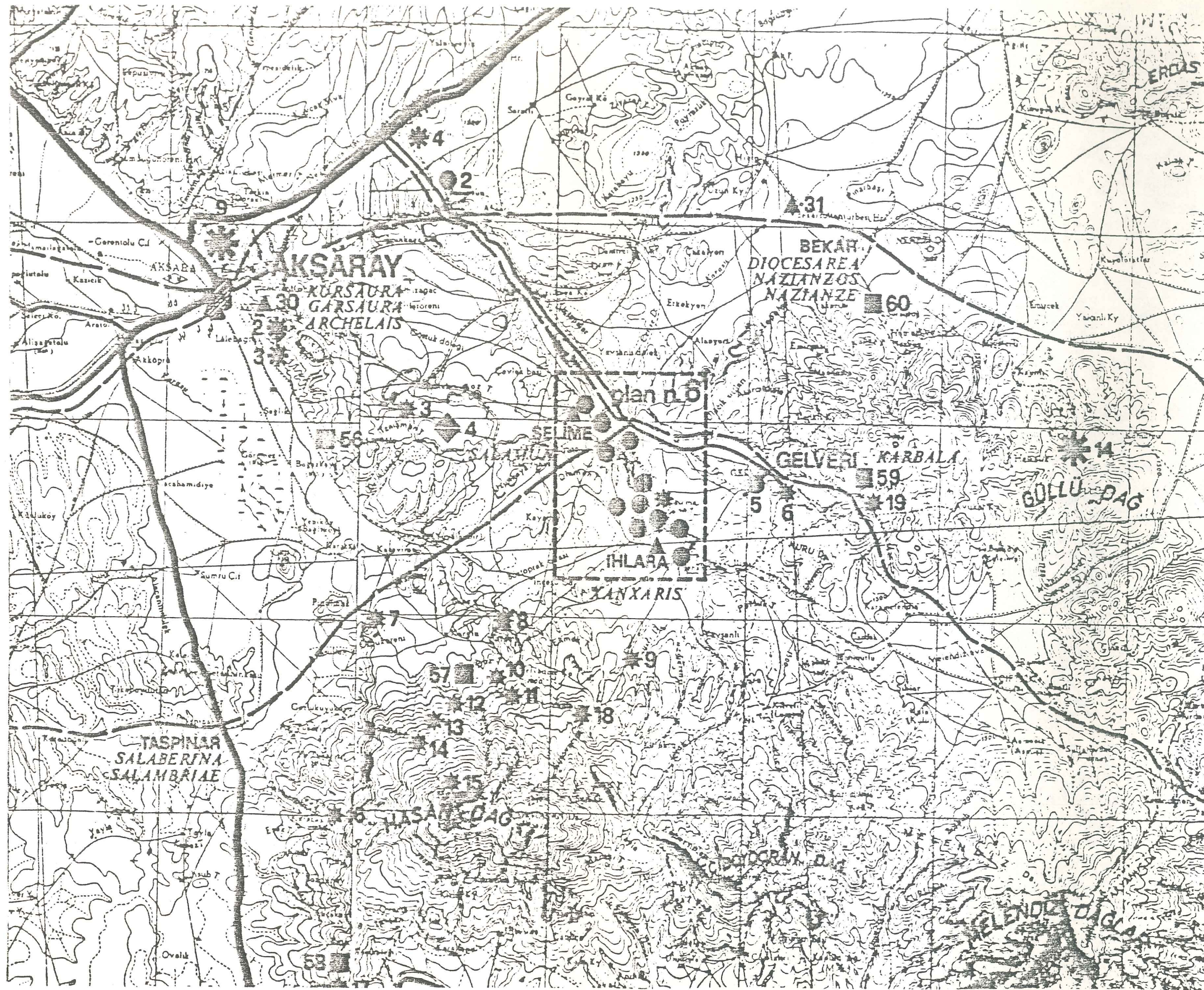
Aksaray vahasının güneyine açılan vadiye beyaz su vadisi denmektedir. Kısa ve bereketli suları geniş topraklarda yiter, alçak şehrin batısında ıssız ve çorak bir vadi açılır. Burada çok sayıda taş oyma yapı vardır (Hücre, Salon ve Manastırlar). Yüksek Beyaz Su vadisi engebeli ve sel çukuru çoktur. Hasandağı'nı çevreler, Helvadere kasabasının çevresine sıralandığı krater gölü çevresinde çoktular. Helvadere bir Grek kasabasıdır. Müslüman halkı da Helenize olmuş gibidir. Bundan başka büyük bir krater'de Viranşehir yer alır.

Hasandağı üslubunda iki kilise vardır, Kemer Kilise ve Kara Kilise'dir. Hasandağı'nın kuzey eğimi yapılmış kiliseler içerir, tümü harabedir. Melendiz Suyu vadisi coğrafya olarak üç farklı bölgeden oluşur.

- a) Alçak vadi, su kavşağında, Karasu'dan Aksaray'a batıdan doğuya uzanır, çevresi çorak olmasına rağmen vadi zengindir.
- b) Normal akış, Ihlara Göstük arasında güneybatıdan, kuzeydoğuya uzanır. Yunanlıların Peristrema dedikleri vadi geniş

ve ekseninden oyulmuştur, 10 km'dir. Ağaçsız bir takım tahıl yerleri ve verimsiz meralardan oluşur. Güneydoğu yöresinde önemli Çeltekk ve Eskinoz illeri vardır. Kuzeybatı yakası Eskarpment ayaklarında yumuşakça yükselir, iyi bir yolla Kızılkaya'dan Güzelyurt(Gelveri)'ye varır. Bu yoldan Selime, Belisırma ve Ihlara'ya giden üç toprak yol ayrılır. Yol Güzelyurt(Gelveri)'den Sivrihisar'a devam eder.

Sivrihisar bölüm bölüm mağarasaldır. Yapılarda Hasandağı üslubu vardır(11).

HARİTA 4

4. YAPI YERLEŞİMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

4. YAPI YERLEŞİMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Güzelyurt(Gelveri) eskiden Yunan olan büyük bir kasabadır. Bölgenin Hristiyan merkezleri arasında önemli yer tutar. Konya metropolitine bağlıdır(12). Bu bölgede 2.Dünya Savaşından önce buraların biri türkçe diğeri rumca iki yer adı vardı. Adların bazen Türkçe karşılıkları olduğu gibi bazen de hiç bir anlamı yoktur.

Söyleyiş benzerliğinden ve başka nedenlerden türemiş olabilir. Güzelyurt(Gelveri) de böyledir. Cumhuriyetten sonra bu yörelere öz türkçe isimler verilmiştir(13).

Gelveri'de hristiyanların ne zamandan beri yaşadıkları ve yerleşmelerinin tarihi gelişim hakkında kesin bilgiler verecek emin kaynaklardan yoksunuz.

Buralara ait ilk bilgilere ortadoksların dört büyük azizinden biri olan 329-389 tarihleri arasında yaşayan aziz Gregorius Nazianze'nin Roma imparatoru Valans'e yazdığı mektuplardan anlıyoruz. Hristiyanların sayıca gelenek, görenek ve dini inançlarına bağlı oldukları biliniyor(14).

Eski yerleşim dokusuna ait izler, Güzelyurt (Gelveri) nin alt kısımlarında Aya Stavros Kilisesinin çevresinde olabilir. İlk yerleşmelerin kaya içinde olması gerekir.

Araplar Güzelyurt(Gelveri)'den geçerek Melendize ulaştıklarından saldırılara karşı korunmayı sağlayan ve jeolojik yapının da uygun olduğu burada, uzun bir süre kaya içinde yaşamış olmalıdır.

8. ve 9.yy'da, Güzelyurt (Gelveri) nin alt kısımlarında kaya içi yerleşim sürmüştür.

8. ve 10.yy'da Kapadokya'da arap saldırıları devam ediyordu.

İkonoklast Devri'nde din adamları Güzelyurt(Gelveri)ye gelerek saklanabilmişlerdir. Konumu nedeniyle inzivaya çekilmeye uygun olan Güzelyurt(Gelveri)ye din adamları sık sık gelmişlerdir.

Bir inanışa göre Güzelyurt(Gelveri)lerin daha önceleri burada olan kesiş ve rahibe manastırlarının soyundangeldikleri belirtilir. Güzelyurt(Gelveri) eski Karvali olarak kabul edildiğinden bu manastırların eski olduğu anlaşılır.

Manastır deresi burada pek çok manastır olduğunu göstermektedir. M.Andreadise göre kasabayı 3 büyük yarık ayırmakta, 4. büyük yarık Güney yönünden sarmaktadır.

Evler 4 büyük semte yayılmıştır. Bunlar, Henkemeci (Hengameci) mahallesi, Sokak mahallesi, Orta mahalle, Panagia (Meryem)

mahallesidir. Nüfus hakkında kesin bilgi yoktur(15).

11.yy'da Bölgeye Türk egemenliği gelmiş ve 12.yy'da Selçuklu sultanlarının Konya'yı başkent yapmaları ile Türkleşme başlar. Hristiyanlık dini sarsılır(16). Rum toplulukları Türklerle yasadıklarından günlük hayatta Türkçe konuşuyorlardı. Özellikle gençler Grekçe konuşup anlaşabiliyorlardı(17).

Türklerle birlikte oluşan değişimin etkileri şehirlerde büyük olmuştur. Önemli şehirler kasaba düzeyine düşmüştür.

12.ve 13.yy'da kiliselerin birbiri ardına yıkılmasıyla Hristiyanlığın yıkılışını hızlandırdı(18).

12. ve 13.yy'da Bizans imparatoru Mikail Paleolog zamanında Gregorios Theologos'un kurduğu kilise sistemi zayıfladı.

12. yy'da Güzelyurt(Gelveri)de nüfus artınca yerleşme alt kısımlardan yukarı doğru gelişti(19).

Kaya oyma evlere tonoz örtü sistemi kullanarak ekler de yapmaya başladılar. Güzelyurt(Gelveri) ile ilgili en eski bilgi 1815 yılına dek patrik olan Kyrillos burada yarıklar arasında çoğu hristiyan olan 300 evden söz eder.

Leon Diakonos'un belirttiğine göre burada yaşayanlar bahara dek mağaralarda yaşıyorlar ve havalar ısınınca adırlara geçiyorlar. Bunlara arapların verdiği isim Matamır'dır.

Kayalar içine pek çok kilise ve şapel oluşmuştur. Kyrillos evlerin yakınında 100'den fazla kiliseden söz eder(20).

19.yy. başlarında yerleşim kayanın üst kısımlarına doğru, Genişlemiş kaya oyma yapılarının önlerini yığma sistemle yaparak yamaçta kayaya dayalı tek cepheli ön yüzü taş içi kaya oyma evler oluşmuştur. Kaya oyma evlerini tonoz örtü sistemi ile yapmaya başladıkları eklerle genişletmişlerdir. Eski bağlar ise Güney batı'da yer almıştır. Güzelyurt(Gelveri)'de ufak dua yerlerine öksüz kilise adı verilirdi.ve kayalar üzerine inşa edilirdi.

Birçok evlerde avlu yerinde dua edecek yerleri vardı. Bu yerler ailelerin soyadını taşıyarak bu evlerdeki dua yerleri için 1815'den önce buradan geçen Piskopos Kyrillos evlerin yakınında 100'den fazla kilise olduğunu söyler. Birçok evde olan avlu yerlerindeki bu dua yerleri ailelerin soyadını taşıyordu. Aya Nikola Rumoğlu, Ayyanni Hacı Avramın vs. gibi adlandırılırlardı. Batı kısmında bulunan aşağı Mahallede Türk evleri vardı. Burada da Aya Anastasya, Ayikosma ve Damianos Aya Parskevi vs. gibi ufak kiliseler bulunurdu(Hrt.5).

Eski bağlar ise Güney batıda yer almışlardır. Bu evlerin yakınındaki dua yerlerinden başka ev ikonoları vardır. Her evin bir odası da ikona yeri olarak kullanılırdı. Ayrıca bu odada kış yiyecekleri saklanırdı. Buğday arpa vb. gibi.

Evlerin inşaatında doğuya bakan yüzüne daima bir girinti yapılmasına özen gösterirlerdi. Burada dini kitaplar İncil, Haç ve başka dini eşyalar konur.

Hristiyanlar yalnız ufak onarım yapabiliyorlardı. Büyük onarımlar için izin, ferman almaları gerekirdi. Hristiyanların isteği üzerine Aya Gregorios Theologos kilisesinin onarımı için 1834 yılında çıkarılan fermanla özel izin verilmiş ve 1835 yılında onarılmıştır. 19.yy'da rum nüfusu artıp rum yerleşmesi olmuştur. Ancak kesin bilgi yoktur.

1839'da Ainsworth buradan geçtiğinde insanların kayaların içine oyulmuş evlerde oturduğundan ve Güzelyurt(Gelveri)nin aşağısında bazı onarımlar yapılmış olduğundan söz etmektedir.

Göçmenler babalarının ve dedelerinin bu evlerde yaşadıklarını söylerler. 1895 kaynaklarına göre hristiyan nüfus 2780'den 4.000'e dek değişiyor. Türklerin sayısı ise 200-250 arasında değişiyordu.

Türk hükümetinin dinsel yaşantıya ait yasaları daha yumuşadı ve 1839'da Hatt-ı Şerife ile alt kısımlardan yukarılara doğru ve kaya içinden çıkarak yeni yapılar inşa etmelerine izin verildi. 1839 tarihli olan bir çeşme bugün de vardır.

Türk usta ve amelelerin çalıştığı bir çok yeni ev yapılmıştır. Rumların önceden yerleşik düzene geçmiş olmaları sayesinde tarım ve ticareti ellerinde tutmuşlardır. Varlıklı olmalarının etkileri zengin kasabalardaki yapılaşmaları da etkilemektedir. 1856'da Hatt-ı Hümayunla Türk hükümetinin tutumu eğitim konusunda da yumuşamıştır.

İstanbul'da yerleşmiş Güzelyurt(Gelveri)ler 1862'de okul yaptırmışlardır. Diğer hristiyan kasabalarında da Helvadere,

Sivrihisar, Çeltek, Aksaray'da rum okulları vardır. Rumluk ve rumca kiliseler de daha fazla geçerli idi. Kilise geleneksel yazı dili kullanırdı. Günlük yaşantı konuşma diline dayanıyordu. Hristiyanlar gelenek ve göreneklerini kiliseden öğreniyorlardı ve iki topluluk arasında hoşgörüye dayalı bir ortak yaşantı sürmekteydi(21). Mübadeleden önce 4500 hristiyan, 400 müslüman yaşıyordu(22).

Türkler rumlarla birlikte yaşıyorlar, kiliselerini de kullanıyorlardı. 1924 mübadelesinden sonra bu kiliseler cami olarak kullanılmıştır.

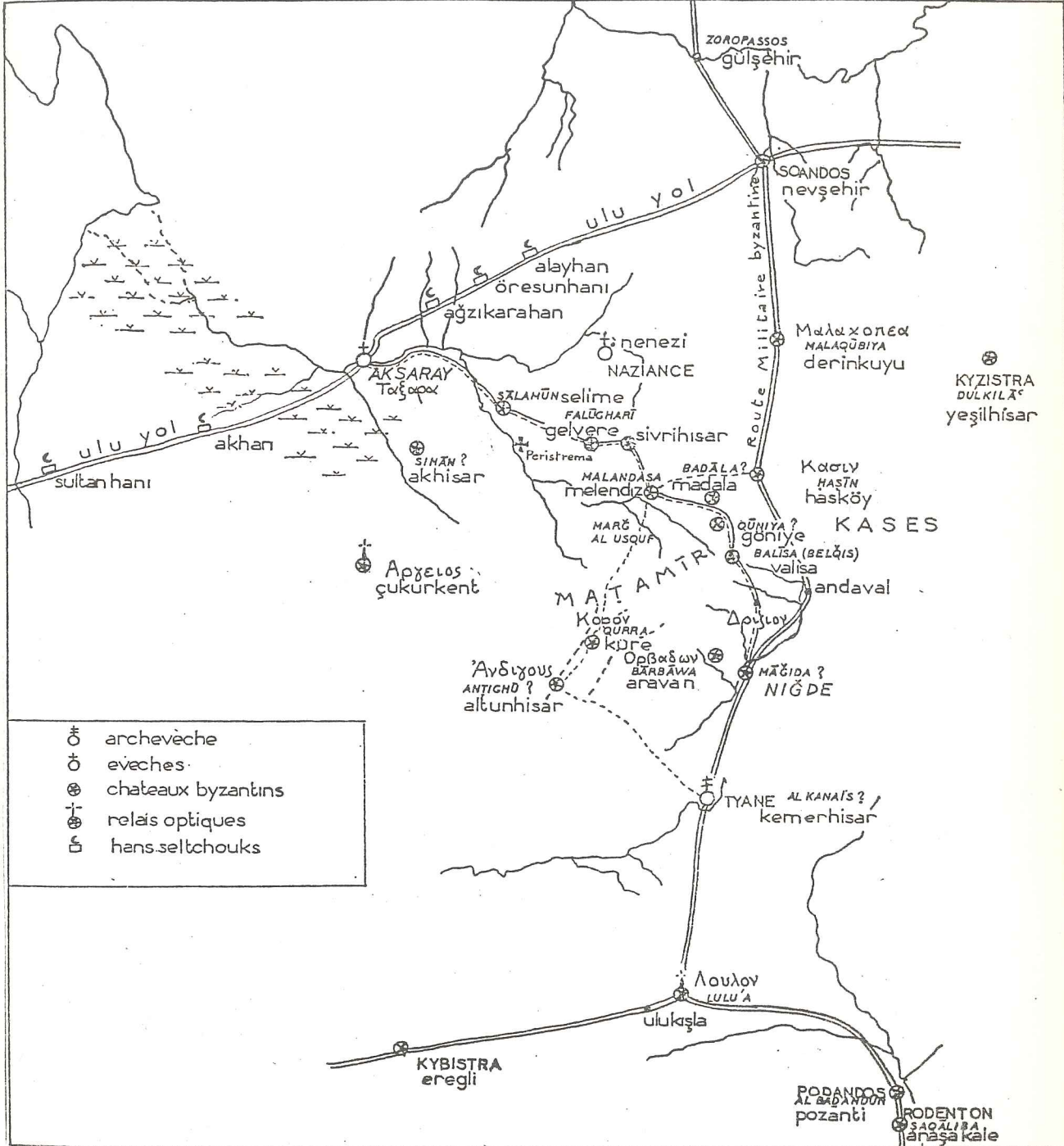
Kilise meclisi sosyal ve dini hayatı Aya Gregorios Theologos kilisesinden yönetiyordu. Mübadeleden biraz evvel özel izinle para bastırıyor, 1 kuruş ve 1 para olarak bastırılan bu paralar kiliseye yardım için ve Türk, Rum tacirler tarafındanda ticari hayatta kullanıyorlardı. Para kilisenin kontrolü altında idi.

Bu yaşantı aynen 23 Temmuz 1923'e dek sürmüştür. Lozan antlaşması ile dini ve dilsel yapı değişmeye başalmıştır. 1924'te yapılacak olan Mübadeleye dek Güzelyurt(Gelveri) de üç büyük kilise faaliyette idi. Bunlar;

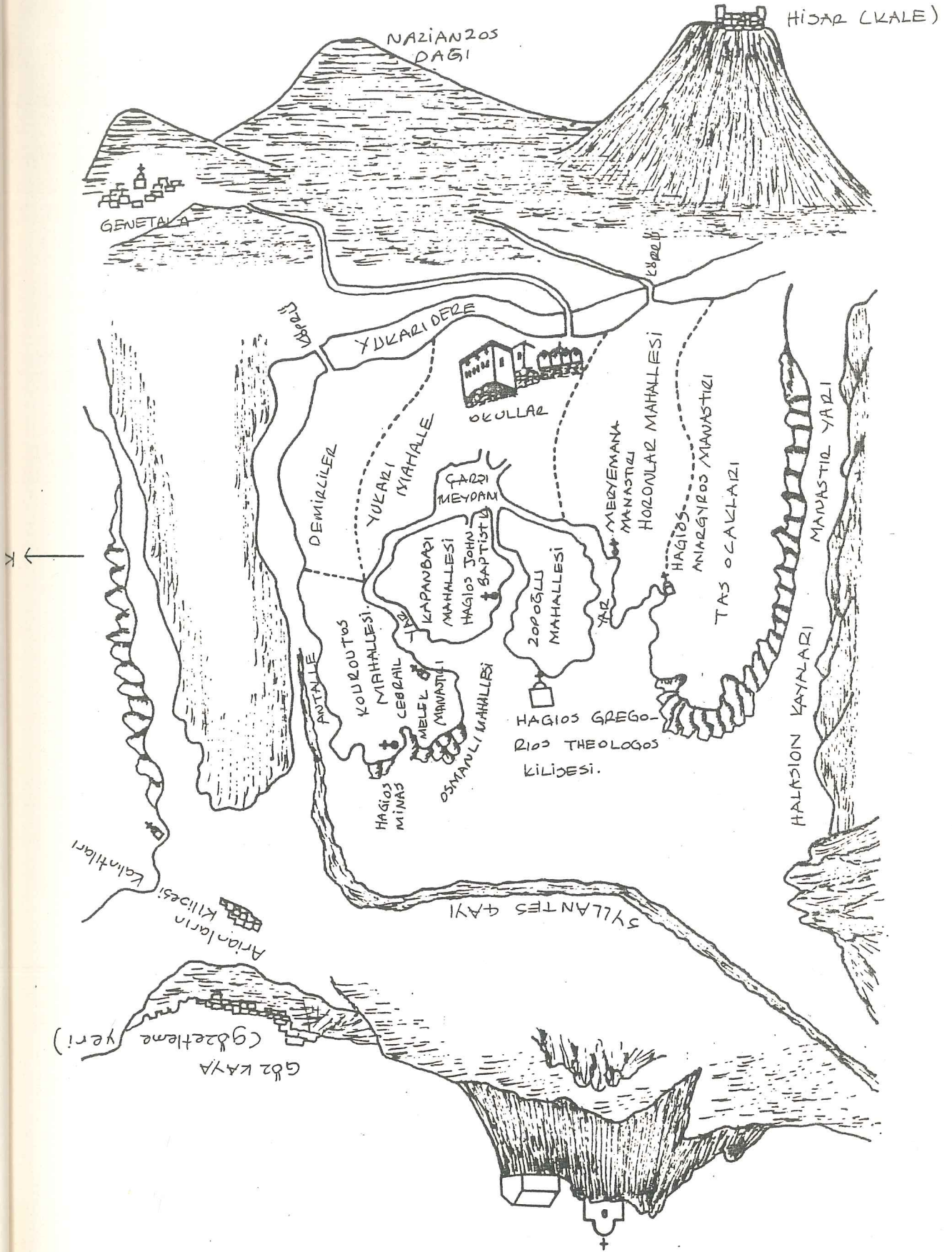
- Aya Gregorios Theologos kilisesi (1924'den sonra camiye çevrildi),
- Aya Anargyros Kilisesi (Sivişli Kilise)
- Panagia Kilisesi (Meryem Kilisesi bugün yıkıktır)(23).

1924'te yapılan mübadele ile göç eden rumlar, Neo-Karvari'ye yerleşmişlerdir. Makedonya Trakya, Bulgaristan Yunanistan'dan gelen Türkler ve yerli türk halk birlikte yaşamaya başlamışlardır. Rumların bıraktıkları evlere yerleşmişler yerli halkta boş kalan evleri kullanmıştır.

Rumların göçünden sonra nüfus artmış ve yoksullaşmıştır. Ticaret önemini kaybetmiştir. Şimdi kapalı ekonomi ağırlıktadır. Buğday nohut yetiştirilmiş ve bağcılık yapılmaktadır. 16 Haziran 1931'de Güzelyurt(Gelveri) bucak olmuştur.

Orta çağda Hasandağı Bölgesi haritası

HARİTA 5

5. YAPI CEPHESİNİN BİÇİMLENİŞİ

5. YAPI CEPHESİNİN BİÇİMLENİŞİ

5.1. YAPI ELEMANLARININ BİÇİMLENMESİ

5.1.1. Doğal Verilerin Biçime Etkisi

5.1.1.1. Arsanın Biçimi

Arsanın eğimli, düz, küçük geniş düzgün kenarlı olup olmamasına göre değişir.

a) Düzgün Olmayan Arsalarda;

^{giriş} Yer katı arsanın biçimine uyar üst katta ise çıkmalarla asıl plana ulaşır. Bu çıkmalar üçgen ya da yamuk tabanlı olduğundan, payandalı ise taş payandalar farklı boyutlarda olup, yapı yüzüne hareket verir, manzaraya ve sokağa açılmayı sağlar.

b) Düzgün Olan Arsalarda;

Alt ve üst katlar aynı yüzde devam edebildiği gibi baş oda dışarı çıkma yapabilir.

c) Eğimli Arsalarda;

Konuta farklı kotlardan giriş olası, yoldan da dama çıkış gerçekleşebilmektedir (Ft.1). Çoğu kez katlı konutlarda ikinci kat yoldan kot alıyorsa bu kattan konut girişi yapılır. Alt kattan ise hayvan ve servis girişi yapılır.

d) Arsanın Boyutları;

Arsa çoğu kez duvarla çevrilidir. Yaşamda büyük yer tutan hayat bu duvarla sokaktan ayrılır. Arsanın durumu ve yol ilişkisine göre konut hayat duvarının girişindedir. Hayat duvarı konutla aynı yüzde devam edebilir, bu durumda hayat girişi konutun yanında ya da altında yer alır.

5.1.1.2. Doğal Çevre İle Uyum

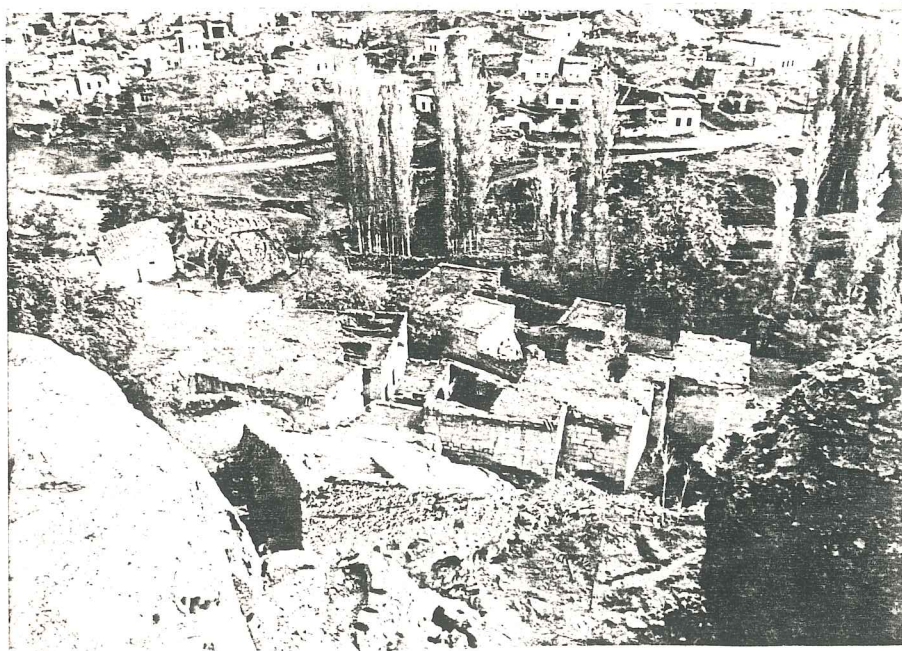
Yaşam biçimleri doğa ile uyum içinde olduğundan konutların kullanım amaçlarına uygun düzenlenmesiyle oluşturduğu yapay çevre peyzaj ile uyum içindedir. Doğa ile bütün etki yaparlar. Yapı malzemeleri ile konut biçiminin doğaya uyum özellikleri peyzaj bütünlüğünü sağlar. Konut birimleri, hayat duvarları taş toprak ve ahşap, malzeme, mimari elemanlar peyzaj ile uyumludur (Ft.2).

5.1.1.3. Manzara ve Sokağa Göre Durum

Sokak doğal çizgileri izler. Yer yer kayalara oyulmuş sokak ve merdivenli yollar dar ve kıvrımlıdır. Bu çizgilere uyan evlerde sokağa hareket kazandırır. Tek düzelikten kurtarır.

Ft. 2

Ft. 1

Dar sokağın çizgilerine uyan evler üst katlarda çıkmalarla düzeltilir (Ft.3, 4). Dar sokak köşelerinde rahat dönüşü sağlayan köşe çalıkları yapar. Sokak genişlik ve eğimi insan ve yüklü hayvan geçişine uygun olmuştur (Ft. 5). Yapının yüzleri manzara ve sokağa bakar, yine çıkmalarla manzara ve sokağa hakimdir.

5.1.2. Dış Etkenlerin Biçime Etkisi

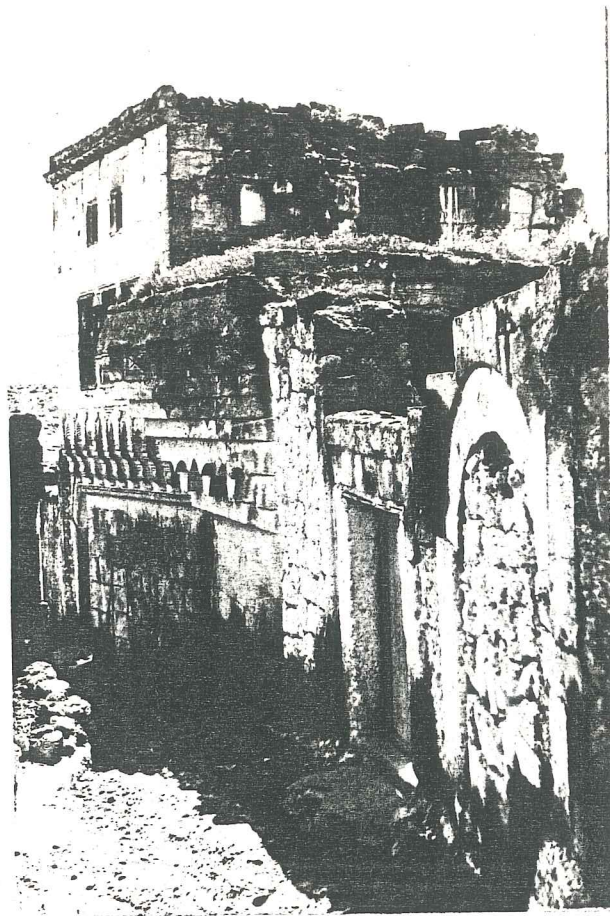
5.1.2.1. Açıklıkların Biçimlenmesi

5.1.2.1.1. Aydınlatma

Aydınlatmayı sağlayan ana eleman olan pencereler bulundukları mekanın işlevine göre farklı boyut ve biçimlerde olurlar. Yaşama birimlerinde büyük boyutlu pencereler çoğu kez ikili, üçlü gruplar halinde ender olarak da dörtlü gruplar halinde mekana gerekli ışığı sağlarlar. Yüksek tavanlı bu odalarda oda pencerelerinin üzerinde ya da tek başına, ya da kapı ile birlikte küçük boyutlu yıldız pencereleri bulunur. Pencere kapakları ve kapı kapandığında içerinin aydınlanmasını sağlarlar. Hizmet birimlerinde (Samanlık, Anbar, Soğukluk(kiler) v.b.) fazla ışık gerekmeyen yerlerde küçük boyutlu servis pencereleri ile aydınlanır.

5.1.2.1.2. Güneşlenme

Konutların mevsimlere göre gölge ve güneşli yüzeyleri belirleterek konut yerleşiminde gözönünde bulundurulur. Pencereler,

Ft. 3

Ft. 4

Ft. 5

Eyvanlar, teras damlar mekanların işlevlerinin gerektirdiği şekilde düzenlenirken gerekirse gölge yüzeyler arttırılabilir.

5.1.2.1.3. Havalandırma

Soğuk, gürültü, rüzgar, toz, yağış v.b. dış etkenlere karşı havalandırmayı sağlayan konut yüzündeki yapı elemanları pencereler, eyvanlardır. Pencereelerde istenmeyen dış etkenlere karşı ahşap kapaklar bulunur. Şimdi ise camlı çerçeveler ile korunma sağlanıyor. Yer katında bulunan hizmet birimlerinde pencere boyutları küçüktür. Yeterli havalanmayı sağlar. Hemanın havalanmasında taş örgüsünün arasında bırakılan küçük açıklıklar yeterli görülmüştür. Çörtenler damda toplanan suyun yapı yüzünden uzaklaştırılmasını ve saçak silmesi ile kapa, pencere çevresindeki silmelerde yağışın içeri girmesini bir ölçüde engeller.

5.1.2.1.4. Güvenlik

Bazı konutlarda yüzlerin dışa büyük oranda kapalı ve küçük pencereli olması (yapım sistemi gerektirmediği halde) güvenlik amacıyla olabilir. Pencerelerdeki demir parmaklıklarda dıştan gelebilecek saldırılara ve üst katlarda çocukların düşmesini önlemek amacıyla olabilir(24).

5.1.2.2. Üst Örtünün Biçimlenmesi

Yörede damlardan ürünün kurutulmasında faydalanıldığından çoğu kez düz damdır. Birimlerin birleşmesinden doğan bitişik birimlerde farklı kotlara oturmadan dolayı dam kotları farklı olup, aynıdoğrultuda bitmeyebilir. Dama çıkış taş ya da gerektiği zaman konan ahşap merdivenlerle sağlanır. Genellikle büyük, önemli konutlarda birimlerin üzeri iki yana kırılarak üzeri Marsilya kiremiti ya da taş kaplama ile kaplı çatılarla örtülüdür. Bu sistem daha zor olduğu için kullanıcının ekonomik ve sosyal durumu etkili olmaktadır.

5.1.2.3. Sıcak ve Soğuk İçin Önlemler

Kuru ve sıcak bölgelerde ısı farklılıklarının önüne geçebilmek, içine geç girmesini sağlamak gereklidir. Böylece ısı içeriye gereksinim duyulduğunda girmiş olur. Yüksek ısı kapasitesi olan şillez harçlı taş duvar ve oyma konut birimlerinde (zeminin sonsuz ısı kapasitesi vardır), gün boyu ısı emilir ve gece radyasyonla binaların ısınması sağlanmış olur. İklimin etkisi konut biçimlenmesi üzerinde etkin olmuştur. Ustaların yöresel malzemelerin emme, yansıtma, kar ve yağmura karşı dirençleri konusunda bilgileri vardır. Yerel rüzgar, gölge ve güneşli bölümleri belirleyerek konutları yoğun ya da seyrek yerleştirmişlerdir.

Kış aylarında katlı ise alt kat oturma odaları ve tandırlı odalar kullanılır. Yemek pişirme'de, tandırlı ya da ocaklı

odalarda, mutfaklarda yapılır, böylece ısınma sağlanır. Yaz aylarında hayatta bulunan tandırlar kullanılır. Üst kat odaları ve üst katta balkonlar alt katta kemeraltı açık oturma mekanı olarak kullanılır. Bu durumda kemeraltı parapet yüksekliği kadar ya da yüzün yarısına dek duvarla örülmüştür (Ft. 6, 7).

Taş döşeli ya da kaya oyma olan hayatlar ısıyı yansıtırlar. Konut pencere yüzeyleri gerekli min. ölçüde tutularak hayat döşemesinden olabildiği kadar yüksekte tutularak konut birimlerinin zemin radyasyonundan korunmaları sağlanmıştır. Altkat pencereleri küçük tutularak sıcakta havalanma yoluyla alt kat birimlerinin ısınmaları önlenmiştir (25):

5.1.3. Geleneklerin Biçime Etkisi

5.1.3.1. Sürecin Etkisi

Konut birimleri konut sınırları içinde ya da dışında geçen yaşama süreçlerinden ve içinde yer alan eylemlerden etkilenmektedir. Geleneklere göre denetlenen bu toplumlar konut biçimlerinin zaman içinde oluşan değişikliklerine geleneklerin etkisi ile direnirler.

Yapılan eklerle "mimari" biçim toplumun fiziksel ve kültürel gereksinimlerini en üst düzeyde karşılayacak duruma getirilir.

Ft. 6.

Ft. 7.

Konut biçimlerinde temel fikirde bütünlük olmasına karşın bireysel farklılıklar vardır. Konutlar geleneklerin belirledikleri ilkeler doğrultusunda yapılır.

Yapılar yapı ustalarının bireysel yaratıcılıkları yapıya yansımadan kullanıcının isteklerine ve toplumun kültürel gereksinimlerine uygun yapılır.

Kullanıcı yapı ustası dayanışması vardır.

Kullanıcı ve usta tarafından ana hatları bilinen konutun mikro klima ve arsaya uyumu saptanır. Usta ve mal sahibi tarafından bilinen tip geliştirilerek arsaya uyumlu hale getirilir.

"Çevre koşullarına, gereksinimlere ve arsaya uyumlu hale getirilen bu konutlarda yapı ustalarının alışageldikleri biçimi uygulama eğilimleri vardır"(26).

Biçimler üreyebilir nitelikte yapılarak kullanıcının değişen ve gelişen kullanımlarını sağlayabilecek birimler eklemesini sağlamaktadır.

Yapım sırasında boş kemer başlangıçları bırakılması birleşmede kolaylık sağlar.

5.1.3.2. Yaşam Biçiminin Etkisi

5.1.3.2.1. Dini İnançların Etkisi

Geleneklerin egemen olduğu bu toplumlarda dini toplantılar yaşantıda önemli yer tutmuş. Konutlarda, Doğu yüzünde dua nişi

ve ayrı tapınma mekanları yapılmıştır. Dini inaçlar yaşama biçimini etkileyerek sosyal yaşantı ve ilişkilerle bütünleşmiştir.

5.1.3.2.2. Toplumsal Eğitim

Yöresel malzeme olan taş kullanımı dışında başka seçenek olmaması ve teknoloji kullanılan biçimleri sınırlamıştır.

Geleneklerde bu sınırlamada etkili olmuştur (denetim görevini yaparak).

Bu yüzden mekanların insan eylemlerine uygun gereksinmelerine en iyi şekilde yanıt verecek biçimde yapımı gereklidir.

Teknoloji kullanımında pek farklılık olmayan bu konutlar arasında temel özellikler aynı olmakla birlikte çeşitli konut biçimlerinin oluş nedeni yaşam biçimleri sonucu ortaya çıkan farklılık "İdeal Çevre Kavramları" ile açıklanmaktadır. Böylece konutlar yaşam biçimine uyarken toplumsal eğitim görevini de yüklenirler.

"İnsanlarda ideal çevre anlayışı ve dünya görüşü yaratıcı biçimler olarak kabul edilebilir" denmektedir(27).

5.1.3.2.3. Sosyal Denetim

Geleneklerin egemen olduğu toplumlarda konutlar sosyal denetimde etkili olmuşlardır. Kullanıcıların farklı yaşam biçimleri konutlara yansımıştır.

Konutlar ve kullanım biçimleri geleceğe geleneksel yaşam biçimleri konusunda fikir verir. Toplumda gençlerden beklenen davranış biçimleri konusunda yönlendiricidir (28).

Yaşam biçimi konut kullanımı konutların dış yüzüne de yansımıştır. Konut içindeki yaşama birimlerinde sedirler oturma ve yatma işlevini karşılar ve pencerenin döşemeden yüksekliğini belirler. Mahremiyet gereksinmesi de konutların yüksek hayat duvarları ile çevrilerek konut içi yaşamının büyük bir kısmının geçtiği hayatların sokaktan ayrılarak içe dönük olmasını sağlamıştır.

Kullanıcının toplumdaki sosyal konumu evin biçimlenmesinde hatta bezemelerinde etkili olmuştur.

5.1.4. Yapı Elemanları

Bu bölümde yapı elemanlarının yerleri incelenirken bir oda bir birim kabul edilmiştir.

Birim:

Konutlar yığma sistemle yapılmaktadır. Yöresel malzeme olan taş kullanılmaktadır. Odaların üzeri hezen (ahşap kireçleme) ya da tonoz ile örtülüdür. Örtü yapım sisteminden dolayı oda açıklığı değişmemektedir. Bu nedenle bir oda açıklığı esas alınarak bir oda bir birim kabul edilmiştir. Mevcut konutlar da birimlerin yan yana gelmesiyle oluşmuştur. Bu nedenle konutlar bir birimli, iki birimli, üç birimli olarak şemalaştırılabilir.

Yapı elemanları ayrı ayrı incelenirken birinci tabloda yapı elemanlarının konut yüzündeki yerleri gösterilmiştir. İkinci tabloda ise yapı elemanının bir birimde diğer elemanlarla ve kendisi ile birlikte oluşturduğu kompozisyonu şemalaştırılmıştır.

Bölümün sonucunda Tablo 24'de yapı yüzündeki boşluklu elemanlar bir şemada toplanarak mevcut konutlarla örneklenmiştir. Bu tablo aynı zamanda kütlenin biçimlenmesinde incelenecek olan örneklerde kullanılacaktır.

5.1.4.1. Çatı Örtüsü

5.1.4.1.A. Çatı Örtüsünün Yapıdaki Yeri ve İşlevi

Çatı örtüsü iki biçimde görülür.

a) Düz toprak dam

- En yaygını teras kullanımını gerçekleştirdiği için ve yapım kolaylığı açısından düz toprak damdır (Tablo 25, 1-26, 43, 44, 51, 49).

b) Beşik çatı

- Genellikle iki katlı konutlarda kullanılmıştır. Sosyal yapılarda konutlardan daha yaygındır.

Yapım zorluğu ve teras kullanımına uygun olmadığı için daha çok büyük konutlarda görülmektedir.

Tonozlu odaların üzerini örten beşik çatı cepheye bakan oda sayısına göre tekli ikili üçlü olabilir. Böylece odalar dıştan da algılanmaktadır.

Konutu oluşturan odaların niteliklerine göre aynı konutta oda içi örtü şekli farklı olabilir. Bir oda tonoz diğeri hezenli olabilir. Her iki durumda da dışta düz örtü olabilir. Bazı yapılarda dış yüzde beşik çatı ve düz örtü birlikte kullanılmıştır (Tablo 25, 42).

Üç birimden oluşan konutlarda ortadaki birimin üzeri beşik çatı olabilir (Tablo 25, 55,56,50).

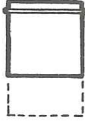
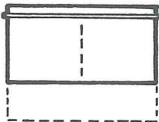
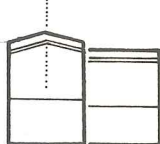
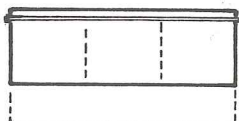
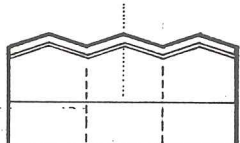
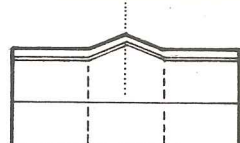
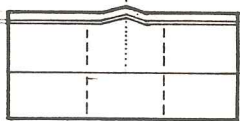
Konut yüzünün aksında görülen hafif kırıklık tamamen biçimseldir. Bu kırıklığın arkası toprak damdır. Orta aksta giriş ya da eyvan üstüne gelmektedir (Ft. 9)(Bkz. Tablo 1).

5.1.4.1.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

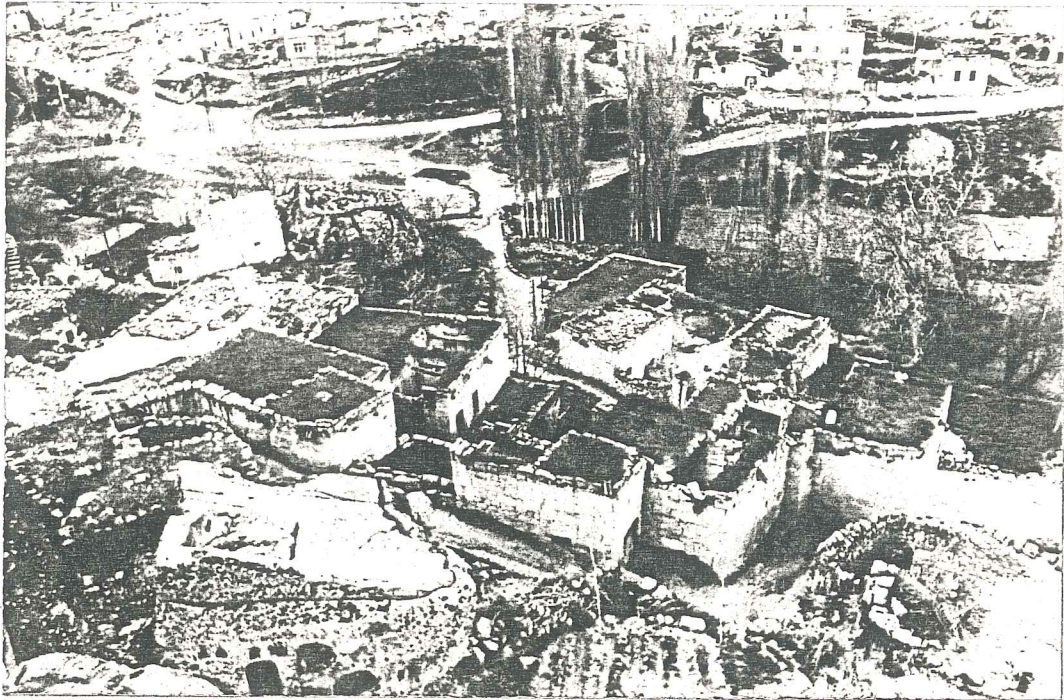
Yöresel malzeme olan taş kullanılmıştır. Örtü içte hezen (ahşap kirişleme) ya da tonoz olabilir. Ahşap kirişlemenin üstü toprakla örtülüdür. Su geçirimsizliğini sağlamak için toprak üstü kireçle kaplanmaktadır. Tonozlu odaların üzeri ise beşik çatı ya da toprak damdır.

Beşik çatı da şimdi çok az örneği olan taş kaplama ile ya da marsilya kiremiti ile kaplıdır.

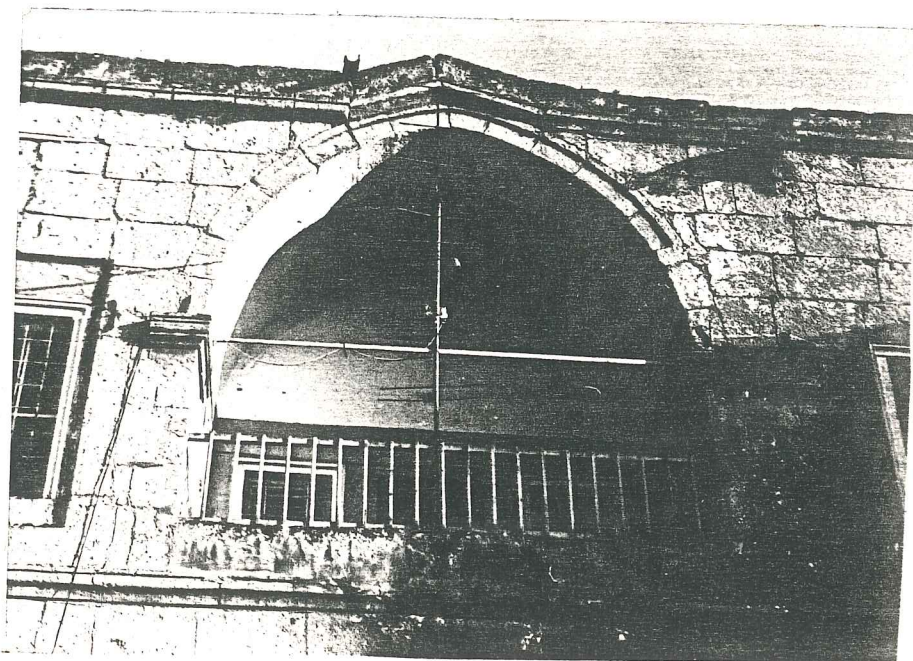
5.1.4.1 ÇATI ÖRTÜSÜ

ÇATI ÖRTÜSÜNÜN BİÇİMLERİ			
KONUT BİRİM SAYISI	DÜZ DAM 1	BEŞİK ÇATI 2	DÜZ-BEŞİK ÇATI 3
1 a			
2 b			
3 c			
			

TABLO 1

F. 8

F. 9

Yapının çevresi saçak taşı ile çevrilidir. Bu taşın altında, ön yüzde ve bazen yapının tümünü dolayan saçak silmesi vardır. Kaba yonu konutların tümünde ve kesme taş konutların bir kısmında örtü şekli düz toprak damdır.

Bir konutta her birim farklı yüksekliklerde olabilir. Bu durumda araziye oturuş şekline göre örtü de farklı kotlarda birer (Ft. 8).

5.1.4.1.C. Malzeme Teknik İlişkisi

		TEKNİK			
		DIŞ		İÇ	
	KULLANILAN MALZEME	Düz Çatı	Beşik Çatı	Hezen	Tonoz
KONUTUN MALZ.	KABA YONU TAŞ	"	-	"	"
	KESME TAŞ	"	"	"	"
KAPLAMA MALZ.	TOPRAK	"	-	"	"
	KİREMİT-TAŞ	-	"	-	"

5.1.4.2. Çörtenler

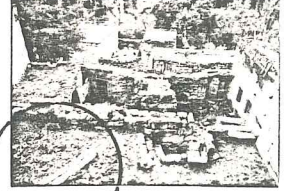
5.1.4.2.A. Çörtenlerin Yapıdaki Yerleri ve İşlevleri

Çörtenler yağışlarla dama gelen suyu toplayan ve yapıdan uzaklaştıran çörtenlerin yapıdaki ve yerleri sayısı Tablo 2, 3'de gösterilmiştir.

Bir birimden oluşan konutta aksta ya da kenara yakın köşede bir çörten oluşur (Tablo 3). Beşik çatı da ise iki yana akıtılan su iki yandaki çörtenlerde alınır.

Ön yüzde ikili üçlü düz örtülü konutlarda 1, 2, 3 çörten bulunabilir. Beşik çatı da ikili üçlü birimlerde yatay dereler olduğundan en az iki en fazla dört çörten bulunur (Tablo 25-54).

Konutun üst kattaki terasında ve kayalardan yapıya süzülen suları almak için döşeme üzerinde taştan su yolu (savak) yapılır. Bu yolla toplanan su çörtenlerle dışarı atılır.

Konutlarda gusulhane ve benzeri ıslak hacimlerdeki su ıslak hacimlerin döşemesi sırasında duvar yüzüne yapılan çörtenlerle dışarı atılır (Ft. 12).

5.1.4.2.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

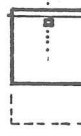
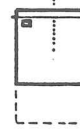
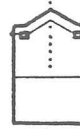
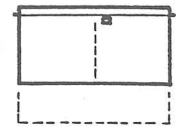
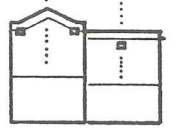
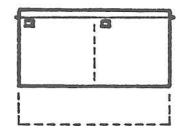
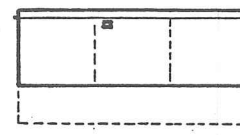
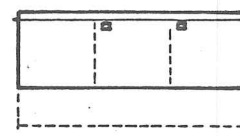
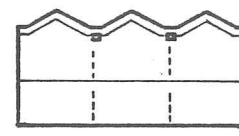
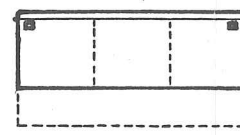
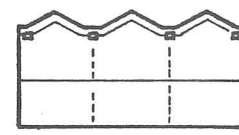
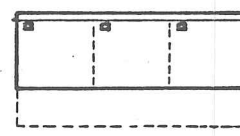
Kullanılan malzeme tek parça taştır. Kabayonu da olabilir. Yalın ve birbirinden farklı biçimlerdedir. Özellikle kesme taş kullanılmıştır (Ft. 14-21). Düz toprak dam da, toprağa verilen hafif eğimle, beşik çatı da yatay derelerle su alınır. İki katlı büyük konutlarda kesme taştan bezemeli çeşitli biçimlerde olanları vardır. Uzun olanlar bir konsoltaşı üzerine oturtulmuştur (Ft. 11-13) (Tablo 25-36,38).

Tablo 2'de görüldüğü gibi ön yüzlerde saçak taşının altındaki saçak silmesinin altında ya da sırasında yer alır. Kıрма çatı da genellikle saçak silmesinin ortasındadır (Ft. 10, 21). Yan ve arka yüzlerde saçak silmesi yoksa arkadaki toprak kotuna bağlı olarak duvar yüzünde yer alır.

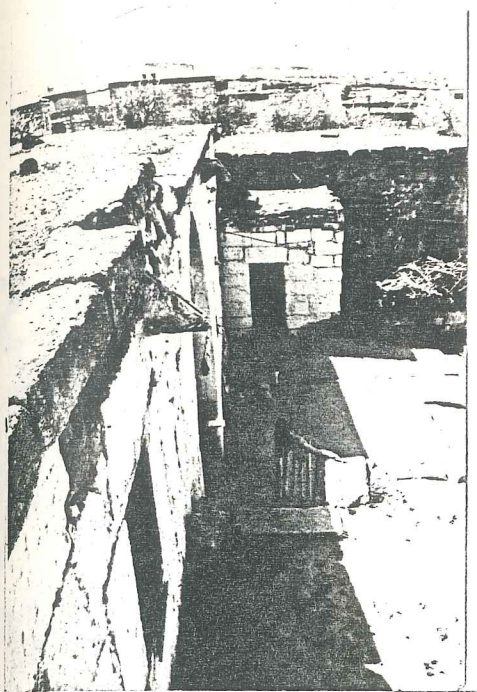
5.1.4.2 ÇÖRTEN

ÇÖRTENİN SAÇAK SİLMESİNE GÖRE YERİ		
	1	2
SAÇAK SİLMESİNİN SİRASINDA		
SAÇAK ALTINDA		
DUVAR YÜZÜNDE		
DUVAR KÖŞESİNDE		

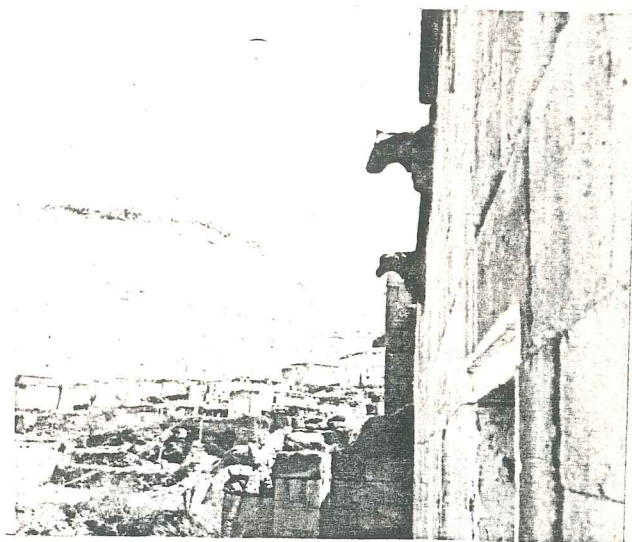
TABLO 2

ÇÖRTENİN YAPI YÜZÜNDEKİ YERİ				
BİRİM SAYISI	SİMETRİ AKSINDA	YANDA	İKİ YANDA	AKSTA - YANDA
	1	2	3	4
1				
2				
				
				
				
				
				

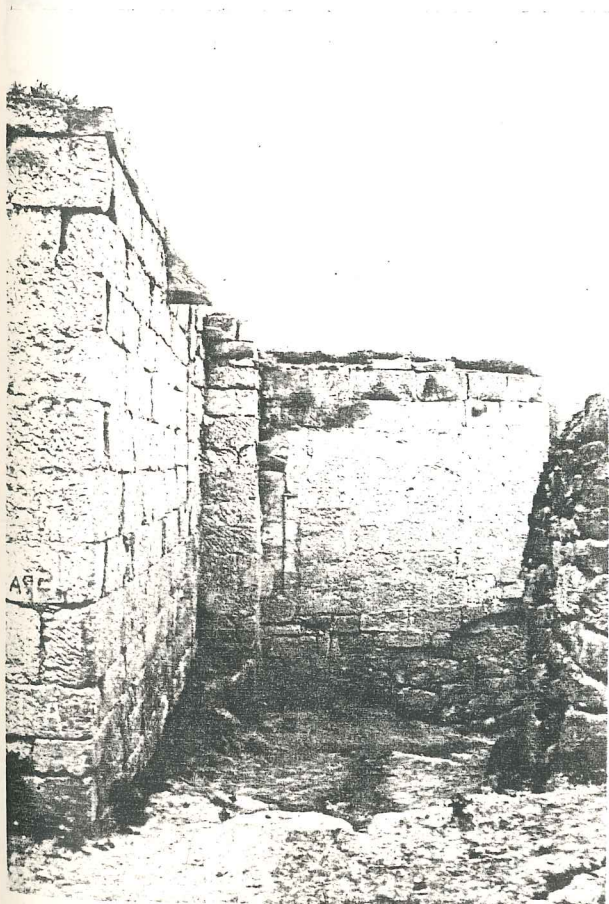
TABLO 3

F.10

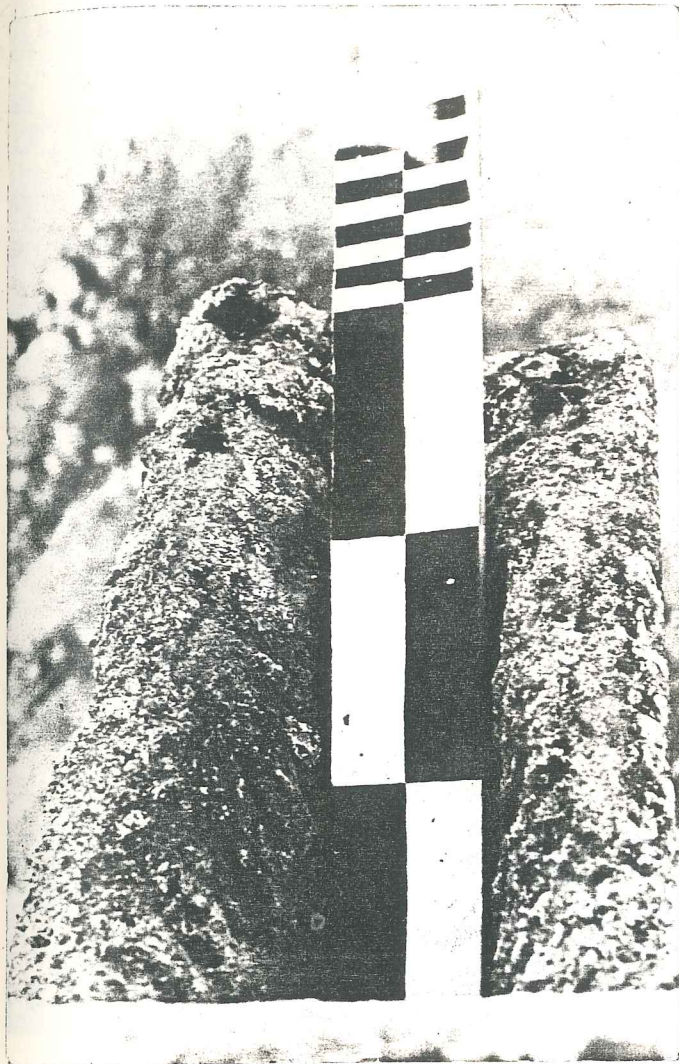
F.11

F.12

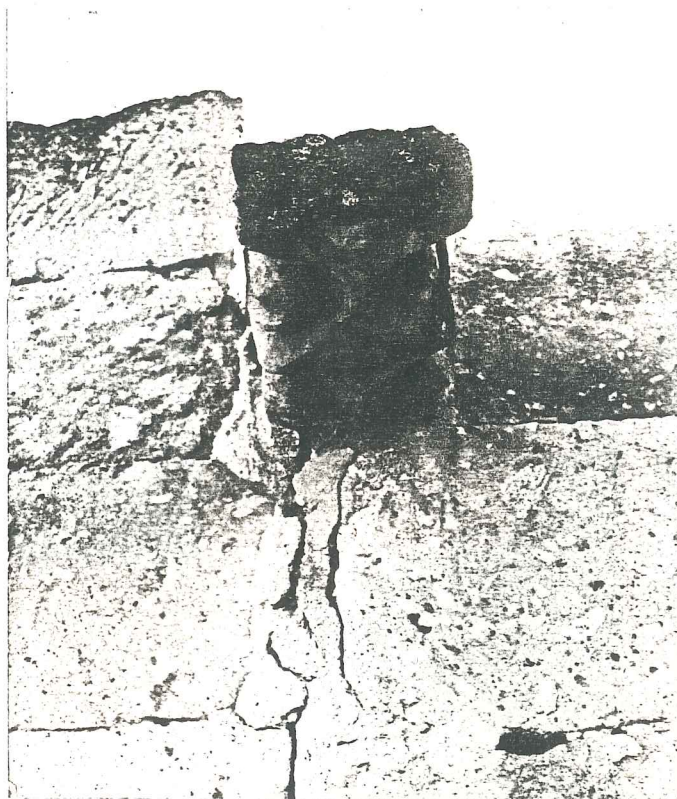
F.13

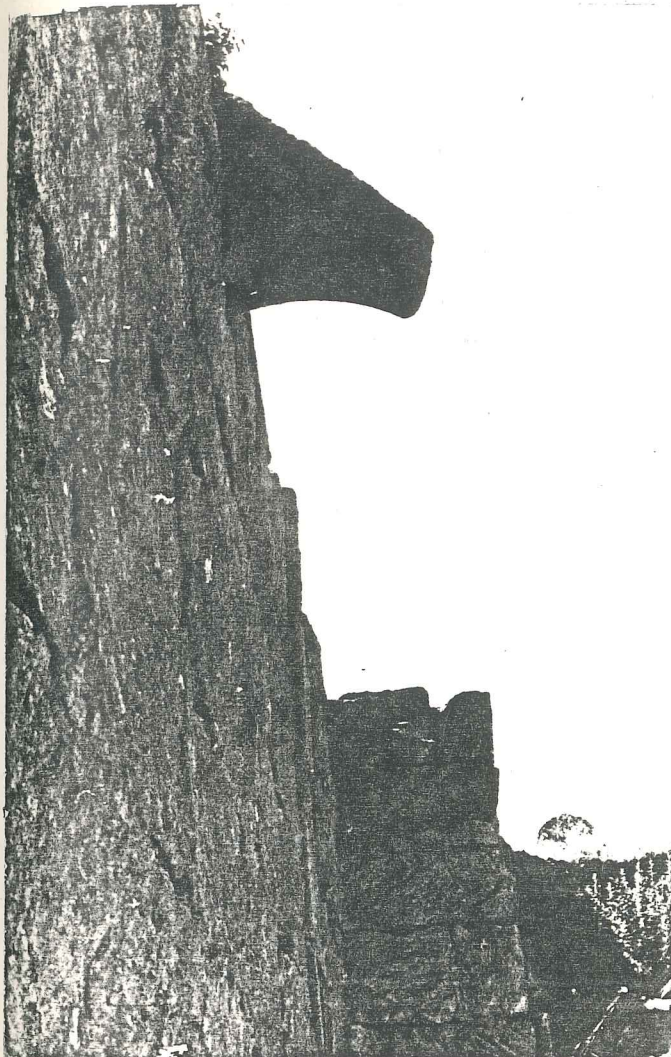
F.14

F.15

F.16

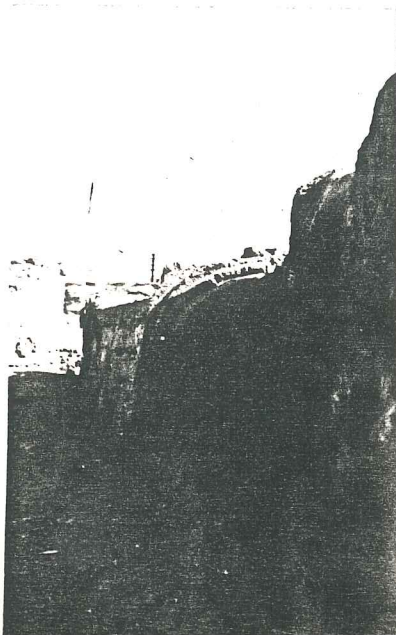
F.17

F.18

F.19

F.21

F.20

5.1.4.2.C. Malzeme-Teknik İlişkisi

MALZEME	TEKNİK	
TAŞ	Tek Taş	Konsol Taşı Üzerinde
Kaba yonu taş	"	-
Kesme taş	"	"

5.1.4.3. Saçak-Saçak Silmesi

5.1.4.3.A. Saçakların Yapıdaki Yerleri ve İşlevleri

En üstte yapıyı çevreleyen taş sırasına saçak taşı denir. Konutlarda ön yüzlerde ve özellikle boşlukların bulunduğu yüzlerde kapı ve pencerelerin üzerinde yapıyı çevreleyen saçak taşının altında saçak silmesi yer alır.

Yapı yüzünden 7-17 cm taşar.

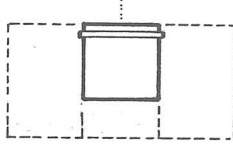
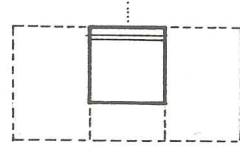
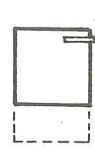
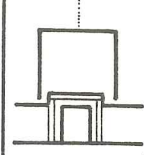
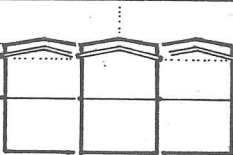
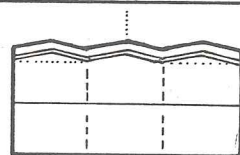
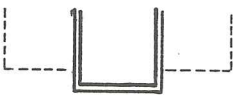
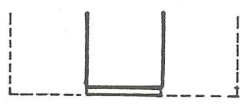
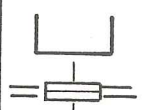
Saçak silmesi bazen sağır yüzde de devam ederek konutun çevresini dolaşır (Bkz. Tablo 4).

Yan yüzlerde çoğu kez yalın ve düzdür. Ender olarak özellik gösteren yan yüzlerde kısmen bezemeli yapılmıştır (Ft. 22).

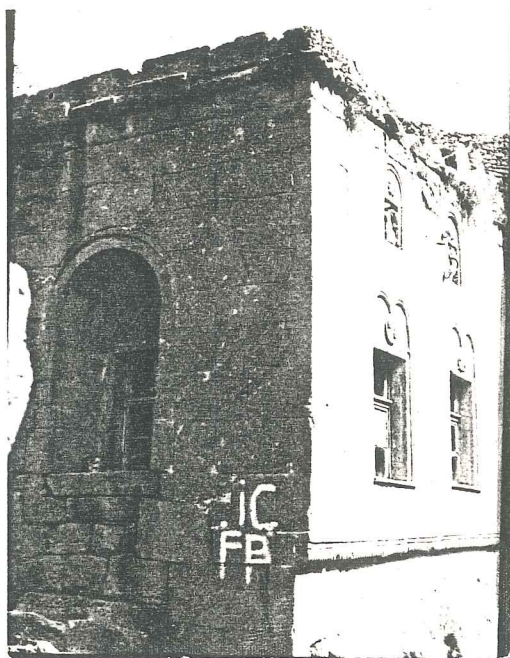
Ön yüzlerde profilli bezemeli örnekler çoktur (Ft. 23).

Çörtenle aynı sırada iken saçak silmesi kesilir, araya çörten girer (Ft. 21). Hayat duvarlarında da kapı üstünde kapı boyunca devam eder (Tablo 4).

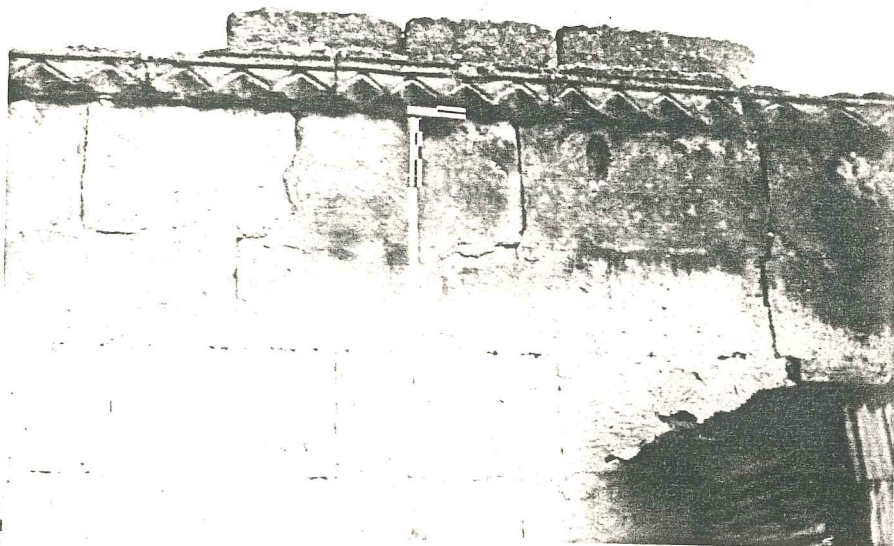
5.1.4.3 SAÇAK

SAÇAK SİLMESİNİN YAPIDAKİ YERİ					
BİRİM SAYISI	YAPININ ÇEVRESİNDE 1	YAPININ ÖN YÜZÜNDE 2	YAN YÜZDE KİSMİ 3	HAYAT KAPISL NIN ÜSTÜ 4	KESİT
1-2-3 a					
1-2-3 b					
PLAN c					

TABLO 4

F. 22

F. 23

5.1.4.3.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

Kaba yonu konutlarda (Ft.182) ender olarak kesme taş konutlarda hep vardır. Kesme taştan 17 cm'lik tek taştır. Ön yüzleri kesme taş olan kaba yonu konutlarda yalnız ön yüzde vardır. Profilli, düz, bezemeli olur (Bkz. Tablo 25, 5,9,13,18, 33,39,40,41,42,50).

5.1.4.4. Kat Silmesi

5.1.4.4.A. Kat Silmesinin Yapıdaki Yeri ve İşlevi

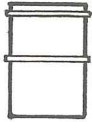
İki katlı ve yerden yüksekte konutlarda (Ft. 22) kat döşemesi sırasında konut yüzünü dolaşan silmedir. Yapı yüzünün önemine göre saçak silmesinde olduğu gibi ön ve yan yüzlerde, yalnız ön yüzde ya da yan yüzde kısmen (pencere altına kadar) yer alırlar (Tablo 5), (Ft. 24).

5.1.4.4.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

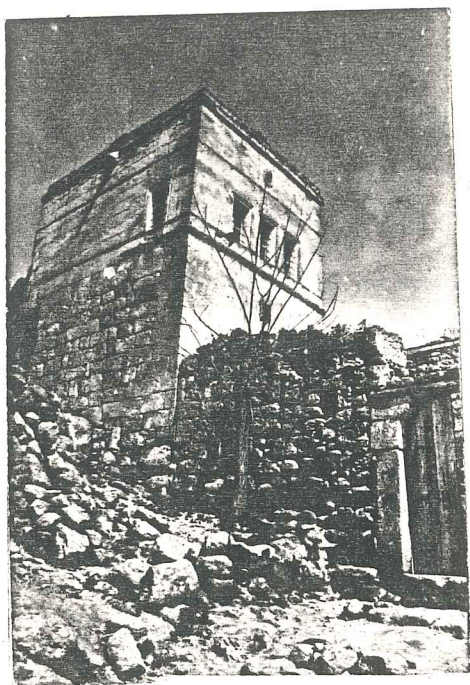
Kullanılan malzeme saçak silmesi ile aynı, kesme taştır. Yalın, profilli bezemeli olur. Bazı örneklerde;

- a) Kat silmesi alt kat yüzeyinden taşar ve üst kat, silme ile aynı yüze oturur (Ft. 25-22, Tablo 5, Kesit 2).
- b) Kat silmesi alt ve üst kat yüzünden dışardadır (Tablo 5, Kesit 1, Ft.24-26).

5.1.4.4 KAT SİLMESİ

KAT SİLMESİNİN YAPIDAKI YERİ					
	YAPININ ÇEVRESİNDE	YAPININ ÖN YÜZÜNDE	YAPININ YAN YÜZÜNDE	KESİT	
	1	2	3	1	2
a					
PLAN	b				

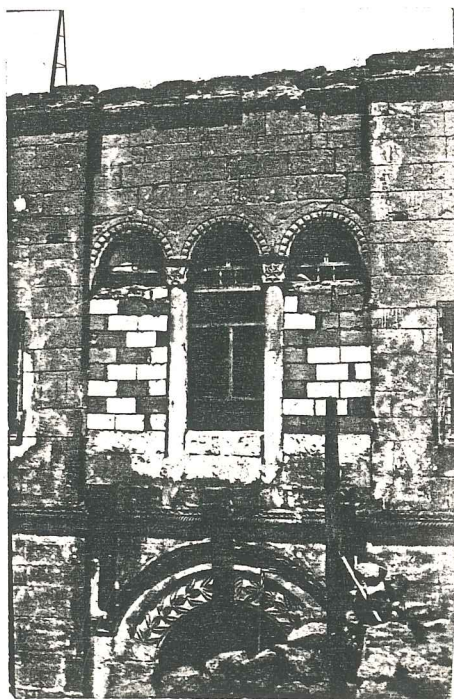
TABLO 5

F. 24

F. 25

F. 26

5.1.4.5. Çıkmalar

5.1.4.5.A. Çıkmaların Yapıdaki Yerleri ve İşlevleri

2 katlı yapılarda birimlerden birinin ya da tamamının alt kat yüzeyinden dışarı çıkmasıyla oluşur. Açık ya da kapalı olabilir.

a) Kapalı Çıkmalar

Yapıdaki durumuna göre işlevinden dolayı ikiye ayırabiliriz.

a.1- Gönye Çıkma

Yer katında arsa sınırına uyarak yapılan yapıyı üst katta plana uygun hale getirmek için yapılır. Arsa sınırının eğikliğine göre yapının tamamında (Tablo 6-3) (Ft. 23, 34,35) ya da köşesinde bitebilir (Tablo 6-2)(Ft. 37).

a.2- Dik Çıkma

Yapı yüzüne paralel çıkmadır. Bulunduğu birimin tamamındadır. Üç birimden oluşan konutlarda ortadadır (Tablo 6-1). Bu çıkmalarda yön ve manzarada etkili olmaktadır. İki yandan pencere açılarak üç yöne ve sokağa bakar (Ft. 30a) (Tablo 7-3,4,6,7).

b) Açık Çıkmalar

Yapı yüzüne dik konsol taşları açık çıkmaları oluşturur. Konutlarda üzerleri boş taş konsollar vardır. Bunlar Ft. 42'de olduğu gibi balkon için ya da yapıdaki yerleri nede-

niyle kat çıkmak için bırakılmış olabilirler. Ft. 39,40,43 de yapı tek katlı olduğu için sonradan kat çıkmak için olabilir (Ft. 41,44, Tbl 25-53). Konsollar orta birimde ve giriş kapısı üstüne geldiklerinden girişe de saçak oluşturacak şekilde balkon yapmağa uygundur. Ft. 36 da gömme balkonun çıkma yaparak dışa açıldığı örnektir.

5.1.4.5.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

a) Kullanılan malzeme kesme taştır. Payandalı çıkmalarda ahşap hatılda kullanılır.

b) Kullanılan Teknikler

b.1- Gönye Çıkma

- Bindirmeli (Ft. 28) (Tablo 7-1)

- Payandalı (Ft. 38,37, 30,30a) (Tablo 77-2-6-8)

- Bindirme + küçük konsol taşlı (Ft.34-35) (Tablo 7-5)

Bindirmeli olanlar yalındır. Diğerleri bezemeli ve profil-
li olurlar.

b.2- Dik Çıkma

İkinci kat yapı yüzüne dik belli aralıklardaki derinliğe göre tek ya da parçalı konsol taşları üzerine oturur.

Büyük konsol taşlarına payanda denilebilir.

- Tek taş derinliğinde olan çıkmalar (Ft. 31) (Tablo 7-3)

- Tek taş üzeri minik kemerli çıkmalar (Ft. 27,36)

(Tablo 7-4)

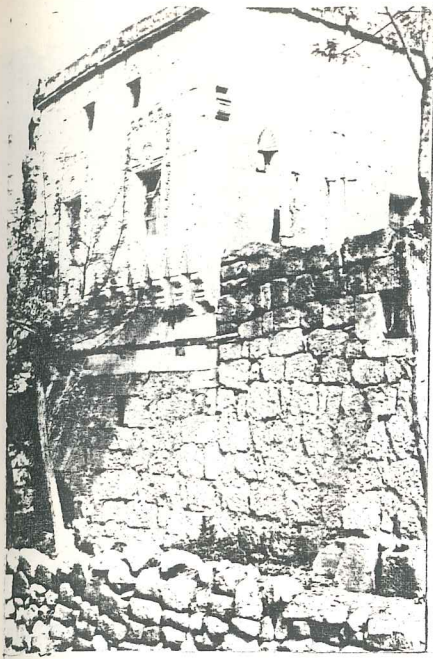
5.1.4.5 ÇIKMALAR

ÇIKMALARIN YAPI YÜZÜNDEKİ YERİ			
BİRİMİN SAYISI	BİRİMİN TAMAMINDA 1	BİRİMİN KÖŞESİNDE 2	YAPININ TAMAMINDA 3
1 a			
2-3 b			
3 c			

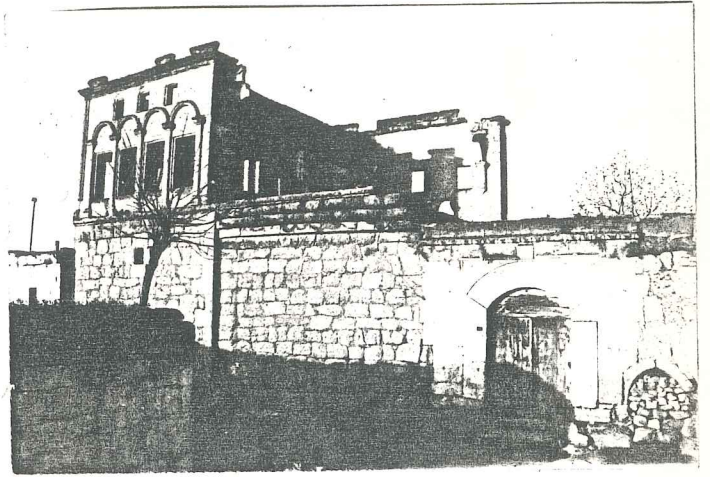
TABLO 6

ÇIKMA ÇEŞİTLERİ									
		GÖNYE ÇIKMA		DİK ÇIKMA		GÖNYE	DİK ÇIKMA		ÇALIK.ÇIKMA
		bindirme 1	payandalı 2	tek taş p. 3	kemerli 4	bindirme.kem 5	payanda 6	sütun 7	payanda 8
BİRİMİN KÖŞESİ	plan a								
	a								
BİRİMİN TAMAMI	b								
	plan b								

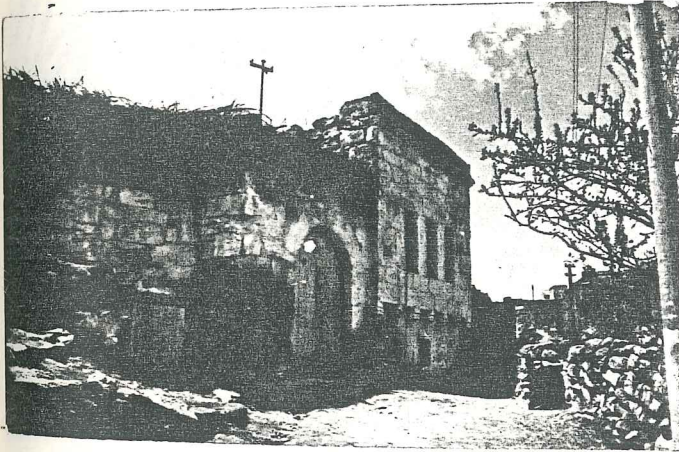
TABLO 7

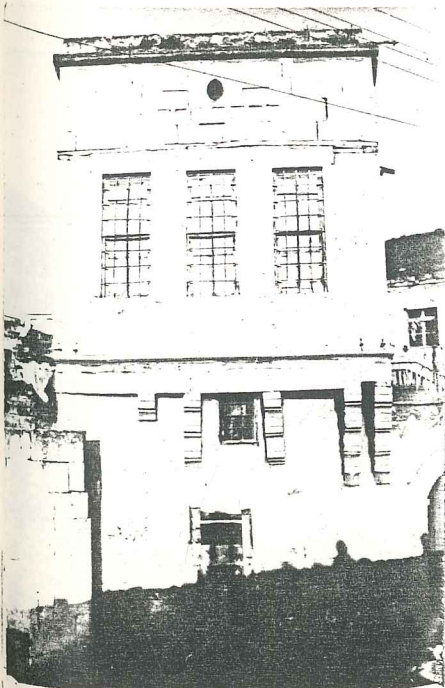
F. 27

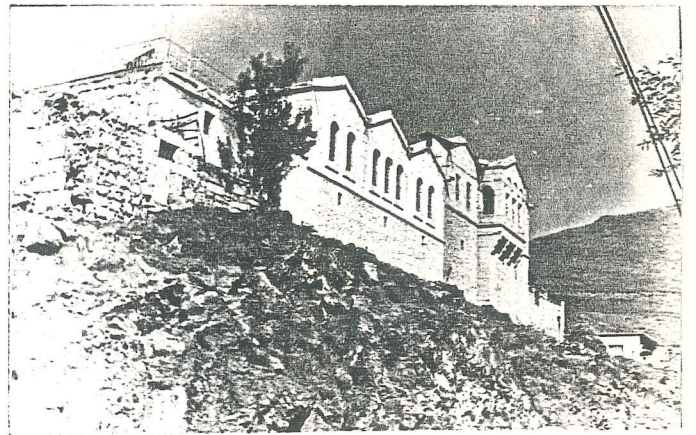
F. 28

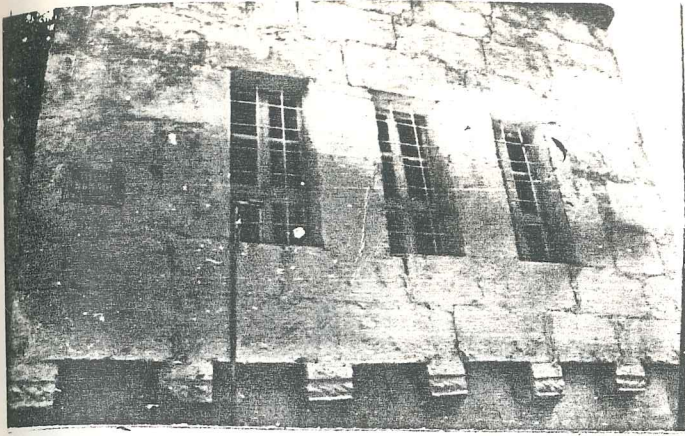
F. 29

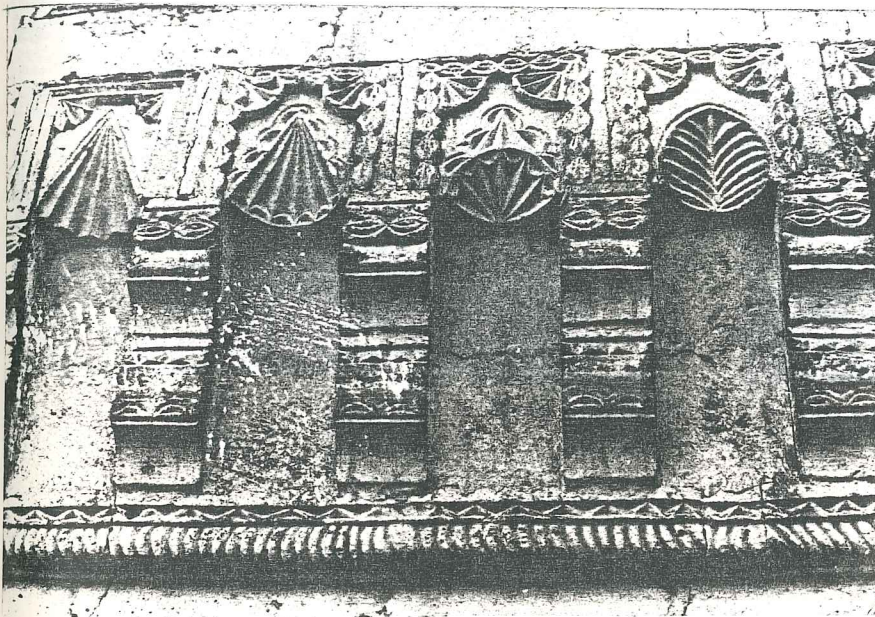
F. 30

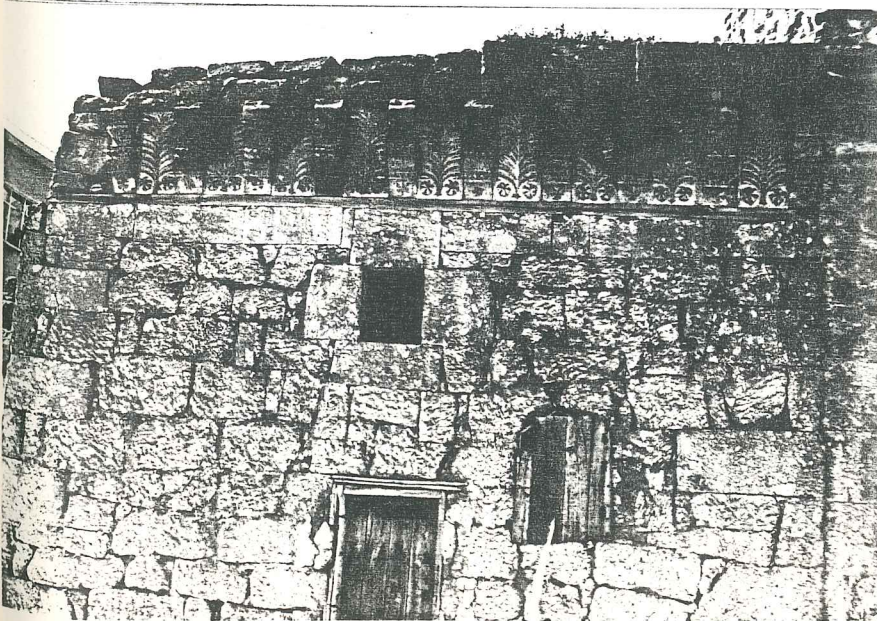
F. 30a

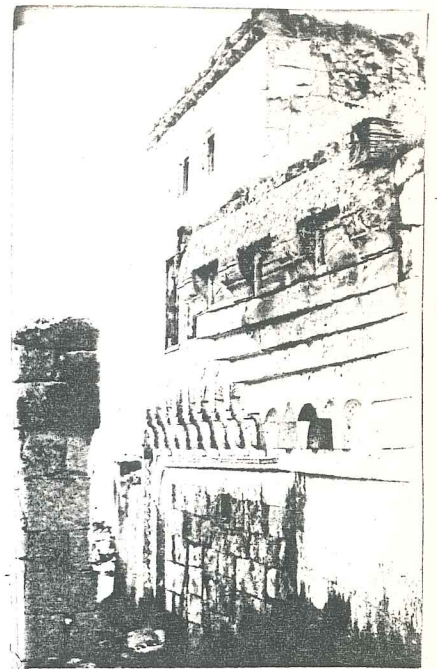
F. 31

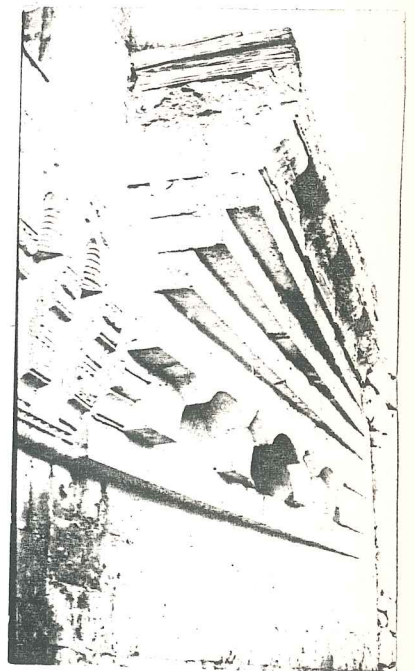
F. 32

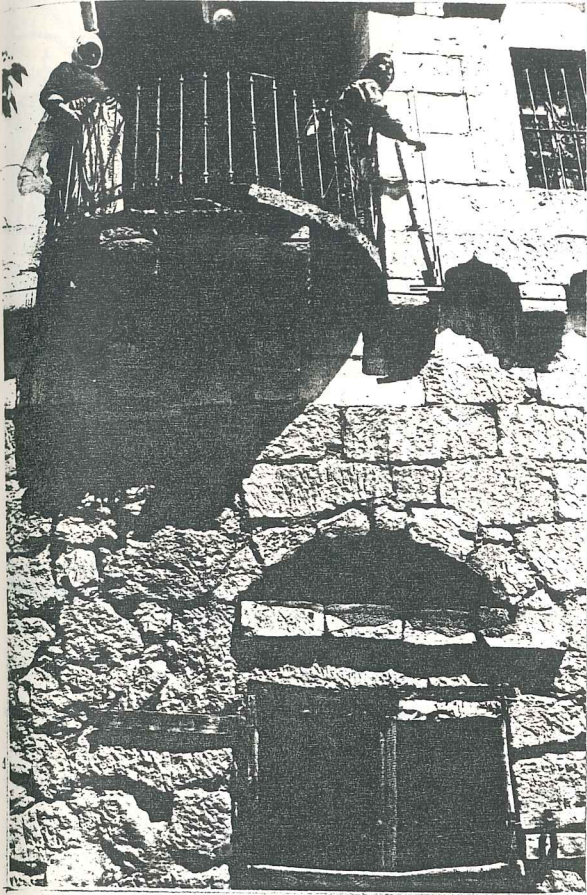
F. 33

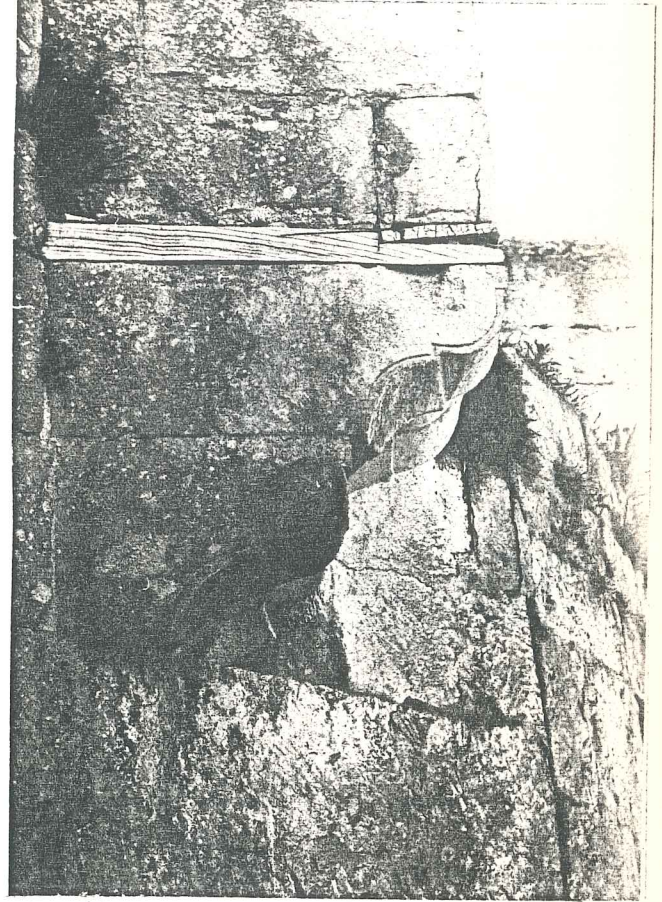
F. 34

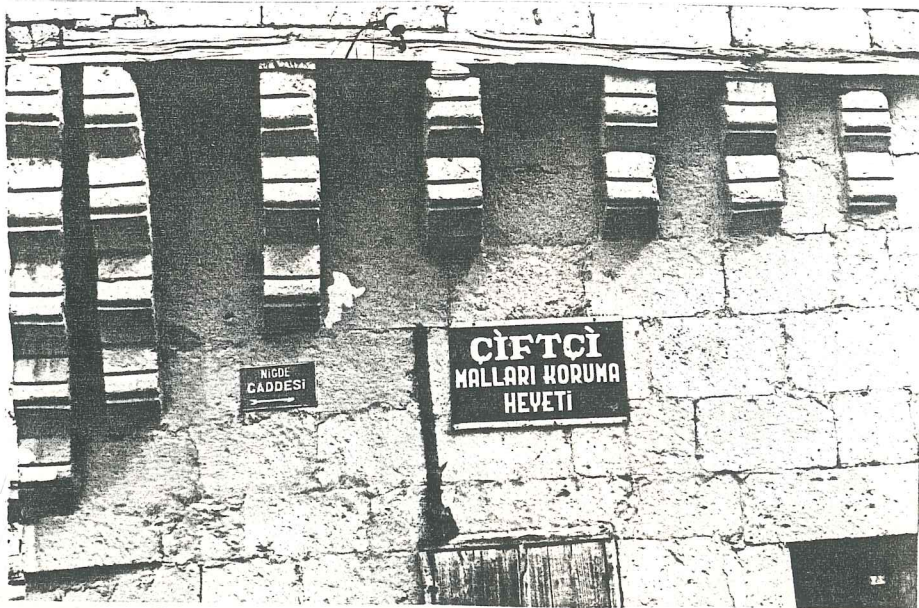
F. 35

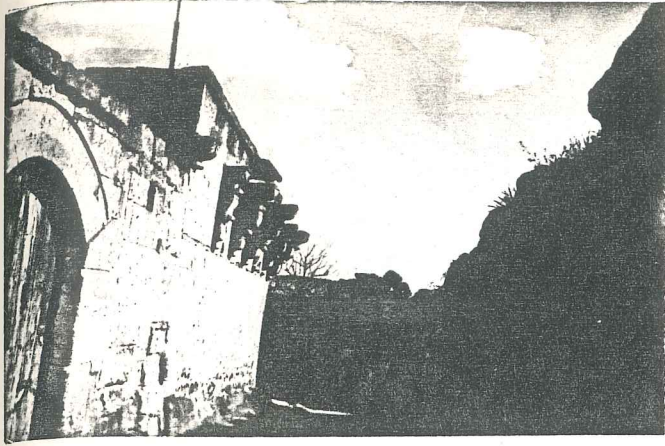
F.36

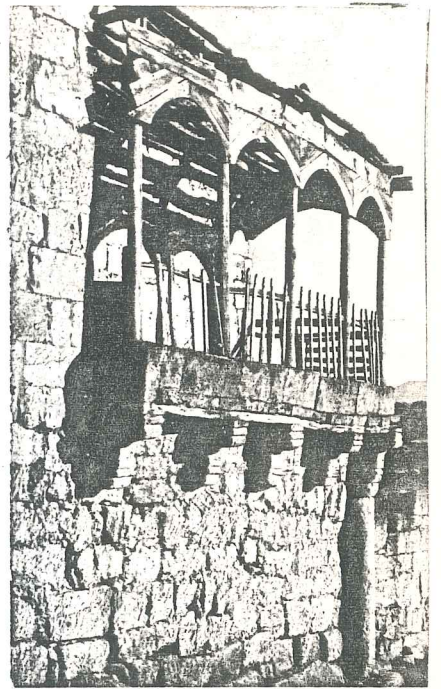
F.37

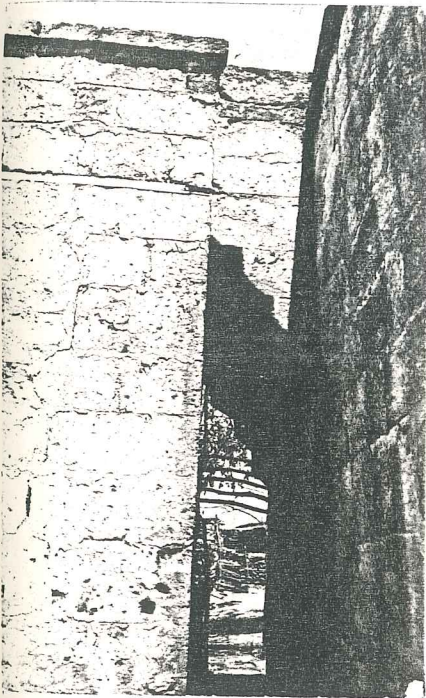
F.38

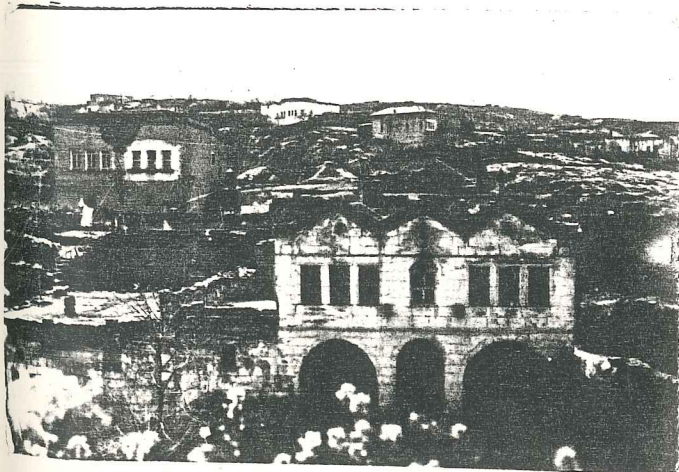
F. 39

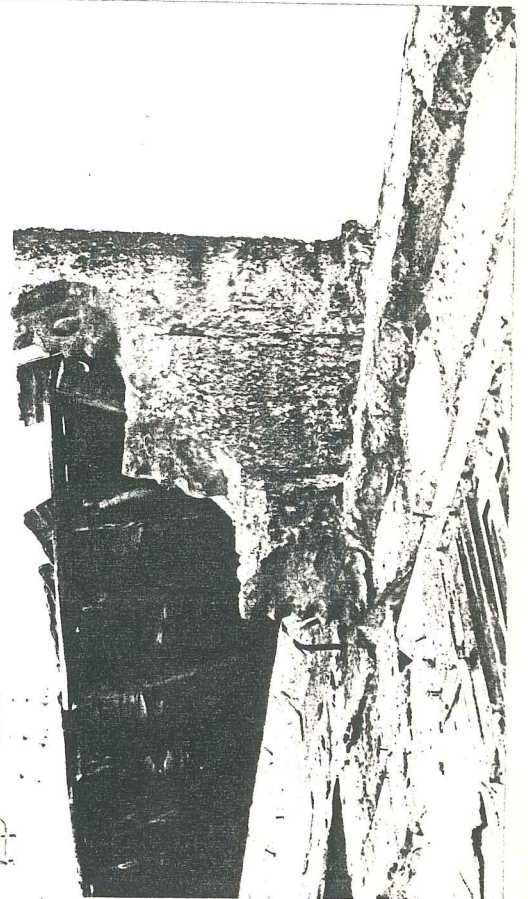
F. 42

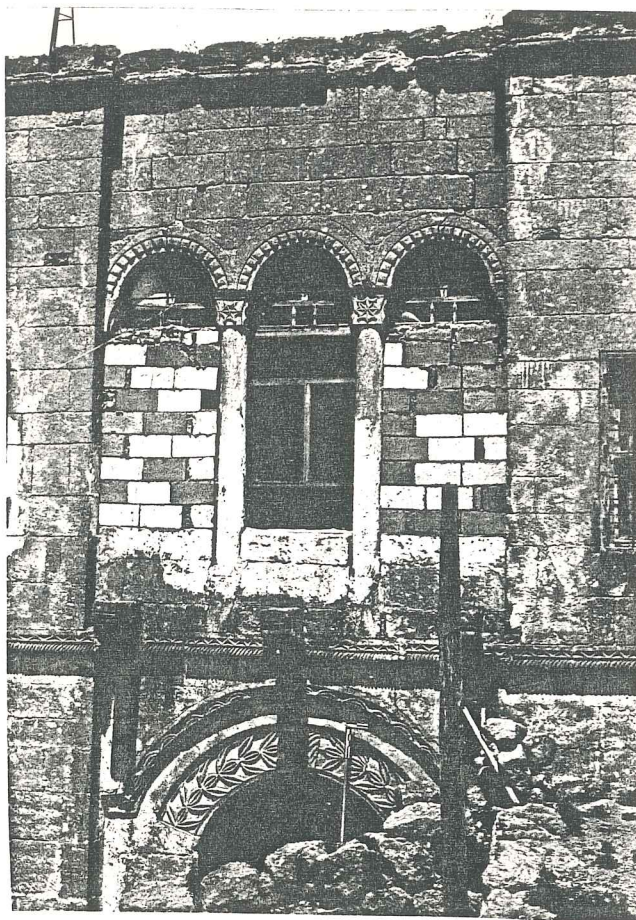
F. 40

F. 41

F. 43

F. 44

- Taş payandalı çıkmalar (Ft.30a) (Tablo 7-6)
- Sütunlar üzerinde oturan çıkmalar (Tablo 25-47,56)
(Tablo 7-7).

olarak ayrılabilirler. Yalın, profilli ve bezemeli olan tipleri vardır.

5.1.4.6. Köşe Çalığı

5.1.4.6.A. Yapıdaki Yeri ve İşlevi

Özellikle dar sokaklarda yapı duvarının dik kenarlı köşesi eğik olarak düzeltilerek sokak dönüşleri rahatlatılır (Tablo 8-9). Yüksekliği I. kat silmesine dek olabilir (Tablo 8).

5.1.4.6.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

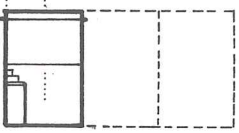
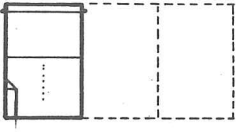
Kesme taş kullanılır. Çalığın derinliğine göre;

- a) Pahlı
- b) Bindirme-Pahlı (Ft. 45)
- c) Bindirmeli (Ft. 48)

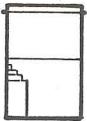
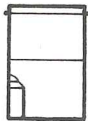
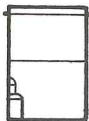
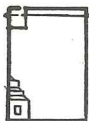
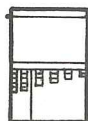
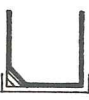
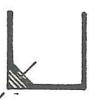
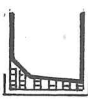
çeşitleri vardır.

Ft. 45'te görülen örnekte konutun batı yönüne bakan köşesinde çalık yapılarak mekana pencere açılmıştır (Ft. 47) (Tablo 9-4). Ft. 46'da görülen örnekte çalık ve Gönye çıkma birliktedir (Tablo 9-5).

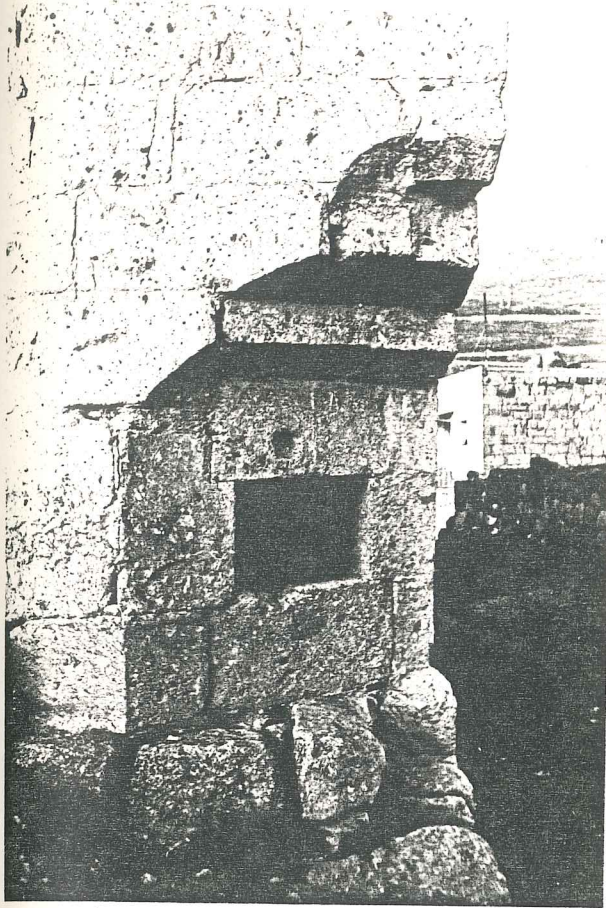
5.1.4.6 KÖŞE ÇALIĞI

KÖŞE ÇALIĞININ YAPIDAKİ YERİ	
YAPIDAKİ YÜKSEKLİĞİ	YAPI KÖŞESİNDE
	1
a	
b	

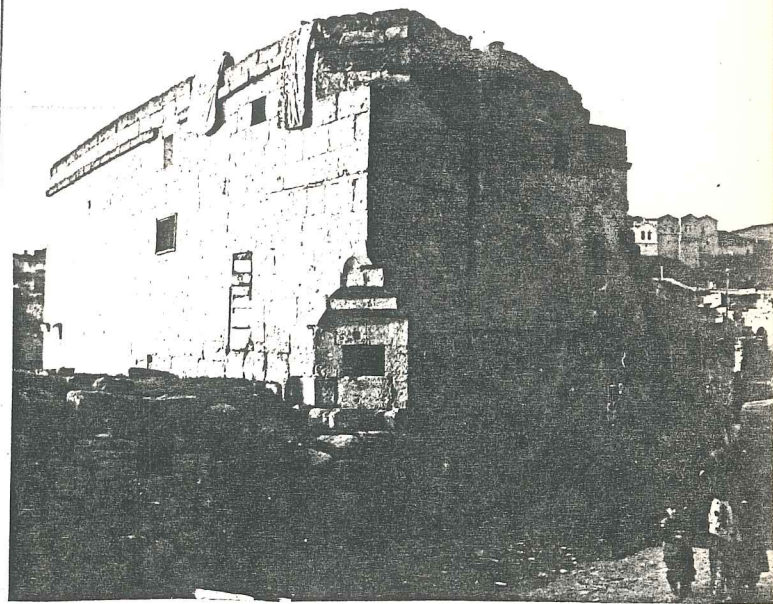
TABLO 8

KÖŞE ÇALIĞININ ÇEŞİTLERİ					
	BİNDİRME	PAHLI	PAHLI + BIND	ÇALIK + PENC.	ÇALIK + ÇIKMA
	1	2	3	4	5
a					
PLAN					

TABLO 9

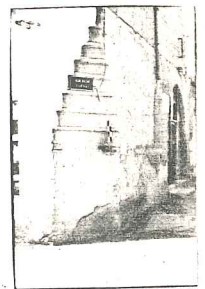
Ft. 45

Ft. 47

F. 46

F. 48

5.1.4.7. Eyvanlar

5.1.4.7.A. Eyvanların Yapıdaki Yerleri ve İşlevleri

Yapıdaki yerlerine göre farklı işlevleri vardır. Buna göre;

- a) Giriş katında (Kemeraltı) adını alır.
- b) Üst katta (Balkon) adını alır.

Giriş ve Balkon görevini gören kısaca eyvan dediğimiz bu mekanlar yapı yüzünde gömmedir (Tablo 11). Balkonların çıkmalarda incelenen yapı yüzünden dışarı çıkmalı olanları da vardır. Bu bölümde incelenmeyecektir. Eyvanların Manzara, Yön, Rüzgar, uygunsa iki yanı açık tipleri vardır (Tablo 11-3d-6d). Üç yöne de hakimdir. Yapı yüzündeki yerleri tablo 10'da gösterildiği gibi bir birimin tamamında yer alır (Ft. 52,54). Üç birimli konutlarda ortada yer alır (Ft. 51,53,55,57,59). Tek katlı konutlarda, özellikle kayalara dayalı bir yüzü olan konutlarda kemeraltı aynı zamanda balkondur ve yazın açık oturma olarak kullanılır. Bu tiplerde eyvan en fazla yarıya kadar taş duvarla örülür (Ft. 51,53,54).

a) Kemeraltı

Konuta giriş buradan olur. Ön, yan, ya da arka yüzdedir. Hayata (Ft. 61,62,49,50,51) ya da doğrudan yola ve manzaraya açılabilir (Ft. 53,54).

Kemeraltından bir kapı ile konutun giriş mekanına geçilerek diğer birimlere dağılır.

Kemelartının iki yanından odalar varsa bu odaların pencereleri buraya açılabilir (Ft. 50). Konutun yüzleri farklı kotlarda ise Kemeraltı tek katlı olan arka ya da yan yüzde yer alır (Ft. 237).

b) Balkon

Çoğu kez yapının ön yüzünde ve manzaraya dönüktür. Manzara, yön, rüzgar uygunsa iki yanı da açık olur. Üç yöne de bakar (Ft. 58). Gömme balkonun üstü tümüyle açıkda olabilir (Ft. 55). Ft. 36'da Gömme Balkon ve çıkma balkonun birleşimi görülmektedir.

5.1.4.7.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

Kullanılan malzeme taş ve ahşap hatıldır. Kullanılan teknikler;

1- Düz Atkı

Ahşap hatıl üzeri taş sırasında oluşan düz atkılı balkon örneği tektir (Ft. 57)

2- Kemer

Balkon ve girişlerde kullanılmıştır.

a) Tek açıklıklı (Ft. 49,50,56,60)

b) Asma kemer (Tablo 25-49)

c) Çok açıklıklı (sütunlu kemer) (Ft. 51,52,53,54,58,59,61,62)

tipleri vardır.

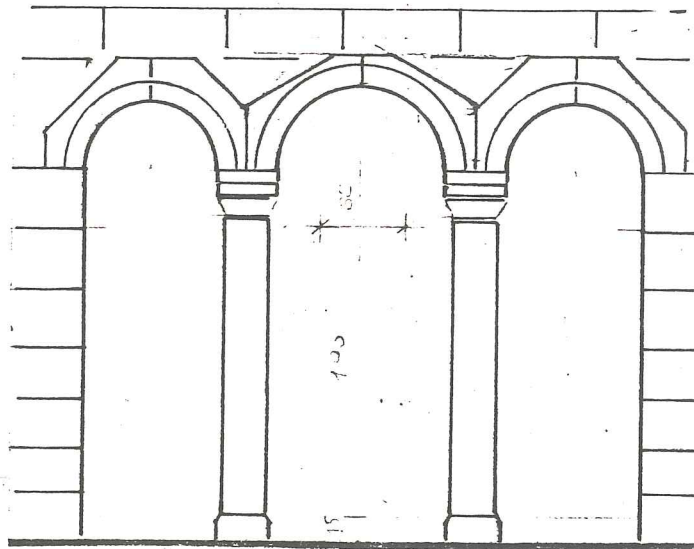
Rastlanan kemer çeşitleri

- 1- Yarım daire kemer (Ft. 64)
- 2- Armudi kemer (Ft. 61)
- 3) Sivri kemer (Ft. 63).

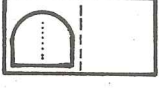
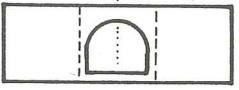
5.1.4.7.C. Malzeme-Teknik İlişkisi

MALZEME	TEKNİK			
	Düz Atkı	Tek Açıklık	Kemer	
			Asma Kemer	Sütunlu Kemer
Kaba yonu t.	-	"	-	-
Kesme taş	-	"	"	"
Kes.taş + ahşap	"	-	-	-
kesme t.-kaba yonu t.	-	"	-	-

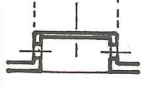
TEKNİK BİÇİM

Çiz.1

BİRİM SAYISI	EYVANIN YAPI YÜZÜNDEKİ YERİ	
	YAPI YÜZÜNÜN SİMETRİ AKSINDA 1	YANINDA 2
1 a		
2 b		
3 c		

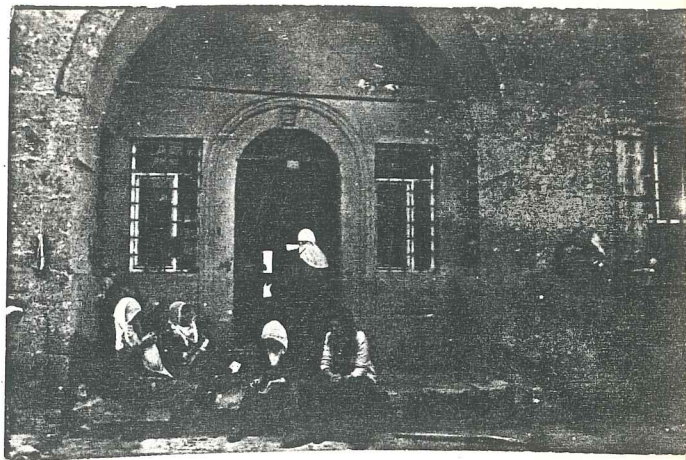
TABLO 10

EYVANLARIN ÇEŞİTLERİ						
	1	2	3	4	5	6
kapalı pl. a						
düz atkılı pl. b						
kemertli pl. c						
açık pl. d						

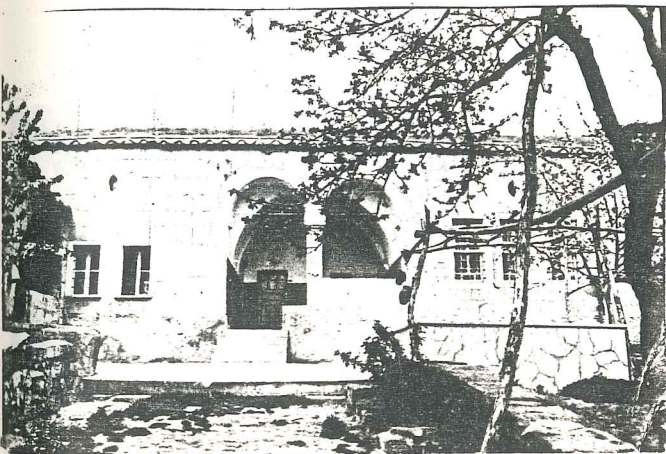
TABLO 11

F. 49

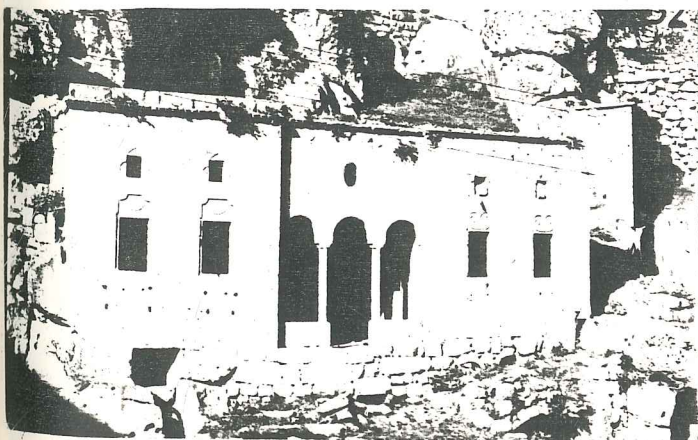
F. 50

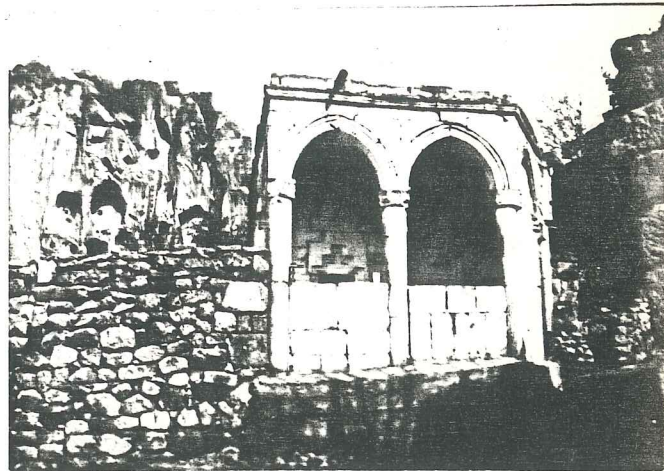
F. 51

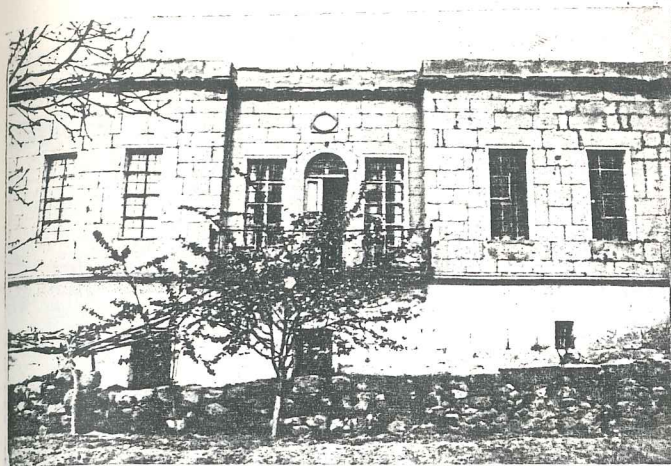
F. 52

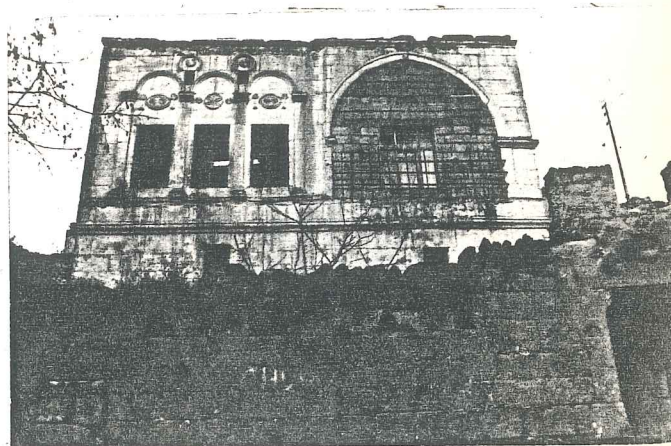
F. 53

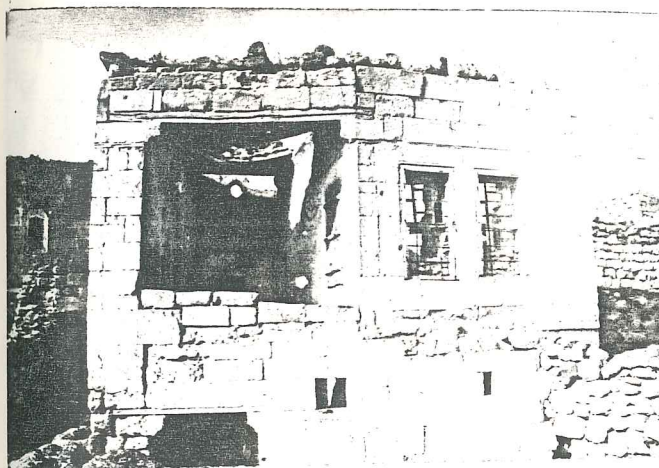
F. 54

F.55

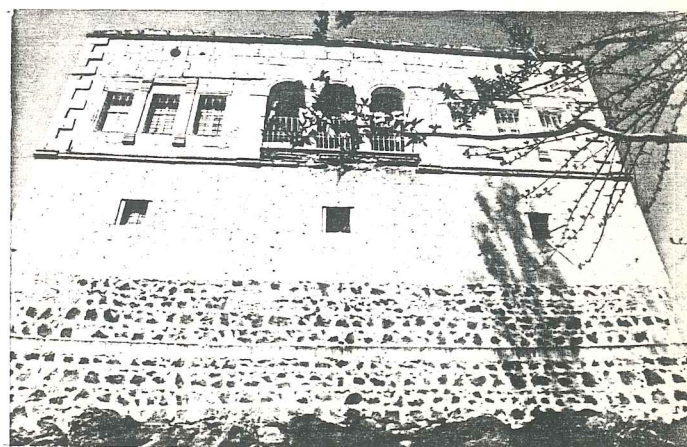
F.56

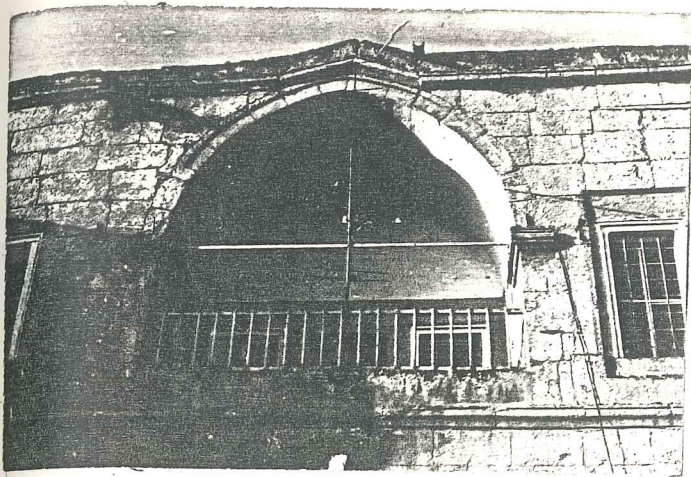
F.57

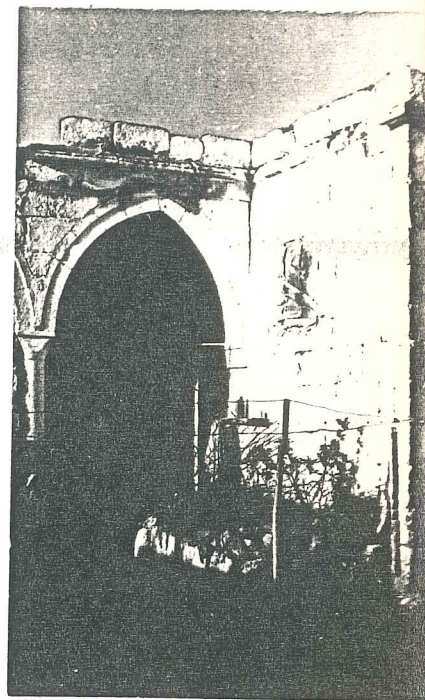
F.58

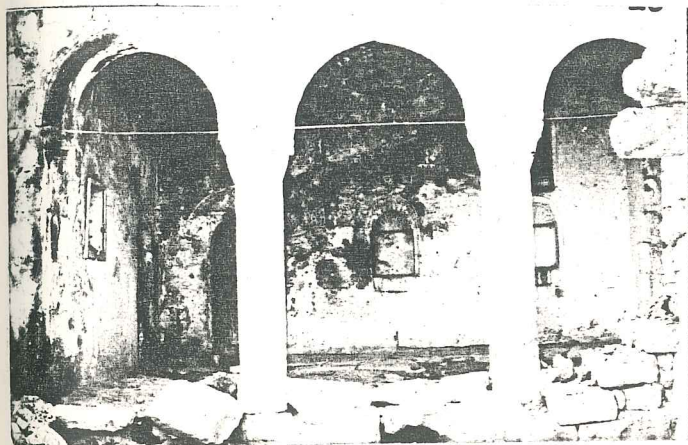
F.59

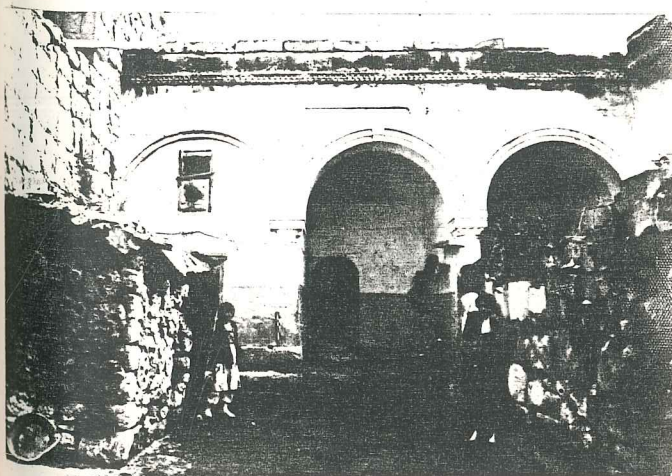
F. 60

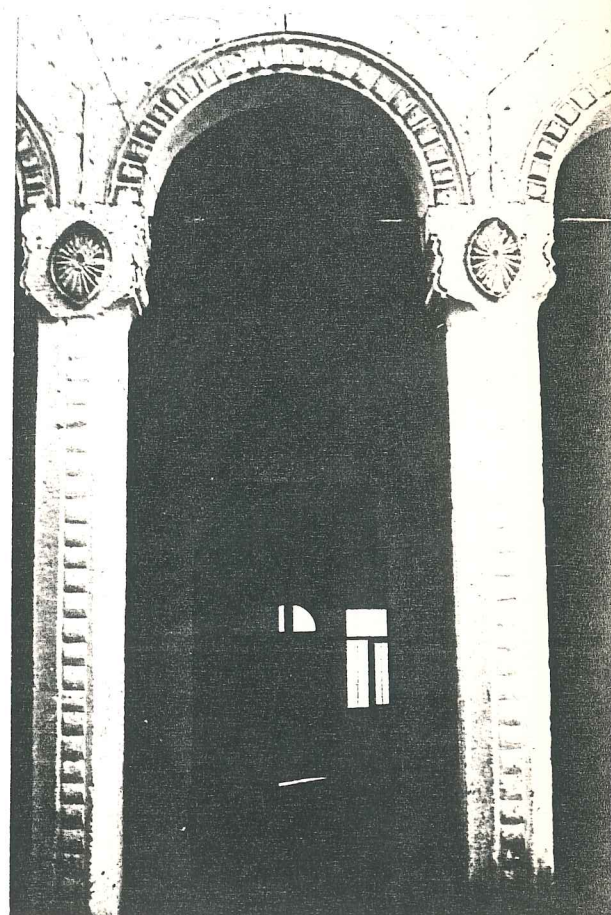
F. 63

F. 61

F. 62

F. 64

5.1.4.8. Pencereler

Pencereler kullanımlarına göre ayrı ayrı incelenecektir.

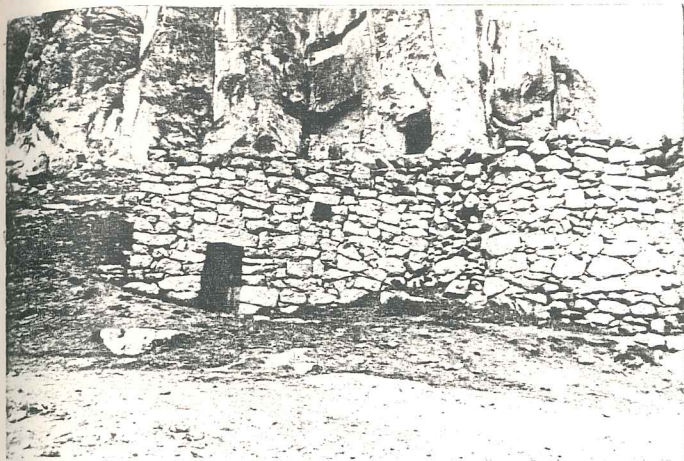
5.1.4.8.1. Servis Penceresi

5.1.4.8.1.A. Servis Penceresinin Yapıdaki Yeri ve İşlevi

Çok ı ışık gereksinmesi olmayan Anbar Soğukluk (kiler), mutfak v.b. hizmet mekanlarında kullanılmışlardır (Ft. 67-68). Yapı yüzündeki yerleri (Tablo 12) de gösterilmiştir. Hizmet mekanları katlı konutlarda alt katlarda toplandığından servis penceresi de alt katta yer alır .Bu mekanların konut girişinden ayrı olarak hayata (67,69), ya da yola açılan kapıları vardır (Ft. 68). Servis penceresinin kapılarla birlikte yapı yüzündeki düzeni Tablo 13'de gösterilmiştir (İlgili fotoğraflar Tablo 25 ile birlikte verilecektir).

5.1.4.8.1.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

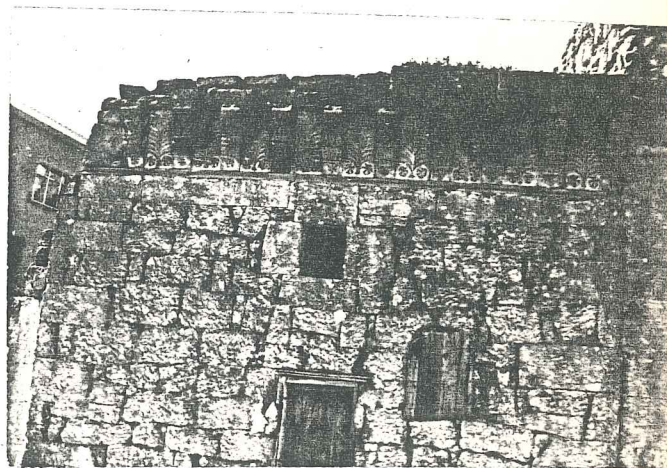
Yöresel malzeme taş, moloz (Ft. 65), kaba yonu ve kesme taş olarak kullanılmıştır (Ft. 66,67,68,69). Bulunduğu mekana göre farklı oranlarda olabilir. Açıklık taş boyutlarından çıkar. Pencerenin yüksekliği taşın yüksekliği kadardır. Çoğu kez yalın düz atkılıdır. Ender olarak kabartmalı olur (Ft. 69). (Bkz. Tablo 25, 17,19,22,28,29,30,33,34,36,42,44,45,46,49,51, 54,56,57,58). Servis pencereli örneklerdir. Çiz. 2 en yaygın düz atkılı örnektir.

F. 65

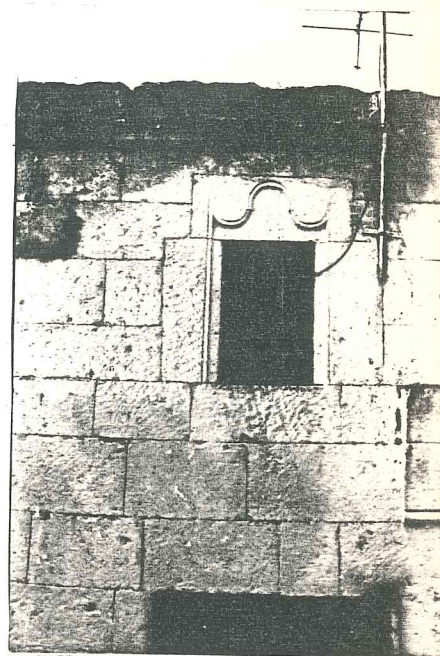
F. 66

F. 68

F. 67.

F. 69

5.1.4.8.2. Yıldız Penceresi

5.1.4.8.2.A. Yıldız Penceresinin Yapıdaki Yeri ve İşlevi

Yıldız pencereleri giriş ve yaşama mekanlarında tavan döşemesine yakın tek ya da kapı pencere üstlerinde yer alır (Tablo 25-14). Yıldız penceresi yöresel adıdır. Yapı yüzünde tek ise bulunduğu birimin aksındadır (Tablo 15-1a).

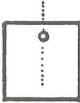
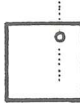
Bazı tiplerde yıldız penceresi kapıya çok yaklaşarak bütünleşmiştir (konut giriş kapılarında, bu bölüme girmemektedir) (Tablo 15-2a).

Yıldız pencereleri Giriş ve Yaşama Mekanlarında Kapı ve Pencere kapakları kapandığında ışık ve hava gereksinimini sağlar. Şimdi pencerelerde camlı çerçeveler olduğundan bu işlevini yitirmiş ve birçok konutta kapatılmıştır. Çeşitli biçimlerde bulunur. En yaygını Badem biçimindedir ve tektir (Ft. 74,75, 76). Birden fazla olduğunda dikdörtgen biçimi yaygındır (Ft.72). Daha az olarak yonca biçimi, (Ft. 70,73) Daire ve eşkenar dörtgen görülür (Ft. 77). Bir konutun aynı yüzünde farklı biçimler birlikte olabilir (Tablo 25-54). Bezemeli ve yalın olan çeşitleri vardır (Bkz.Tablo 25-4-7,10,11,13,18-20,22-28 vd).

5.1.4.8.2.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

Kaba yonu konutların bir kısmında kesme taş konutların çoğunda kullanılmıştır.

5.1.4.8.2 YILDIZ PENCERESİ

	YILDIZ PENCERESİNİN YAPI YÜZÜNDEKİ YERİ	
	1	2
		

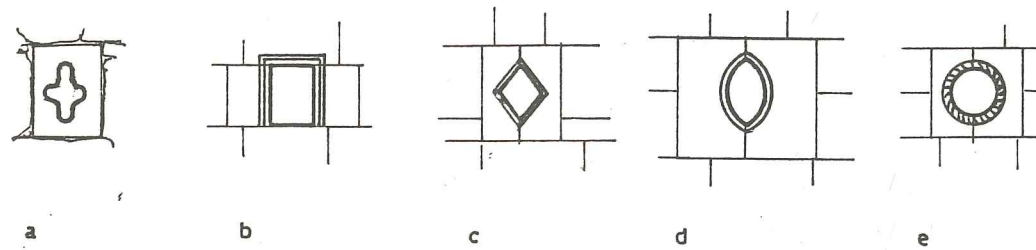
TABLO 14

YILDIZ PENCERESİ İLE OLUŞTURULAN KOMPOZİSYON														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
a														
b														
c														

TABLO 15

TEKNİK BİÇİM

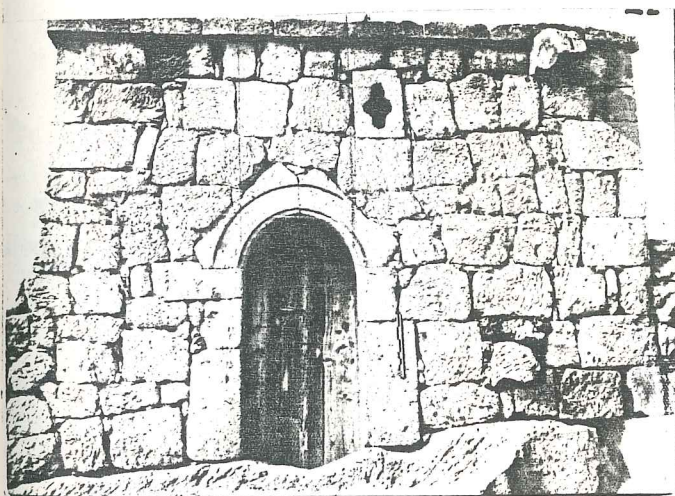
OYMA YONCA	DÜZ ATKI DÖRTGEN	DÖRTGEN	YALANCI KEMER BADEM	DAİRE
------------	---------------------	---------	------------------------	-------

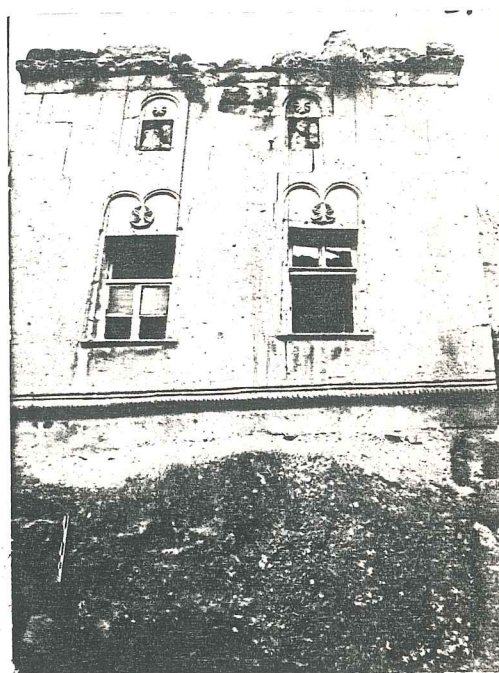
ÇİZİM 3

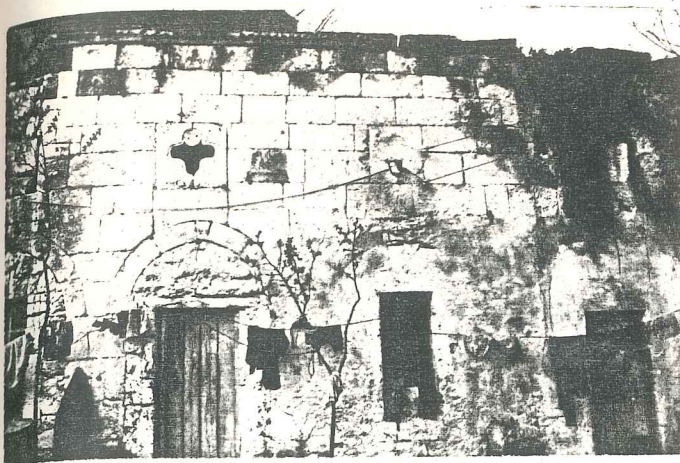
F. 71

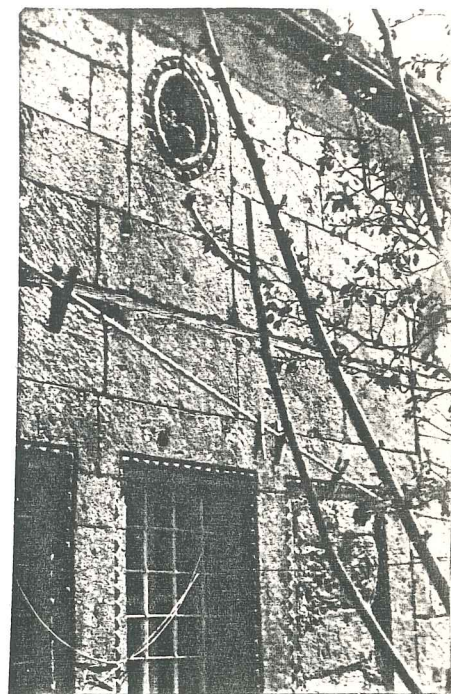
F. 70

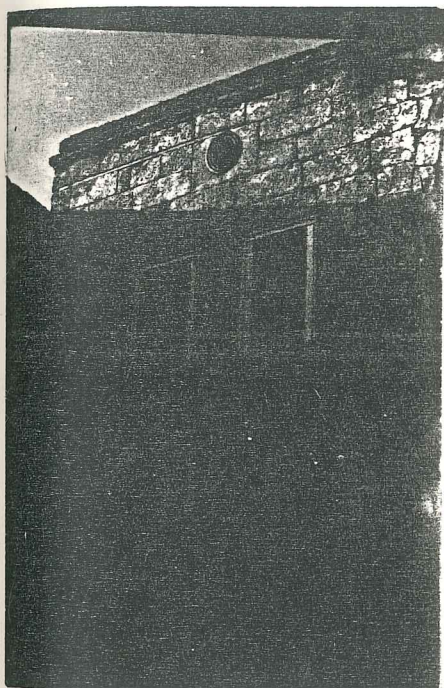
F. 72

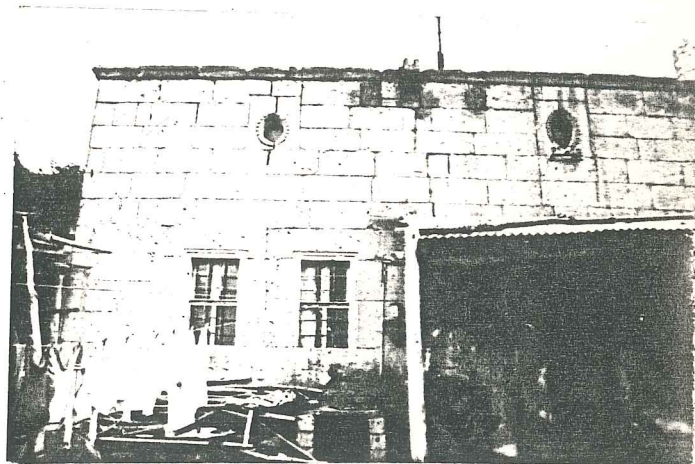
F.73

F.74

F.75

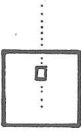
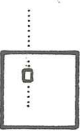

F.76

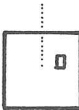
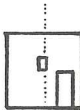

F.77

5.1.4.8.1 SERVİS PENCERELERİ

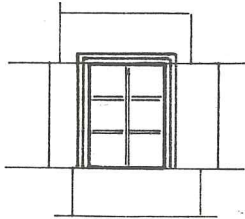
	SERVİS PENCERELERİNİN YAPI YÜZÜNDEKİ YERİ	
	SİMETRİ AKSINDA 1	YANDA 2
a		

TABLO 12

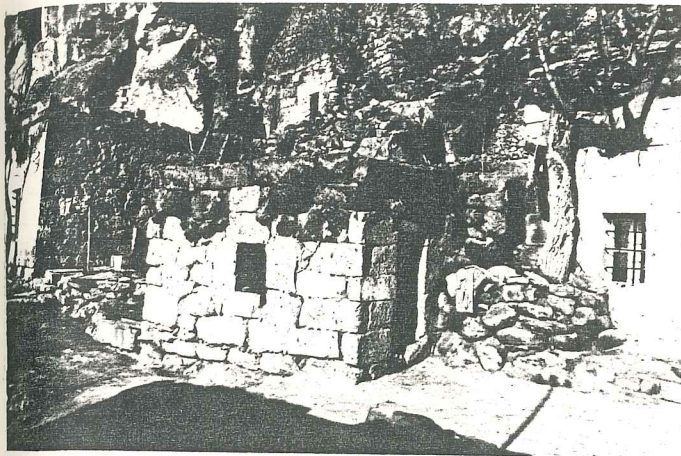
SERVİS PENCERESİ İLE OLUŞTURULAN KOMPOZİSYON				
	1	2	3	4
a				
b				

TABLO 13

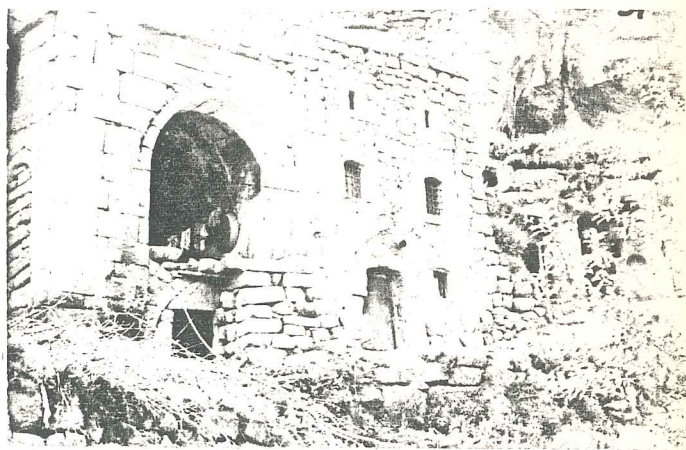
TEKNİK - BİÇİM

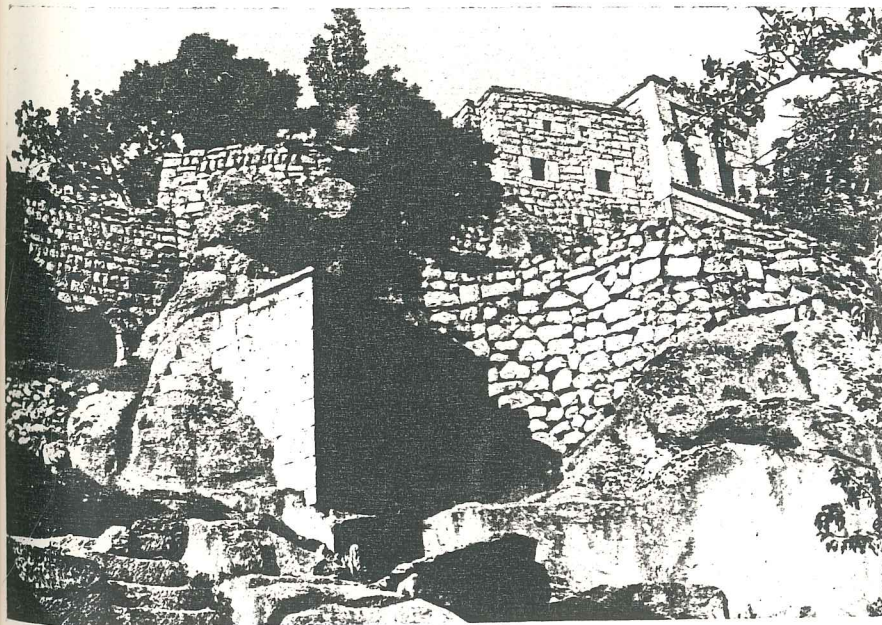
ÇİZİM 2

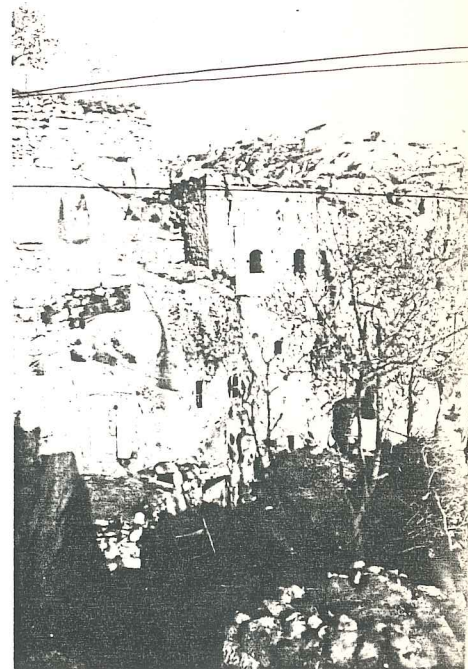
F.78

F.79

F.80

F.81

Kullanılan Teknik

- 1- Oyma: Tek taşa oyulmuştur (Ft.70)(Çiz. 3a.)
- 2- Düz Atkılı: Bezeme fazladır (Ft. 72,71)(Çiz.3b)
- 3- Yalancı kemer: İki taştan oluşur, badem biçimi yaygındır (Ft.73-77) (Çiz.3cde).

Çiz.3'de teknik biçim ilişkisine göre örnekler gösterilmiştir.

5.1.4.8.3. Oda Pencereleeri

Konutlarda yaşam ve giriş mekanlarında gerekli ışık ve havayı sağlayan yapı elemanlarıdır. Birimin dışa bakan yüzünde çoğu kez ikili üçlü gruplar halinde bulunurlar.

Oda pencereleri yapıdaki yerleri ve işlevlerine göre kendi içinde de ayrılık gösterir.

5.1.4.8.3.a. Küçük Boyutlu Pencere

5.1.4.8.3.a.A. Küçük Boyutlu Pencerenin Yapıdaki Yeri ve İşlevi

Kesme taş yapılarda çok seyrek olarak üst katlarda (Tablo 25-56,57), çoğu kez alt katlardaki hayata açılan kışlık oturma odalarında kullanılmışlardır (Tablo 25-47,59). Ayrıca giriş kapılarının iki yanında ya da tek yanında kapı ile birlikte kullanılmışlardır. Tüm kaba yonu yapılarda yapısal nedenlerden bu boyut kullanılmıştır (Ft. 78,79,80). Yine yapısal nedenlerden en fazla 2'li grup vardır (Tablo 17). Yapı yüzündeki yeri Tablo 16'da gösterilmiştir. Çoğu kez yalındır (Ft.3,4-7, 6,77)(Bkz. Tablo 25-4,14,33,34,47,57,59).

5.1.4.8.3 ODA PENCERELERİ - 95 -

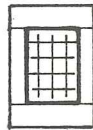
5.1.4.8.3.a	KÜÇÜK PENCERENİN YAPI YÜZÜNDEKİ YERİ	
	SİMETRİ AKSINDA	YANDA
	1	2
a		
b		

TABLO 16

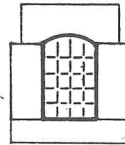
KÜÇÜK PENCERE İLE OLUŞTURULAN KOMPOZİSYON						
	1	2	3	4	5	6
a						

TABLO 17

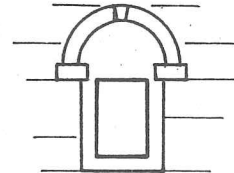
TEKNİK - BİÇİM		
DÜZ ATKI	YALANCI KEMER	HAFİFLETME KEMER

a

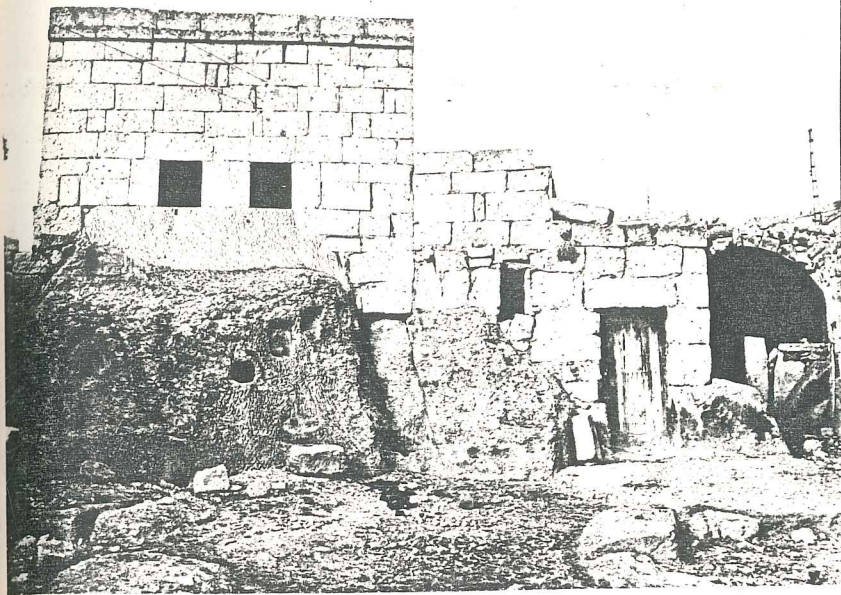

b

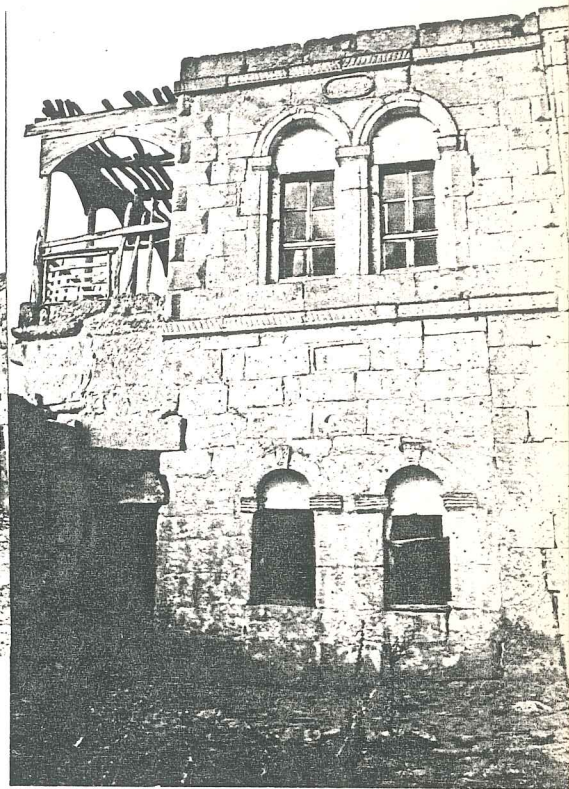

c

CİZİM 4

F.82

F.83

F.84

F.85

5.1.4.8.3.a.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

Yöresel malzeme olan taş, Kaba yonu (Ft. 78,79,80) ve kesme taş olarak kullanılmıştır (Ft. 82,83,84). Kullanılan teknik:

- 1- Düz atkılı (Ft. 78,79,80,82,84)(Çiz.4a)
- 2- Yalancı kemerli (Ft.81)(Çiz.4b)
- 3- Hafifletme Kemerli (Ft. 83)(Çiz.4c).

Çoğunlukla pencere açıklığı ve yüksekliği tek taşın izin verdiği boyutlardadır.

5.4.8.3.a.C. Malzeme-Teknik ilişkisi

KULLANILAN MALZEME	TEKNİK		
	Düz Atkı	Yalancı Kemer	Hafifletme Kemerli
KABA YONU TAŞ	"	"	-
KESME TAŞ	"	"	-
KESME TAŞ- KABA YONU TAŞ	"	-	"
KESME TAŞ-KAYA	"	-	-

5.1.4.8.3.b. Normal Oda Penceresi

5.1.4.8.3.b.A. Normal Pencerenin Yapıdaki Yerleri ve İşlevleri

Kesme taş konutlarda kullanılmışlardır. İki katlılarda yaşama birimleri üstte olduğundan alt katlarda kullanılmamışlardır.

5.1.4.8.3 ODA PENCERELERİ

5.1.4.8.3. b.	NORMAL PENCERENİN YAPI YÜZÜNDEKİ YERİ	
	SİMETRİ AKSINDA 1	YANDA 2
		

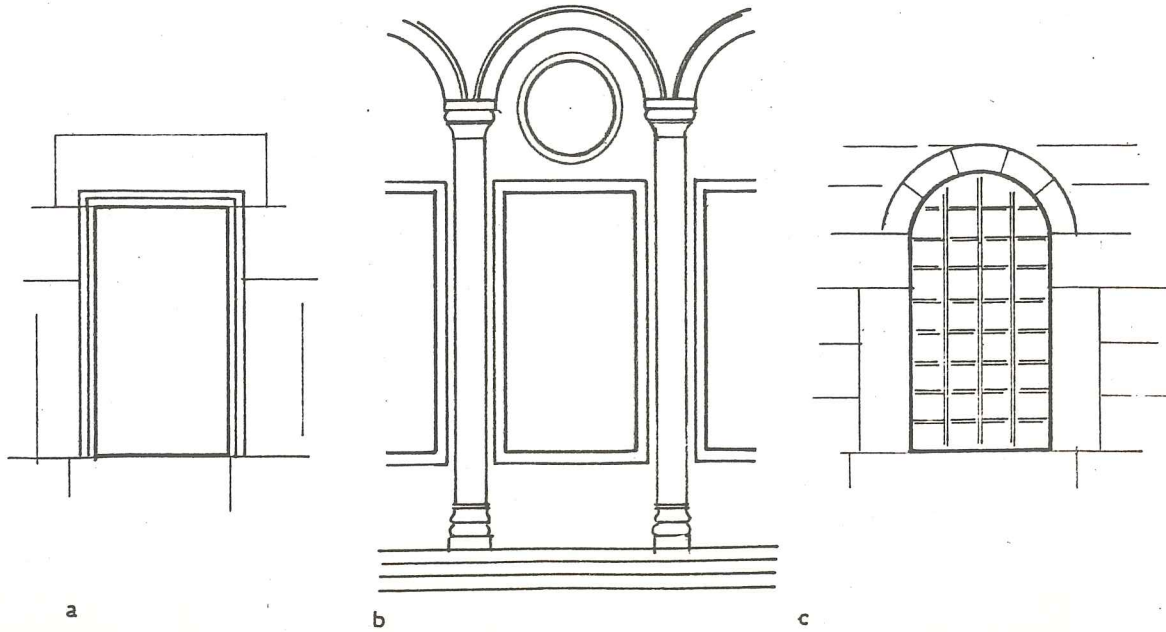
TABLO 18

NORMAL PENCERE İLE OLUŞTURULAN KOMPOZİSYONLAR																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
a																	
b																	
c																	

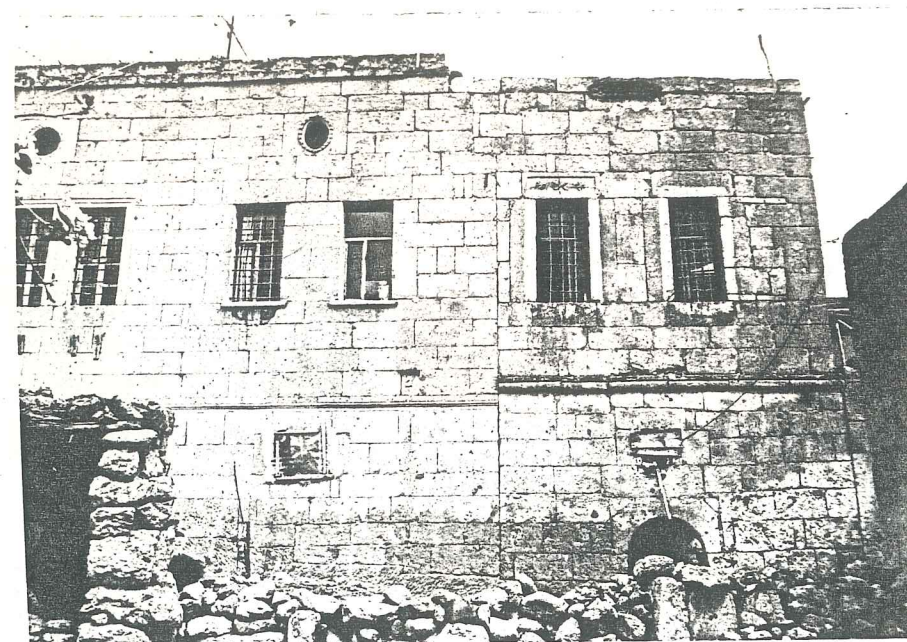
TABLO 19

TEKNİK BİÇİM

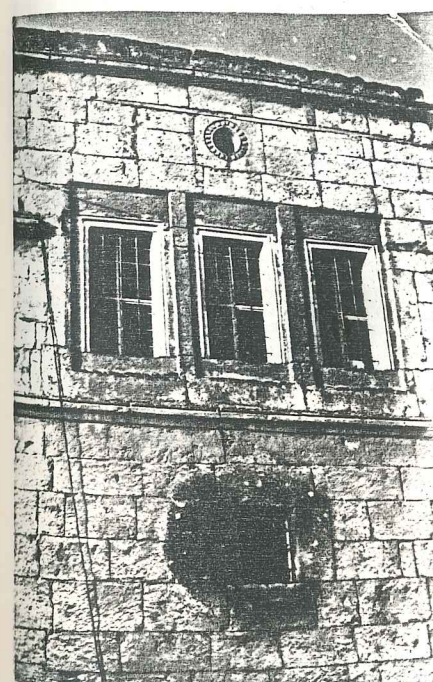
DÜZ ATKI	KEMER
----------	-------

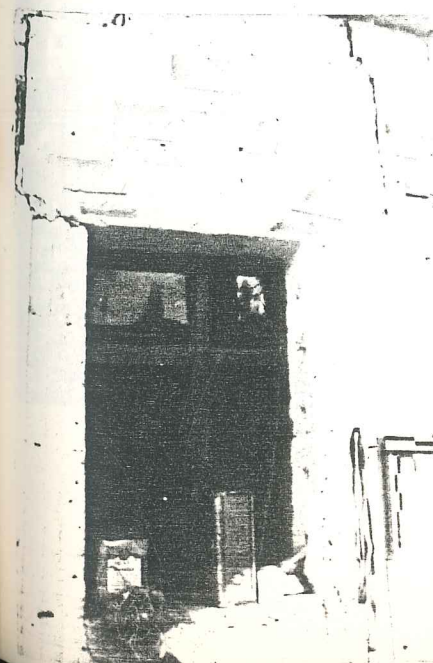
CİZİM 5

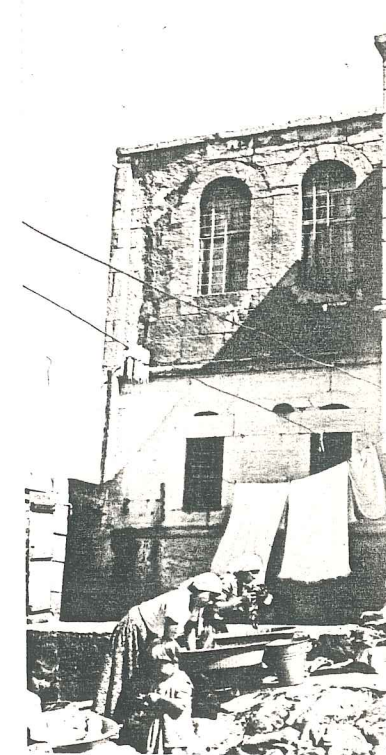
F.86

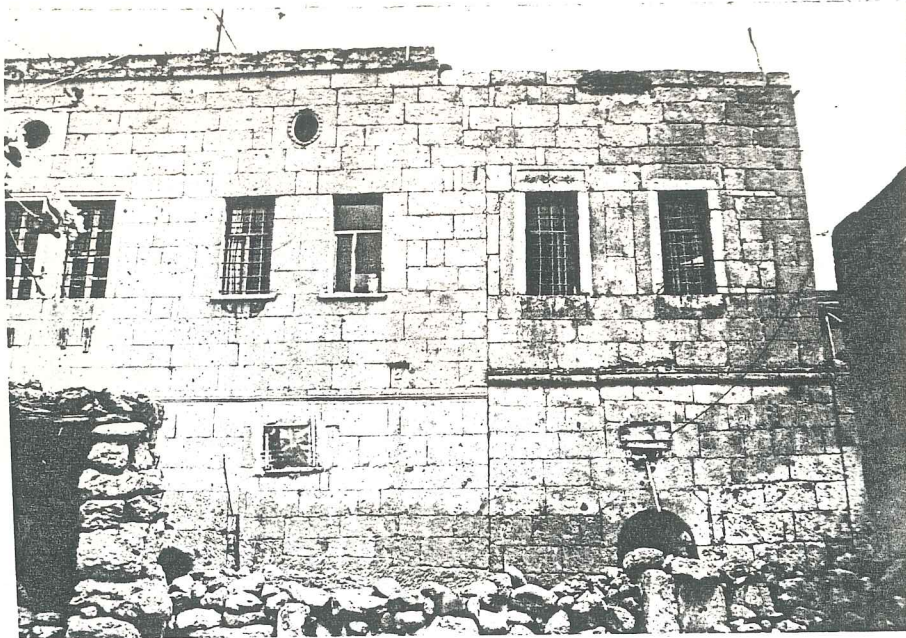
F.87

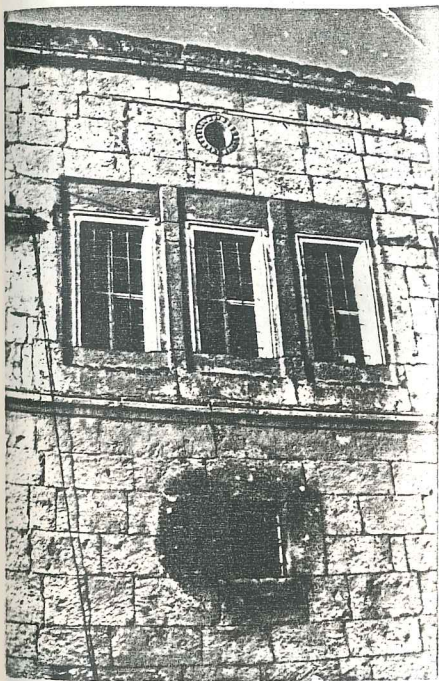
F.88

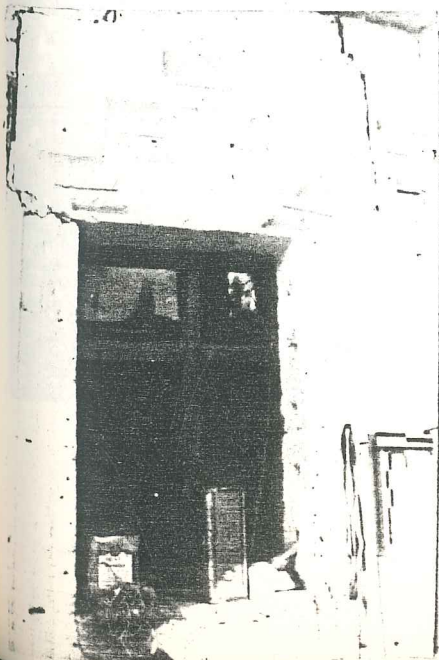
F.89

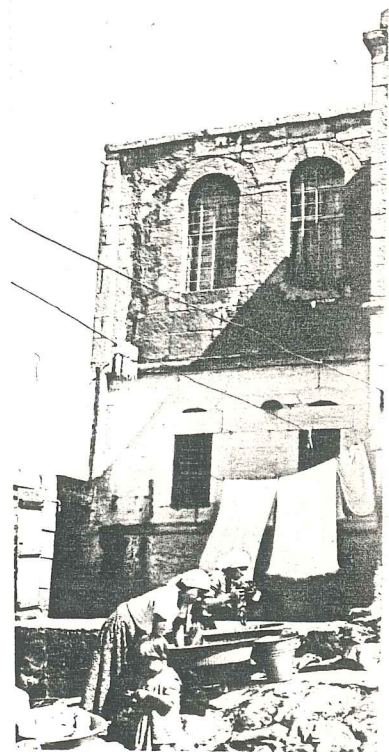
F. 86

F. 87

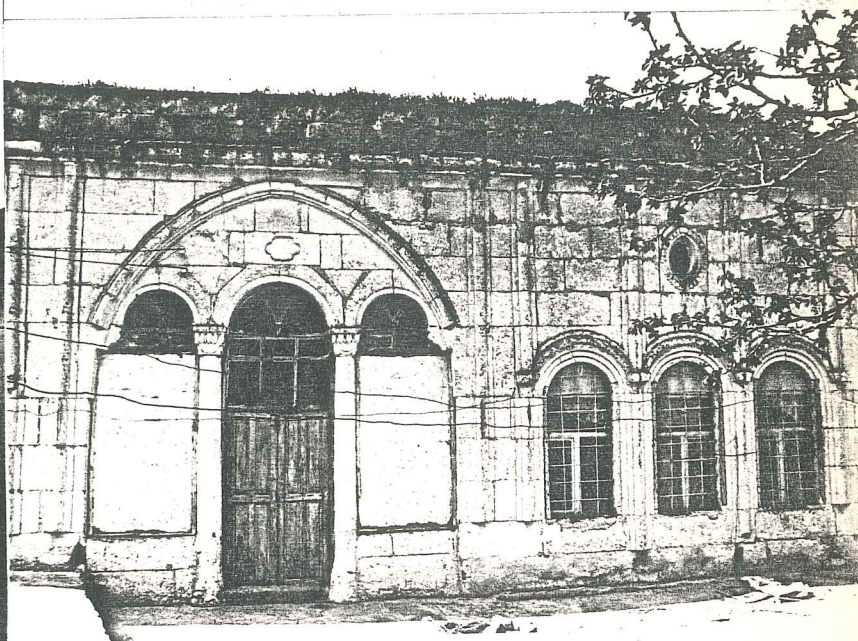
F. 88

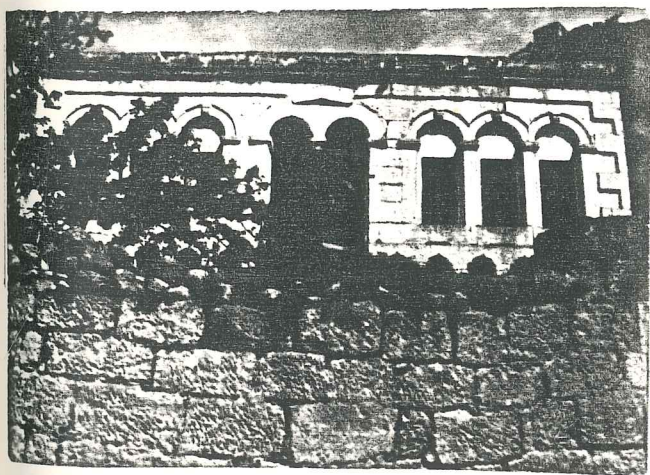
F. 89

F. 90

F. 91

F. 92

Üst katta ve tek katlı giriş yüzlerinde kullanılmışlardır. Yapı yüzündeki yeri Tablo 18'de gösterilmiştir. Tablo 19'da görülen şematik birimlerin her biri tek başına kendisiyle ve diğer birimlerle birleşerek konutun yüzünü oluşturabilirler. Kemerli ve Düz Pencereelerde aynı ya da farklı birimlerde olabilir (Tablo 25-35,54).

5.1.4.8.3.b.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

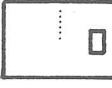
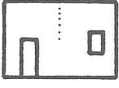
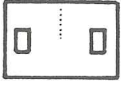
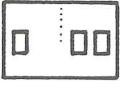
- 1- Düz atkılı (en yaygınıdır) (Ft.86,87,88)(Çiz.5a).
- 2- Kemerli (Ft. 89-91) (Çiz. 5c).
- 3- Hafifletme kemerli (Ft. 89,90,92)
- 4- Sütunlu (Ft. 91).

Çiz.5'te farklı tekniklerdeki biçimler gösterilmiştir.

5.1.4.8.3.c. Yan Yüzde Oda Penceresi

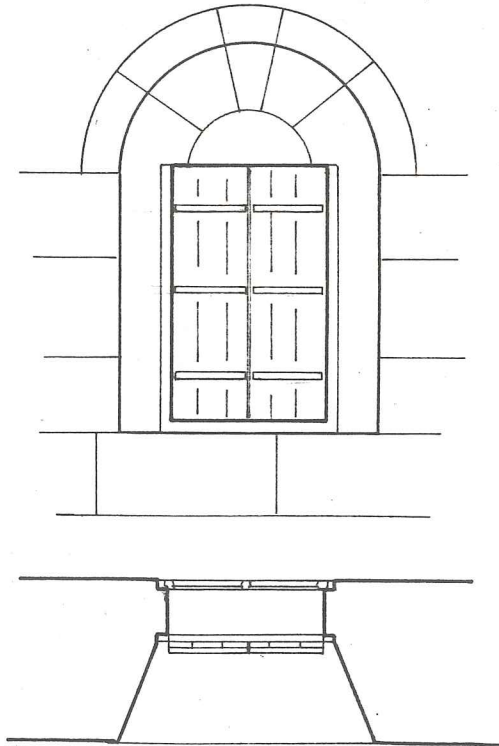
Yan yüz duvarları taşıyıcı olduklarından olabildiğince sağır tutulmuşlardır. Ön yüze bakan odalara yan yüzden de çoğunlukla bir (Ft. 93,95,96) ender olarak iki pencere açılmıştır (Ft. 94). Yan duvarlar kalın olduklarından bu pencereler yeterli ışığı alabilecek şekilde şevli, kemerli yapılmışlardır (Çiz. 6) (Ft. 95-101). Yapıda çıkma varsa çıkmanın iki yanında da bu tip pencereler vardır (Ft. 30a).

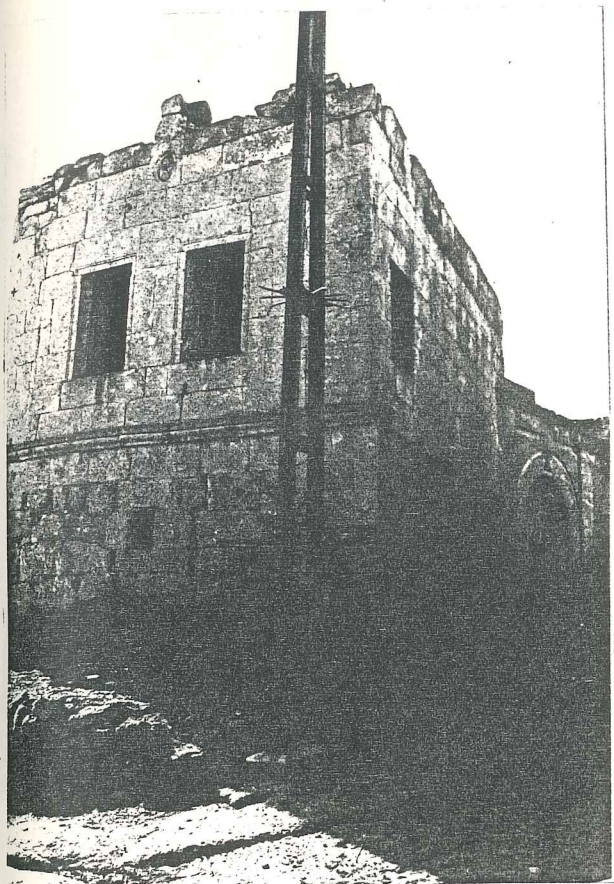
5.1.4.83. ODA PENCERESİ

5.1.4.8.3.c. YAN YÜZDE PENCERE DÜZENİ							
	1	2	3	4	5	6	7
a							
b							

TABLO 20

TEKNİK BİÇİM

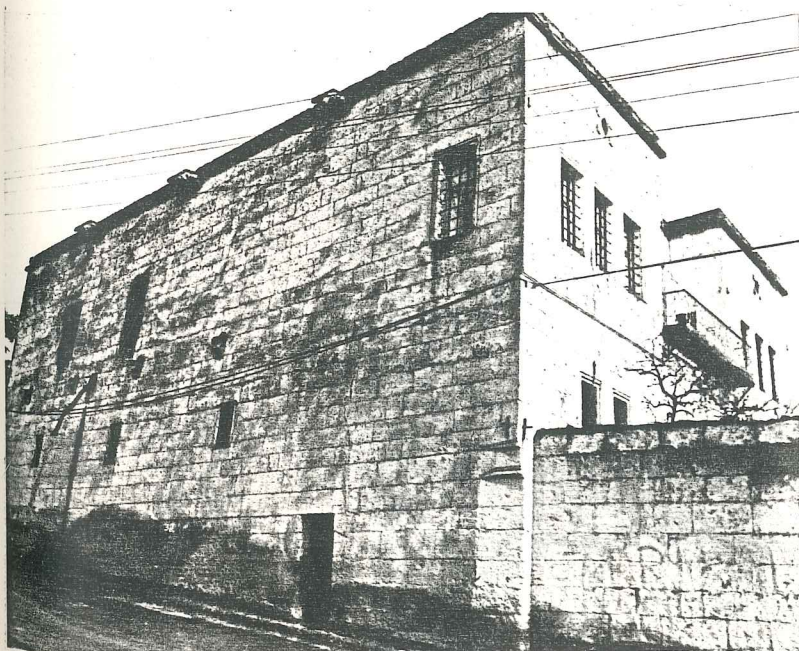

F. 93

F. 95

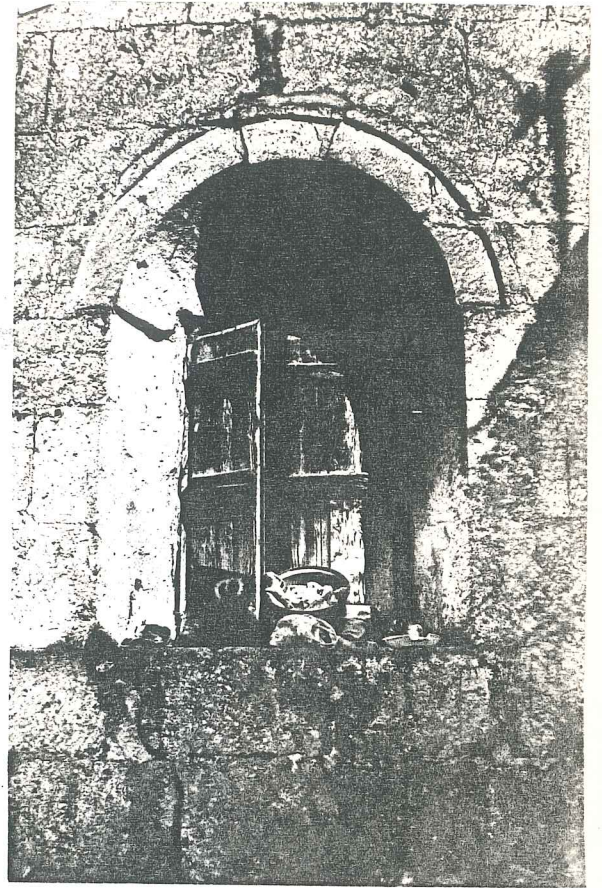
F. 94

F. 96

F. 97

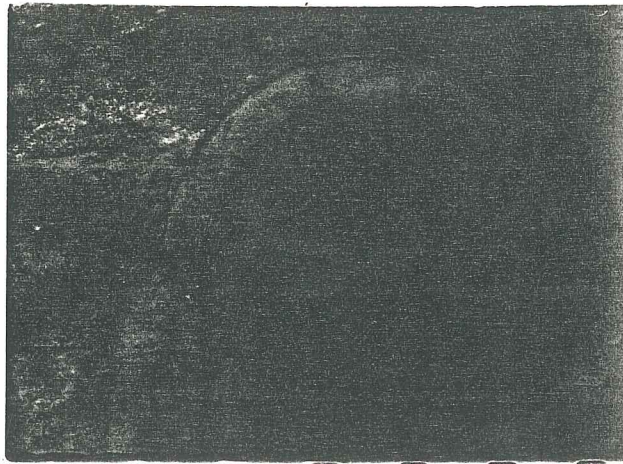
F. 98

F. 99

F.100 Yan yüzdeki bir pencerenin
içten görünüşü

F.101

5.1.4.8.a. Pencerelerde Kullanılan Elemanlar ve Bezeme

1- Parmaklıklar

Yıldız pencereleri dışında, pencerelerin tümünde klasik tip kare, demir parmaklık vardır (çok ender olarak değişik parmaklık kullanılmıştır) (Ft. 56,36,79).

2- Ahşap kapaklar

Günümüze çok az kalmıştır (Ft. 103,98).

3- Saksılıklar

Oda pencerelerinin altında taş konsol olarak yapı yüzünden dışarı çıkar. Çiçek koymak amacıyla yapılmıştır (Ft. 234, 235).

Pencerelerin çevresinde alçak kabartma ve plastirlarla kemer alınlıklarında, alçak kabartma şeklinde bezemeler yaygındır (Ft. 102) (Tablo 25-5,28,35,42,44).

5.1.4.9. Kapılar

5.1.4.9.1. Konut Giriş Kapısı

5.1.4.9.1.A. Konut Girişnin Yapıdaki Yeri ve İşlevi

Konut hayatla çevrili ise hayattan geçilerek konuta girilir (Ft. 114,116,118). Hayat yoksa doğrudan sokağa açılan tek kanatlı ya da iki kanatlı, çoğu kez yalın bir kapı ile konuta girilir (Ft. 108,110,113). Konut girişleri arazi eğimine göre birkaç kottan olabilir. 2 katlı konutlarda kot farkından do-

layı çoğu kez arka ya da yan yüzden üst kota girilir. Doğrudan yaşama birimlerine ulaşılır. Üçlü birimlerde çoğu kez yapı aksından girilir (Ft. 116). Giriş kapısı Kemeraltı denilen eyvan içinde de olabilir (Ft. 111). Tablo 21'de konut giriş kapısının yapı yüzündeki yeri, Tablo 22'de bir birimde oluşturduğu kompozisyon şemalaştırılmıştır. İlgili fotoğraflar Tablo 24 ile birlikte verilecektir.

Ekonomik sosyal konumunda etkilediği bazı konutlarda taç kapı niteliği görülmektedir (Ft.105,107).

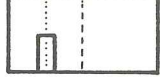
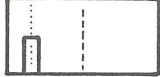
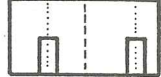
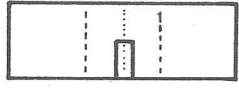
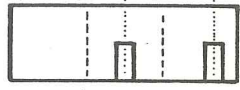
5.1.4.9.1.B. Kullanılan Malzeme ve Teknikler

Kullanılan malzemeler taş ve kısmen yerli kayadır. Tümüyle kayaya oyulduğunda boyutlar yığma sistemdekinden farklı değildir (Ft. 170). Taş moloz, kaba yonu, kesme taş olarak kullanılmıştır (Ft. 108, 113, 115, 117).

Konutun yüzünün önemine göre farklı işçilikteki taşlar birlikte kullanılırlar (Ft. 110-112). Bazı kapılar tepe pencerelidir (Ft. 117,118,119,111)(Çiz.7c-7g). Bu kapılar, kaba yonu ve kesme taştan da olabilir.

Kullanılan teknik:

- 1- Düz atkılı (Ft. 118,109,108)(Çiz.7a,c)
- 2- Yalancı kemerli (Ft. 110,111)(Çiz.7d)
- 3- Hafifletme kemerli (Ft. 115),(Çiz.7b,f)
- 4- Kemerli (Ft.112,113,114,119)(Çiz.7e,g)
- 5- Sütunlu (Ft.116) tipleri vardır.

5.1.4.9.1	KONUT GİRİŞ KAPISININ YAPI YÜZÜNDEKİ YERİ		
BİRİM SAYISI	SİMETRİ AKSINDA 1	YANDA 2	AKSTA-YANDA 3
1 a			
2 b			
3 c			

TABLO : 21

KONUT GİRİŞ KAPISI İLE OLUŞTURULAN KOMPOZİSYONLAR								
	1	2	3	4	5	6	7	8
a								
b								
c								
d								
e								

TABLO 22

TEKNİK BİÇİM

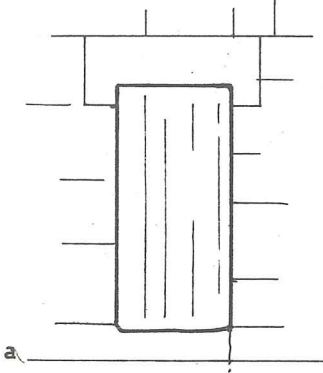
DÜZ ATKI

YALNCI KEMER

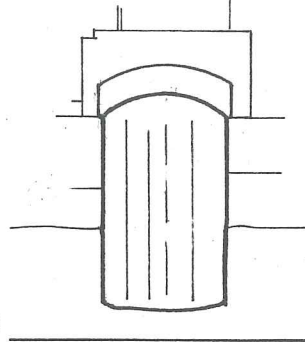
KEMER

HAFİFLETME KEMERLİ

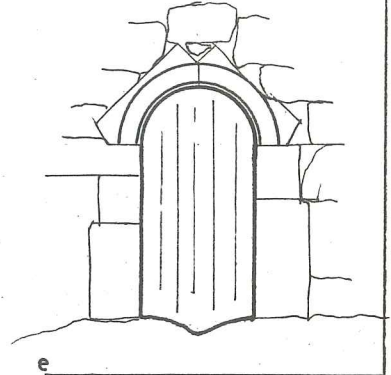
TEPE PENCERELİ

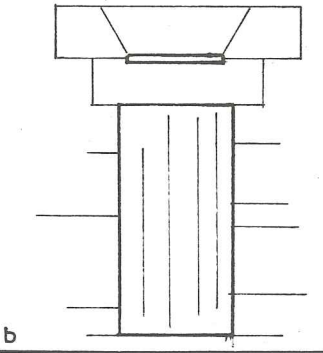
a

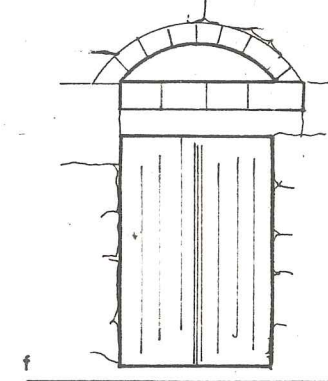
d

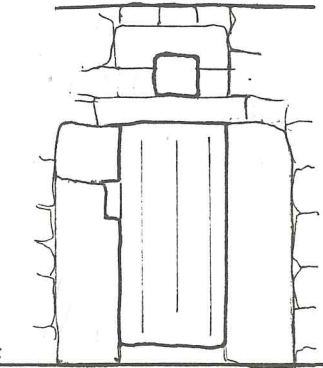
e

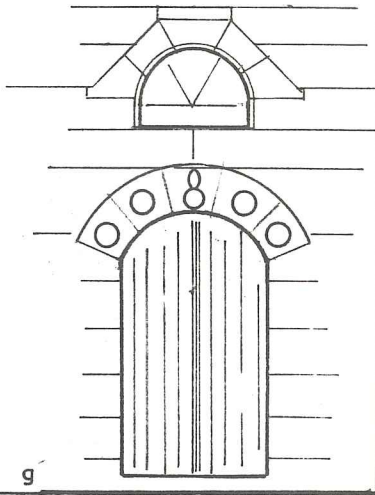
b

f

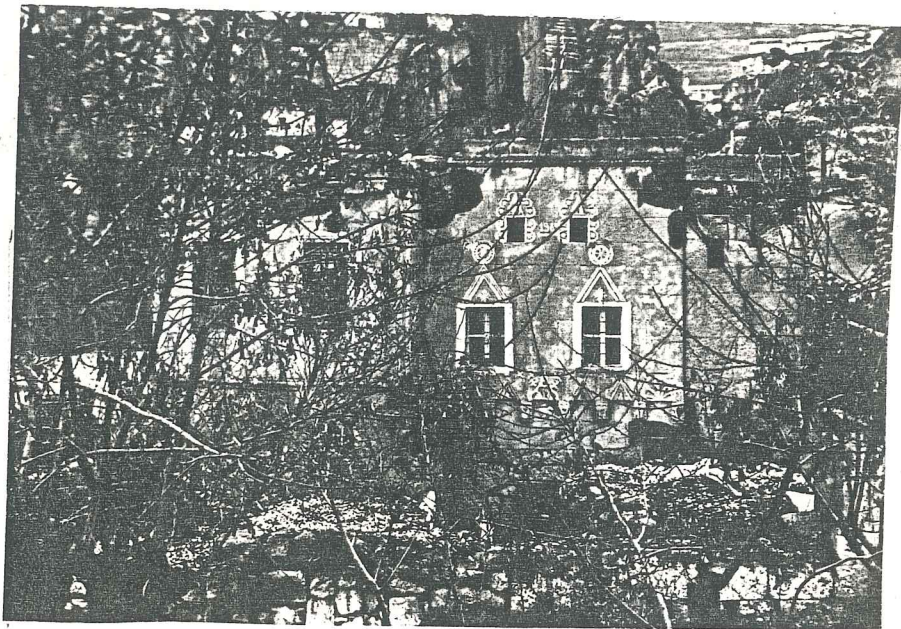

c

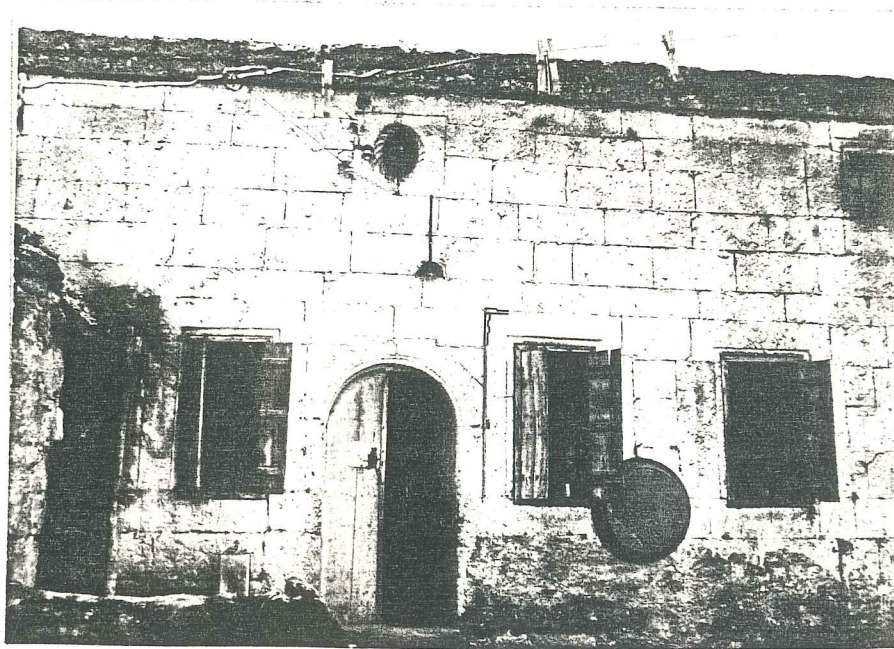

g

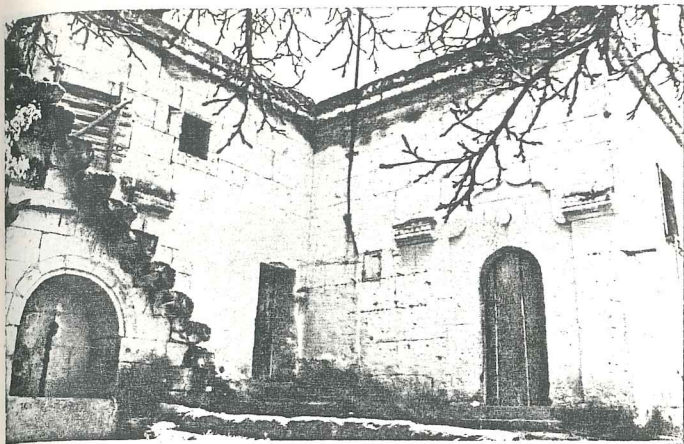
ÇİZİM 7

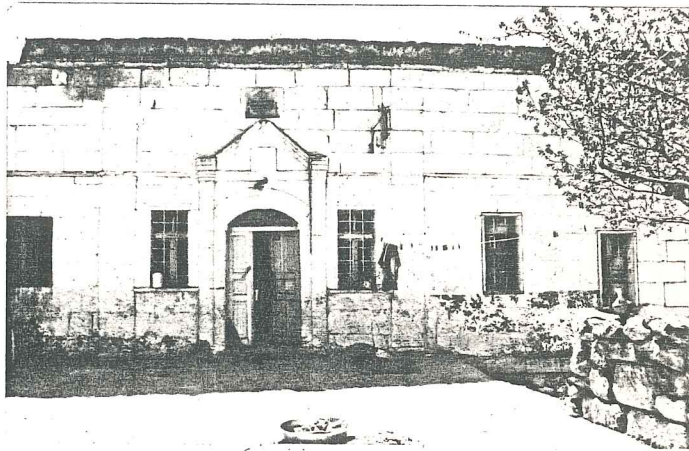
F.102

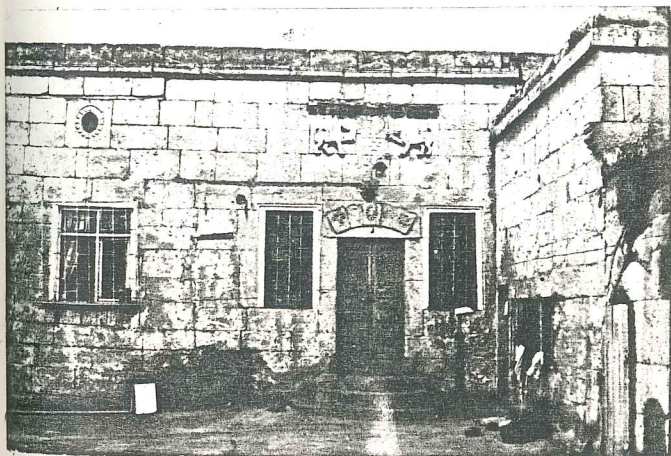
F.103

F.104

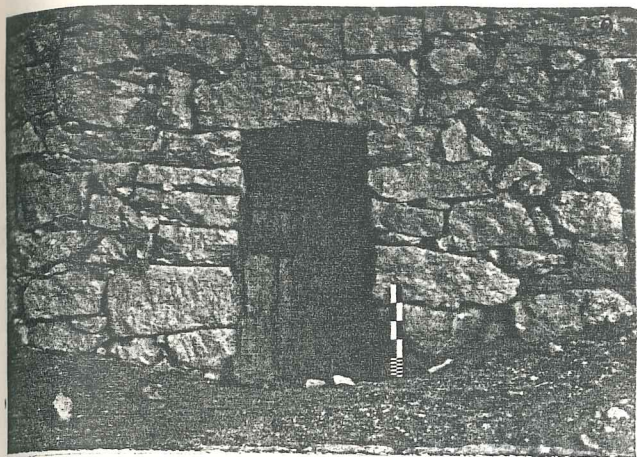
F.105

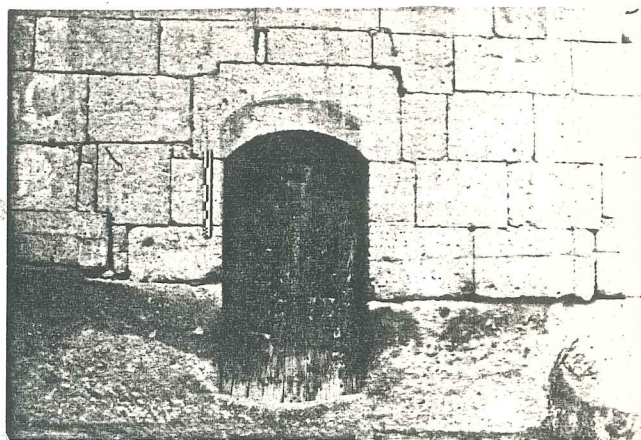
F.106

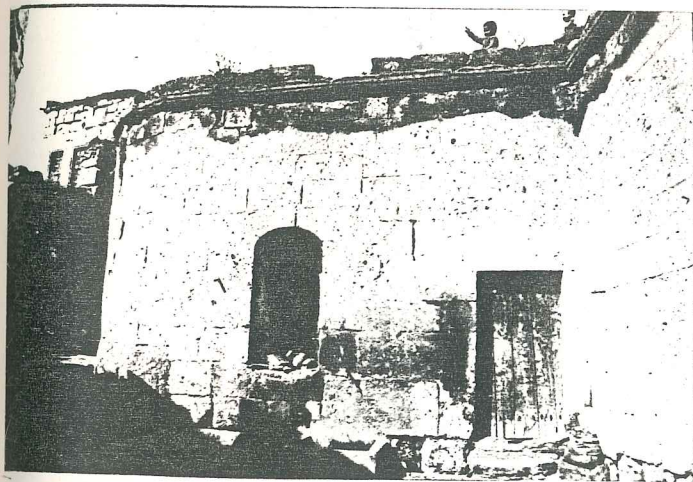
F.107

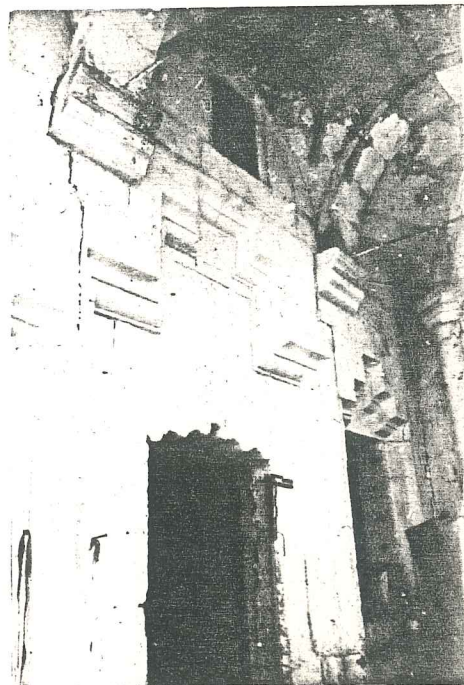
F.108

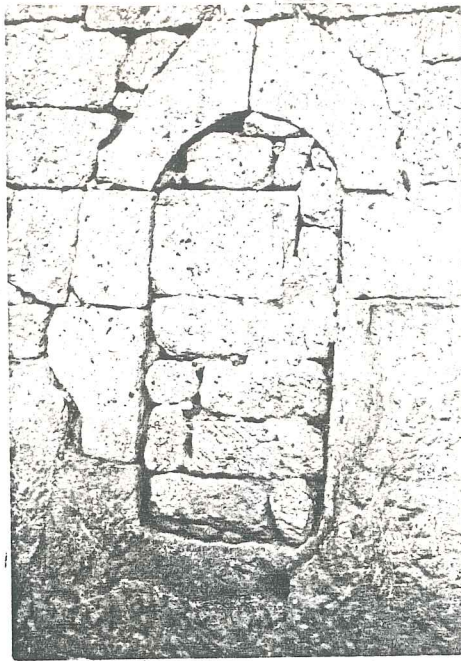
F.110

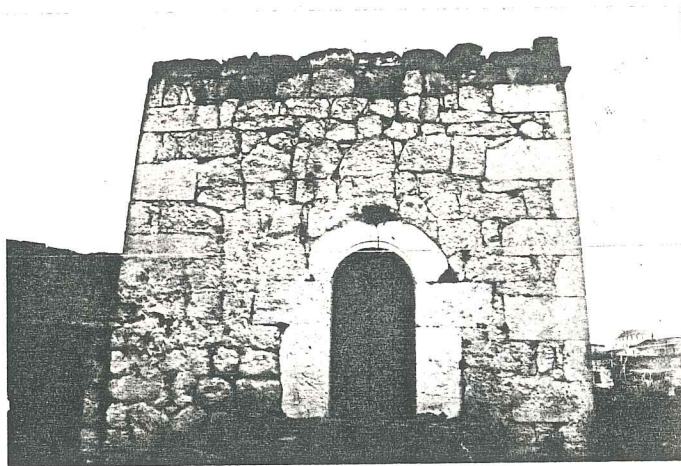
F.109

F.111

F. 112

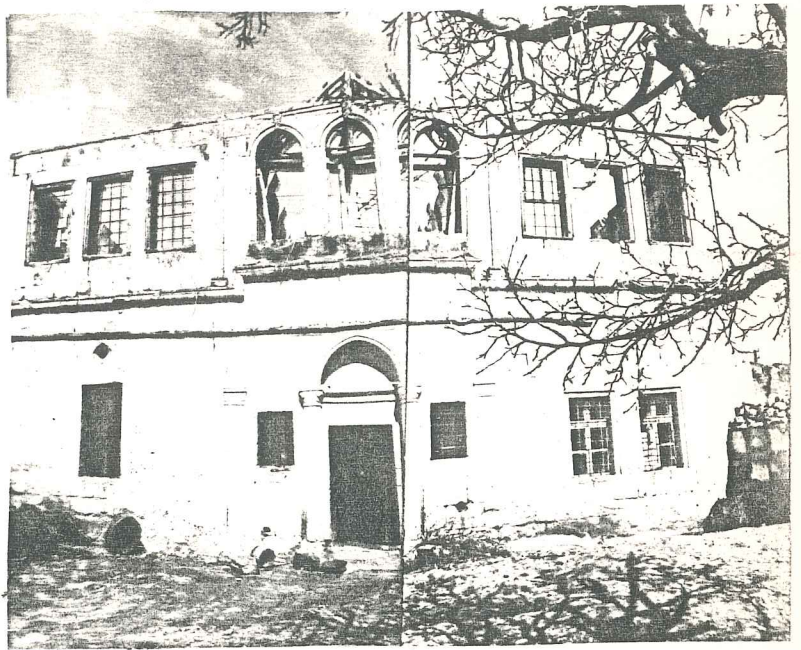
F. 113

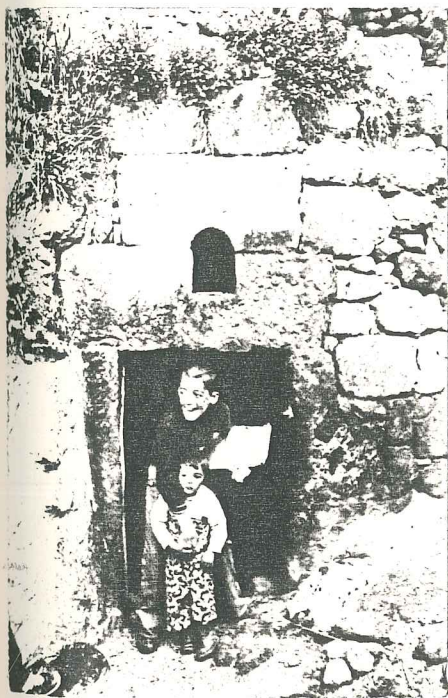
F. 114

F.115

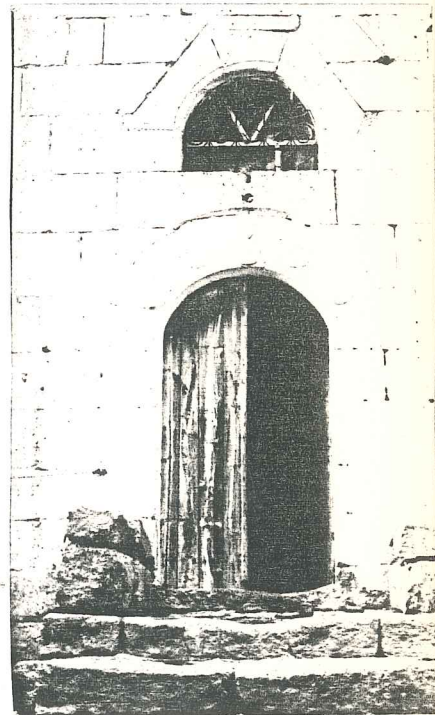
F.116

F.117

F.118

F.119

Kemerlerde çeşitlidir:

1- Basık kemer (Ft. 114)(Çiz.7g)

2- Yuvarlak kemer

a) İki parçalı (Ft. 113,112)(Çiz.7e)

b) Çok parçalı (Ft. 104) olan çeşitleri yaygındır.

Kaba yonu yapılarda iki parçalı yuvarlak kemer ve yalancı kemer çok kullanılmıştır (Ft. 112).

Düz atkılı kapılarda açıklığa bağlı olarak uzayan profil (Ft. 118) kemerli kapılarda çok küçülmüştür, ya da tümüyle kalkmıştır (Ft. 114). Çizelge 7'de farklı biçimleri gösterilmiştir.

5.1.4.9.1.C. Malzeme-Teknik ilişkisi

<u>KULLANILAN MALZEME</u>	<u>Düz Atkı</u>	<u>Yalancı Kemer</u>	<u>Hafifletme Kemerli</u>	<u>Kemer</u>
KABA YONU TAŞI	"	"	-	"
KESME TAŞ	"	"	"	-
KESME TAŞ-KABA YONU TAŞ	-	-	-	"
KABA YONU <u>T+</u> KAYA	"	-	-	-
KESME TAŞ + KAYA	"	-	-	-

5.1.4.9.2. Hayat Giriş Kapısı

5.1.4.9.2.A. Hayat Giriş Kapısının Yapıdaki Yeri ve İşlevi

Konutların çevresi çoğunlukla bir hayat duvarı ile çevrilidir. Evi sokaktan ayırır ve sokağın doğal çizgisini izler. Duvar yüksekliği en azı insan boyundan yüksektir. Yaklaşık bir kat yüksekliğindedir.

Önemli yapılarda taş harpuşa vardır. Çoğunlukla iğde çalısı ile örtülüdür (Ft. 131). Hayata farklı kottlardan bir kaç giriş olabilir. Ana giriş taş kapı niteliğindedir. Diğerleri hayvan ve servis girişi olarak kullanılır, yalındır. Taş kapı niteliğindeki ana girişlerde hayat duvarı yükselir. Yalın olanlarda üzerlerinden bir silme geçer. Bir çoğu bezemelidir (Ft. 129, 136,135,138,139,140,142).

Hayat kapılarında kitabeli olanlar vardır. Hayat kapısının yapıya göre yeri Tablo 23'de gösterilmiştir.

(1a için bkz. Ft.120

2b için bkz. Ft.121

1c için bkz. Ft.122

3b için bkz. Ft.209).

5.1.4.9.2.B. Kullanılan Malzeme ve Teknik

Taş kaba yonu ve kesme taş olarak kullanılmış, düz atkılılar da ahşap hatılda kullanılmıştır. Kullanılan Teknik:

1- Düz atkı (Çiz.8a,8b)(Ft.123,124,125,127,128,129,130)

2- Yalancı kemer(Çiz.8c)(Ft.126)

3- Kemer(Çiz.8def)(Ft.130-142) kullanılmıştır.

Kemerlerde;

a) Basık kemer (Çiz.8de)

1- 2 parçalı (Ft.130)

2- 2 katlı (Ft. 131)

3- Üç parçalı (Ft. 137)

4- Çok parçalı (Ft. 132-133)

b) Yuvarlak kemer (Çiz.8f) (Ft. 136,140) çeşitleri vardır.

Düz atkılı kapılar kaba yonu (Ft. 123,124) ve kesme taştan yapılmıştır (Ft. 127,128,129). Düz atkılı kapıların çoğu tek taşla geçilmiştir (Ft. 124). Örnekte profil başlangıcı görülmektedir. Açıklık büyüdükçe profil gelişmiştir (Ft. 128). Kesme taş kapılarda kemer çoğunluktadır. Profil küçülerek tamamen kalkmıştır (Ft. 132,133). Çiz.8'de farklı tekniklerdeki biçimler gösterilmiştir.

5.1.4.9.2.C. Malzeme-Teknik İlişkisi

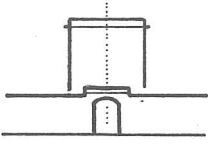
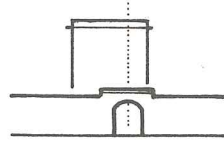
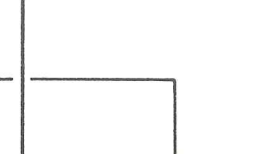
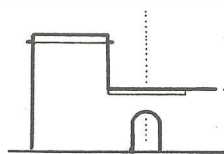
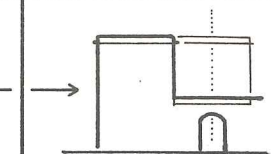
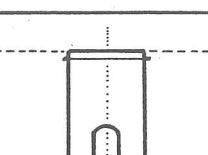
<u>KULLANILAN MALZEME</u>	<u>Düz Atkı</u>	<u>Yalancı Kemer</u>	<u>Kemer</u>
KABA YONU TAŞ	"	-	"
KESME TAŞ	"	"	"
KESME TAŞ-KAYA	"	-	-
KABA YONU TAŞ-KESME TAŞ	"	"	-
KESME TAŞ-AHŞAP	"	-	-
KABA YONU TAŞ-AHŞAP	"	-	-

5.1.4.9.a. Kapılarda Kullanılan Elemanlar ve Bezeme

Kapılarda kullanılan elemanların başında ahşap kapı kanatları ve kilitler gelir. Kapı kanatları çok yalın, taş doku ile ahşap dokusunun yarattığı etki vardır.

Kapı, kilit ve tokmakları dekoratif özellik taşırlar(Ft. 142-152).

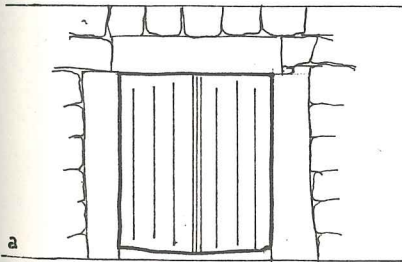
Kapı kemerlerinde ve çevresinde silme ve alçak kabartmalarla bezeme yapılmıştır (Ft. 129,135,138 vd).

5.1.4.9.2.	HAYAT GİRİŞ KAPISININ YAPIYA GÖRE YERİ		
HAYAT KAPISININ YAPIYA GÖRE YERİ	SİMETRİ AKSINDA 1	YANDA 2	AKSTA - YANDA 3
YAPININ ÖNÜNDE a			
YAPININ YANINDA b			
YAPININ ALTINDA c			

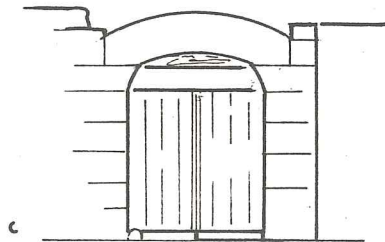
TABLO 23

TEKNİK BİÇİM

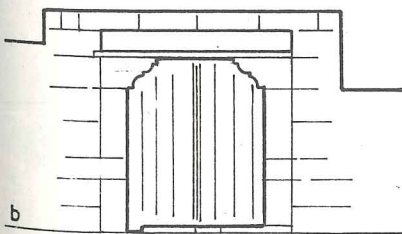
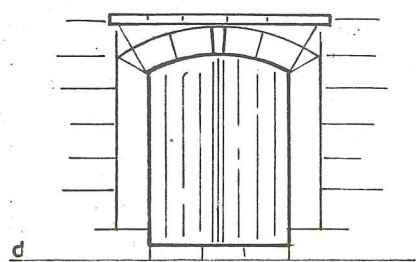
DÜZ ATKI

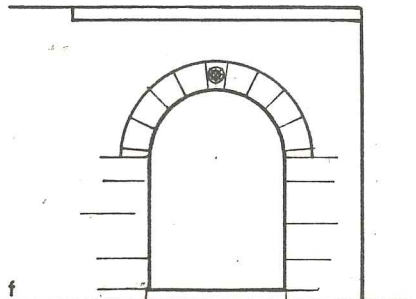
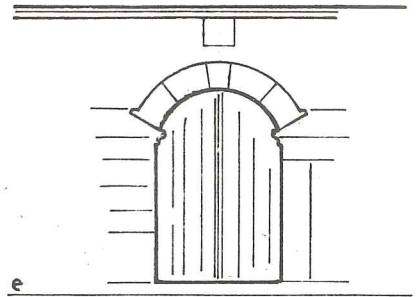
YALANCI KEMER

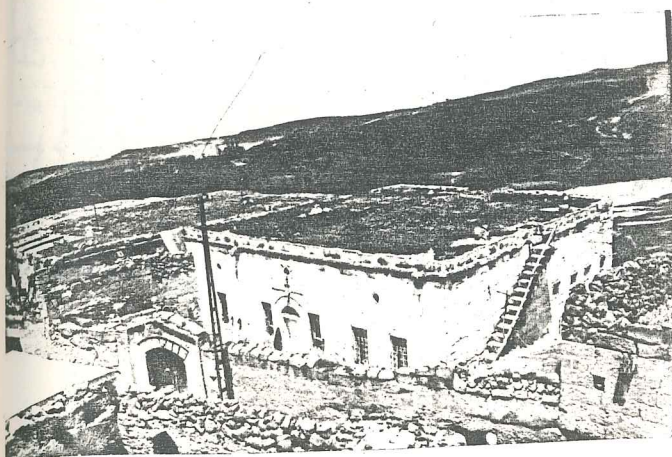

KEMER

ahsap hatıl

F.120

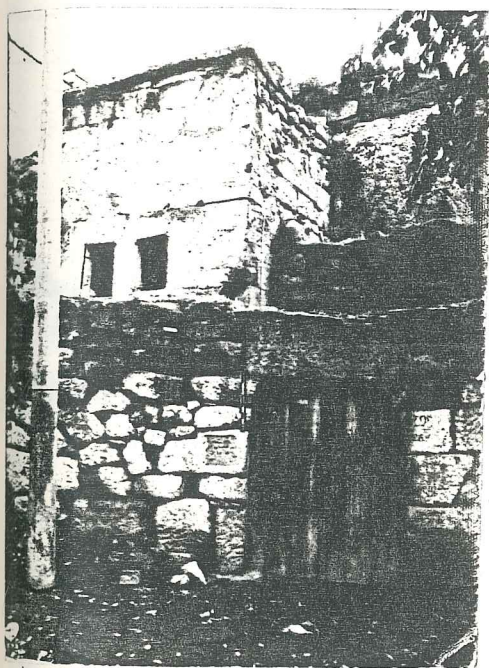
F.121

F.122

F.123

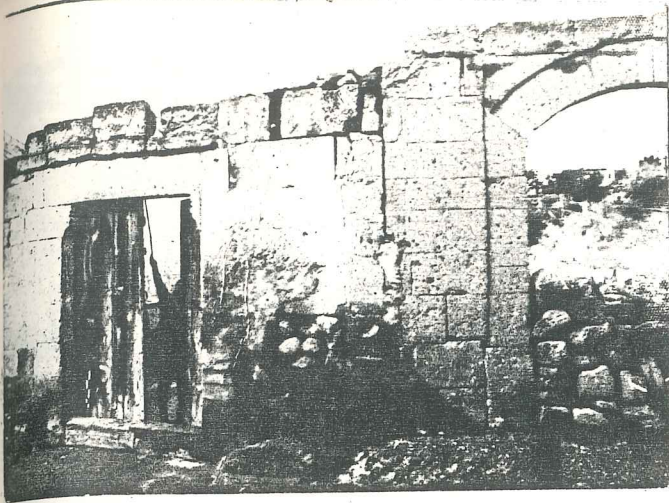
F.124

F.126

F.125

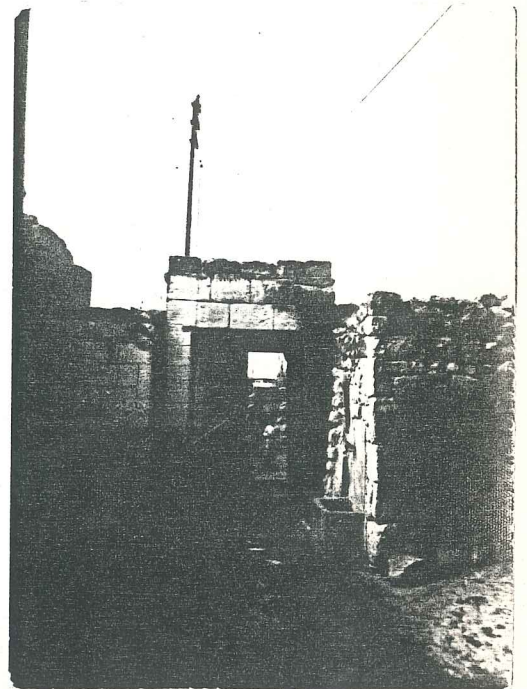
F.127

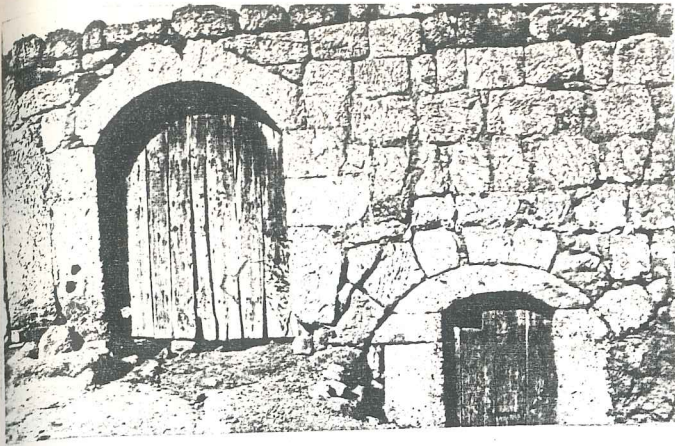
F.128

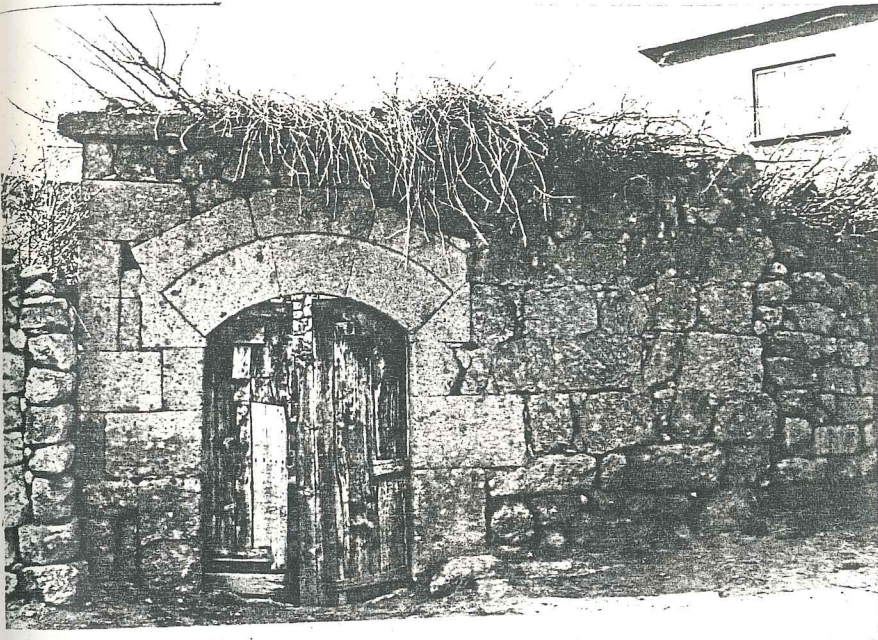
F.129

F.129 a

F.130

F.131

F.132

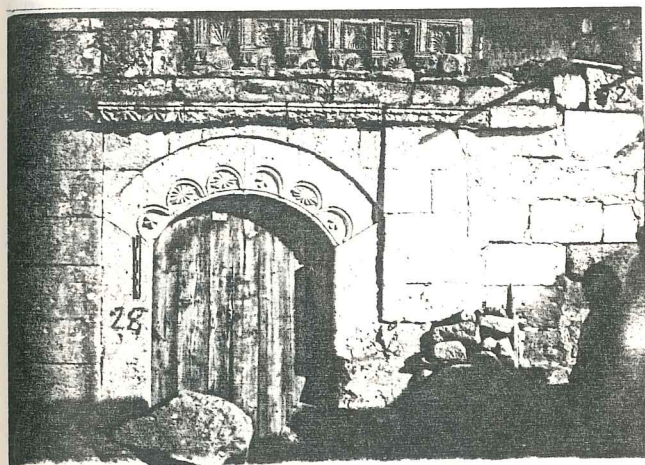
F.133

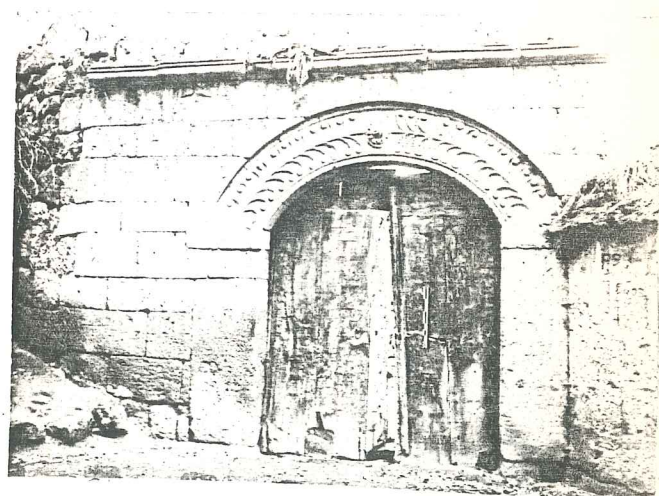
F.134

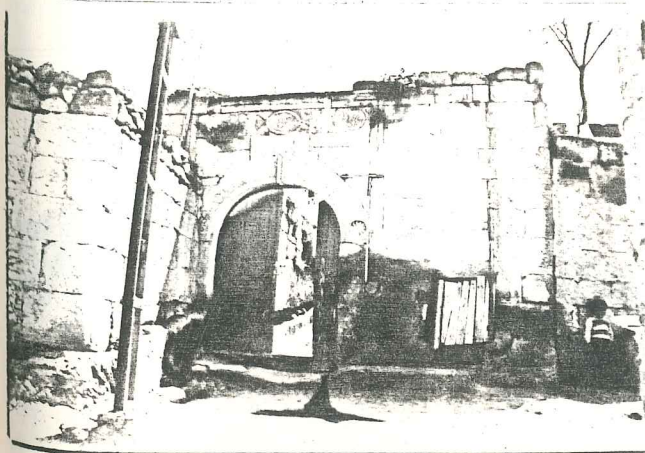
F.137

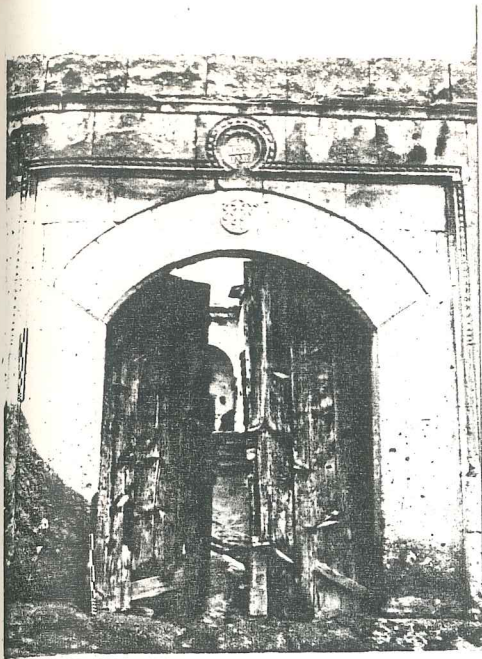
F.135

F.138

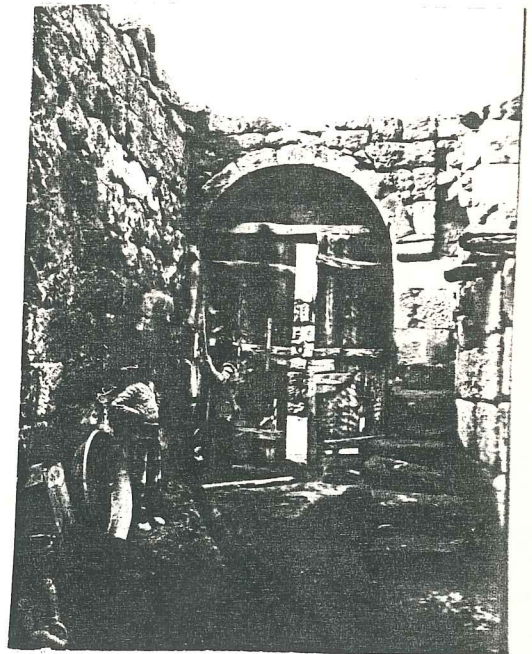
F.136

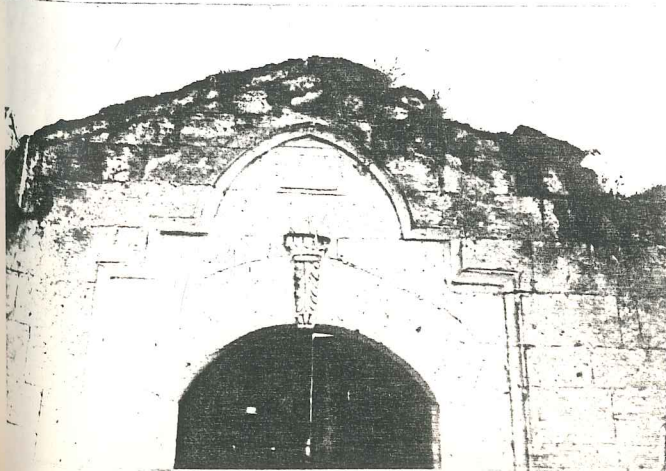
F.139

F.140

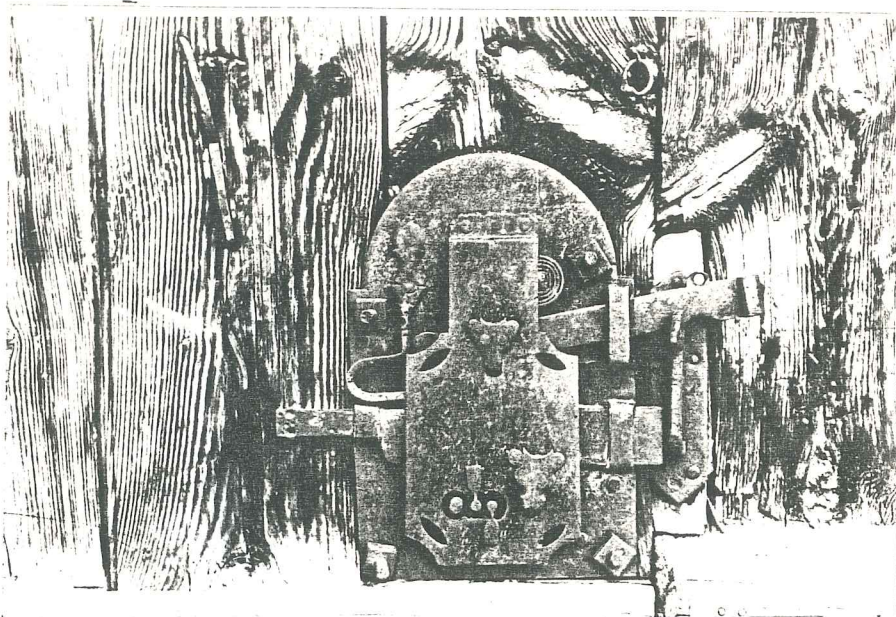
F.141

F.142

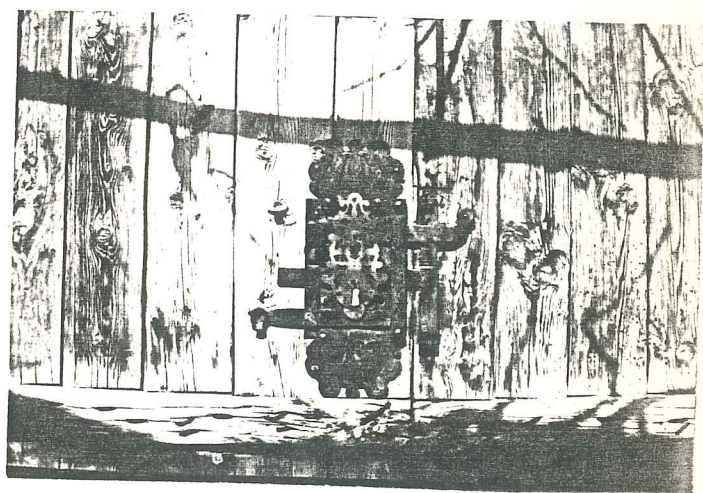
F.142a

F.143

F.144

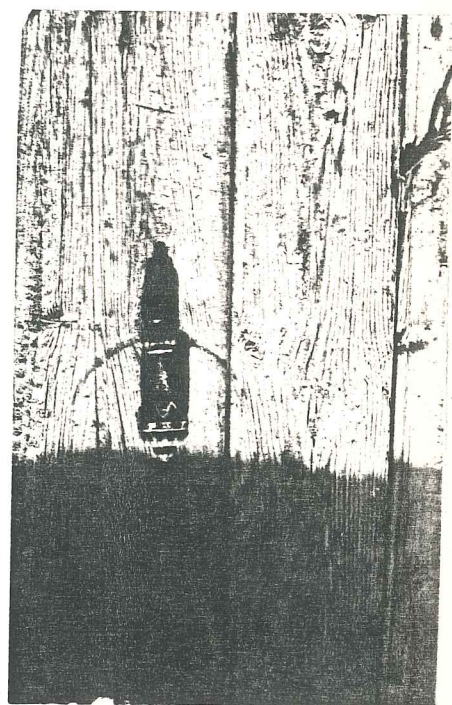
F.145

F.146

F.147

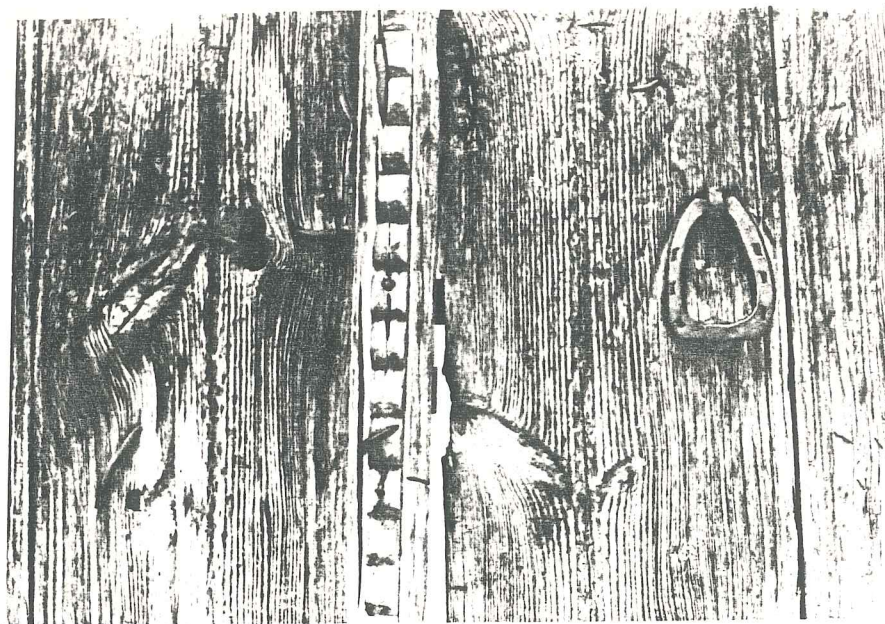
F.148

F.149

F.150

F.151

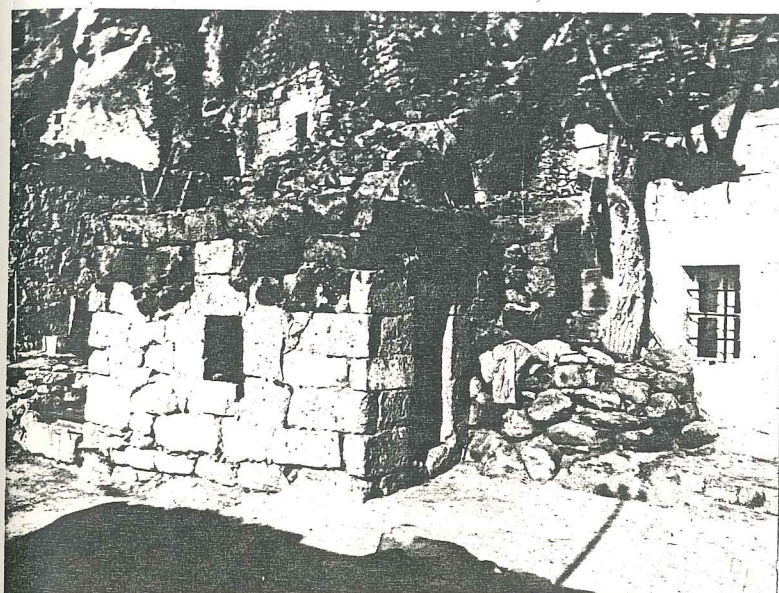
F.152

TABLO 24'LE İLGİLİ FOTOĞRAFLAR

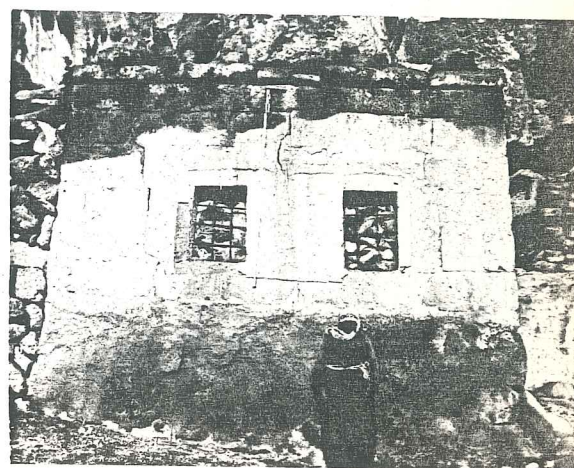
F.153

§.II.2

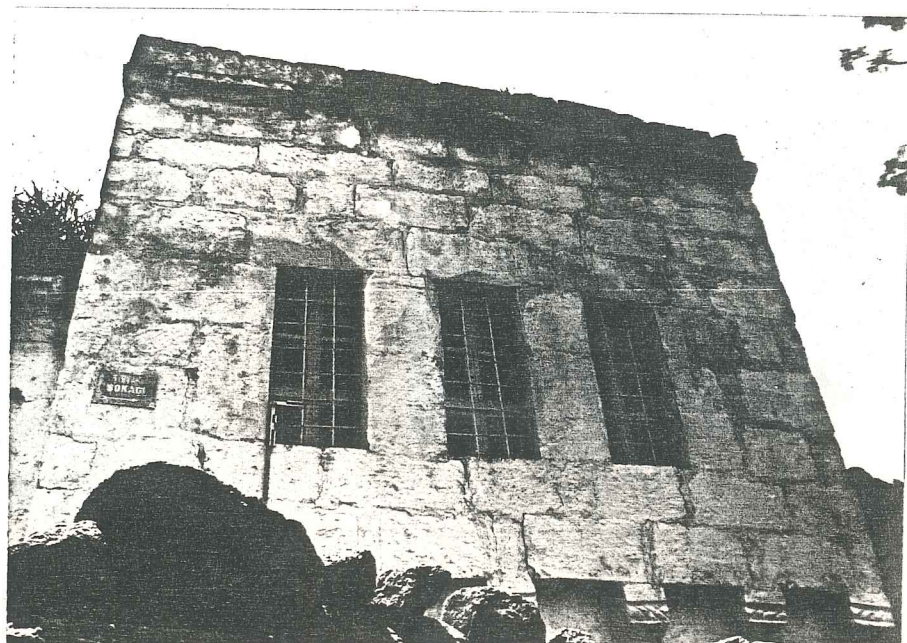
F.154

§.IV.2

F.155

§.IV.3

F.156

§.IV.4

F.157

Ş.V.2

F.158

Ş.V.5

F.159

Ş.V.4

F.160

Ş.V.6

F.161

§.8

F.162

§.9

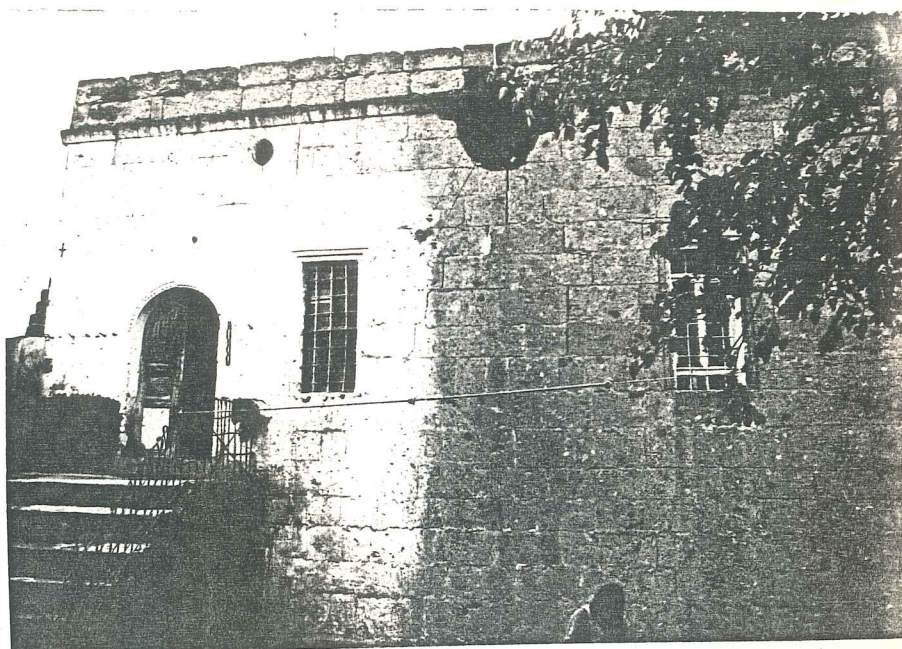
F.163

§.10

F.164

§.11

F.165

§.19

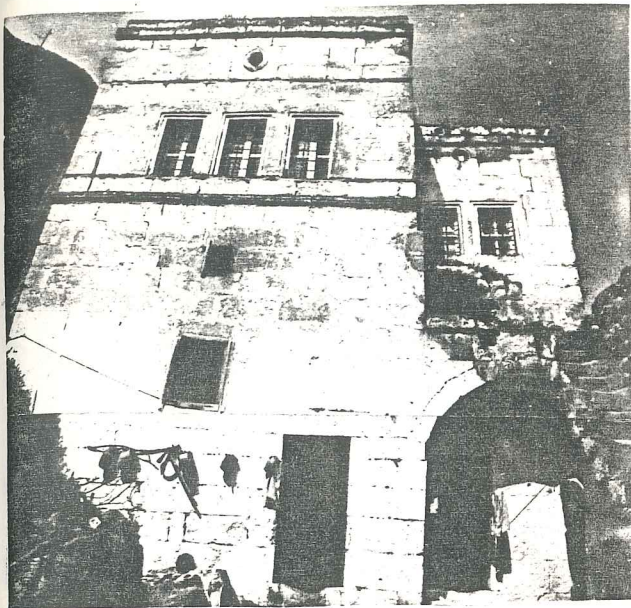
F.166

§.20

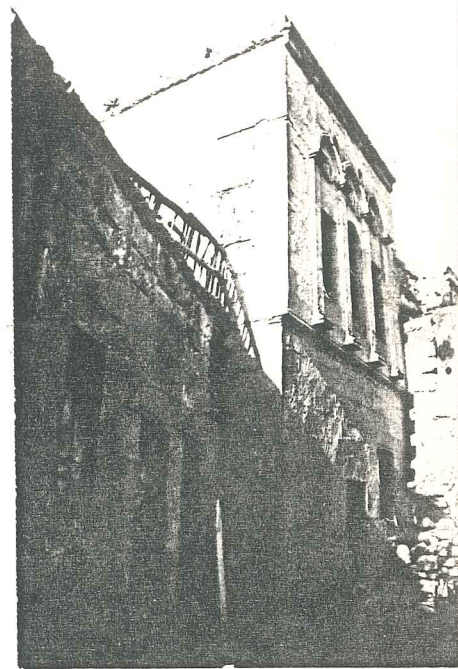
F.167

§.21

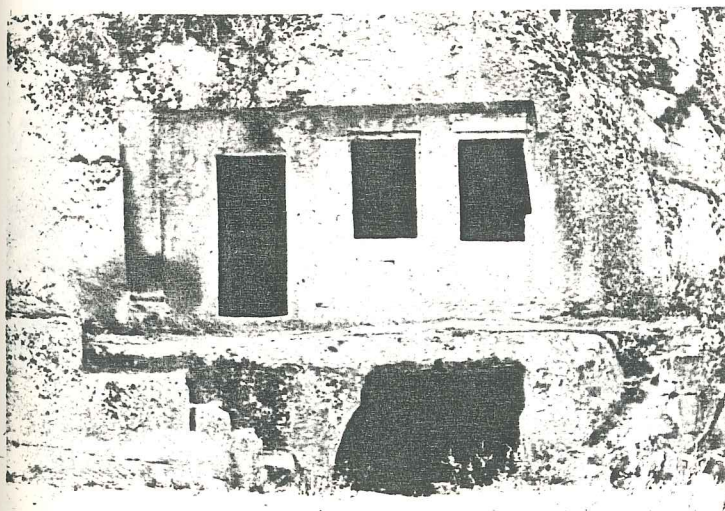
F.168

§.13

F.169

§.14

F.170

§.15

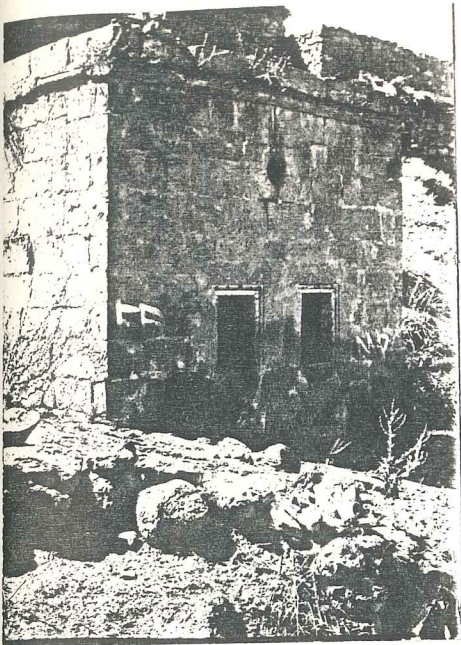
F.171

§.16

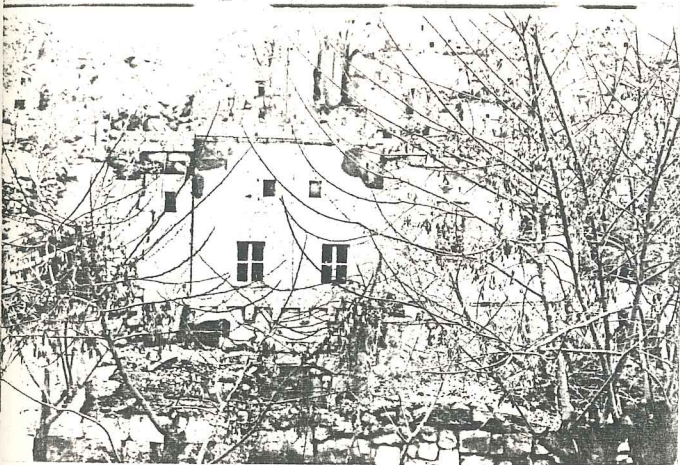
F.172

§.17

F.173

§.24

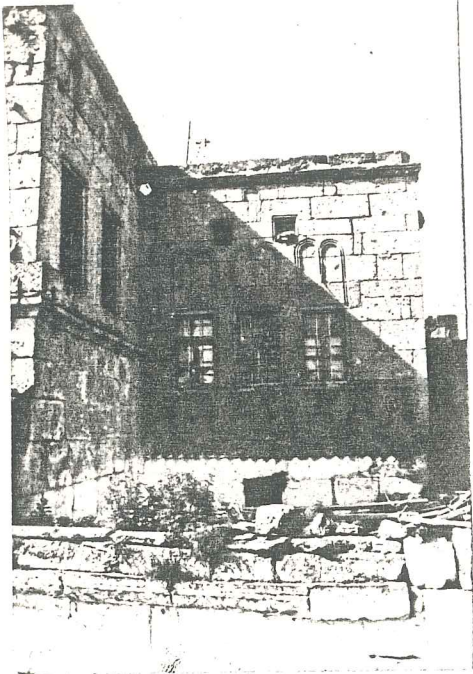
F.174

§.25

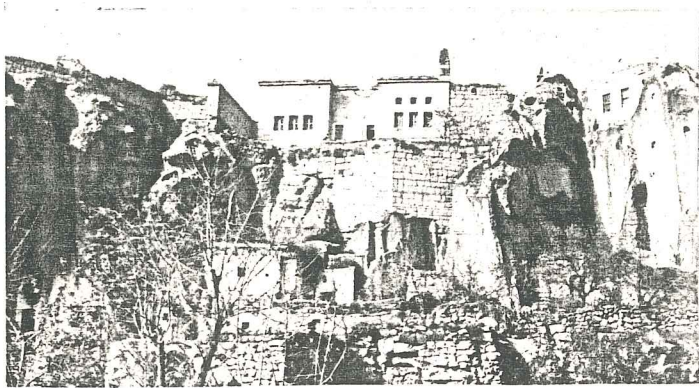
F.175

§.26

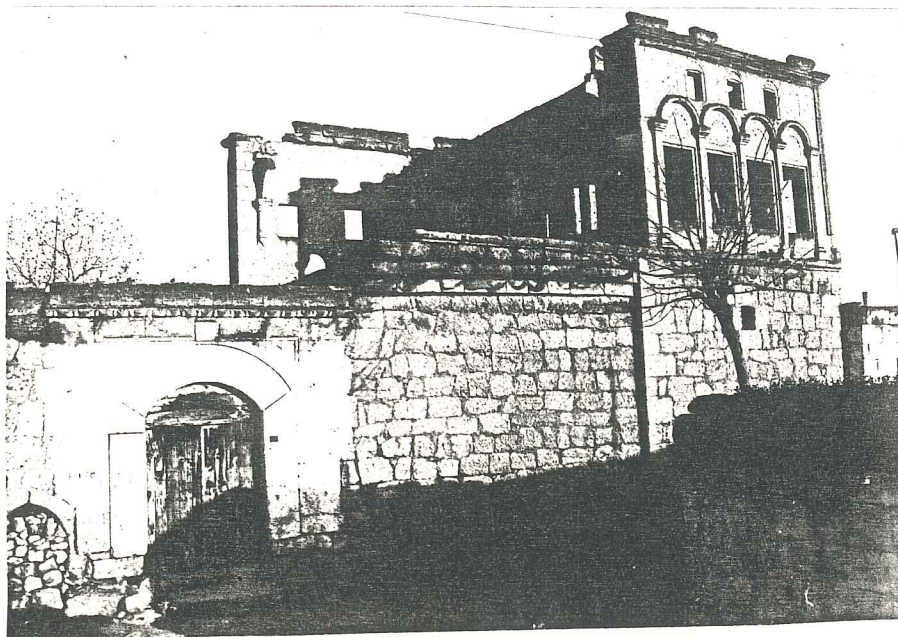
F.176

§.27

F.177

§.28

F.178

§.29

5.1.4. Sonuç

Yöresel malzeme olan taş ve işlevsel olarak ahşap hatıl kullanılarak üretilmiştir. Malzemenin getirdiği olanaklarla geleneksel düzende taş yığma mimari kurallarının izin verdiği oranda ve işlevin gerektirdiği şekilde çoğu kez yalın aşırıya varmayan bezeme ile işlevsel mimari arakter oluşmuştur.

5.2. KÜTLENİN BİÇİMLENMESİ

Güzelyurt'taki varolan konutlarda yüzey etkisi ve kompozisyonu gösteren tablo konut tipinin aşağıdaki özelliklerine göre düzenlenerek resimlerin ilgili oldukları maddeler tabloda belirtilmiştir. Ayrıca konutların Tablo 24'de verilen şemalarla ilişkisi ilgili oldukları resmin altında gösterilmiştir.

A. Yapım Sistemi

- 1- Kayaya dayalı yığma konutlar,
- 2- Yığma konutlar

B. Konutun Ön Yüzünü Oluşturan Birim Sayısı

- 1- Bir birim
- 2- İki birim
- 3- Üç birim

C. Konutun Kat Sayısı

- 1- Bir kat
- 2- İki kat
- 3- Tek katlı girişi olan iki katlı konutlar

D. Konut Yüzlerinin İşlevsel Özellikleri

a) Önyüz

- a.1- Pencerele ön yüz
- a.2- Konut girişi olan ön yüz
- a.3- Kemeraltı ve balkonlu ön yüz

b) Yan yüz

- b.1- Pencerele yan yüz
- b.2- Konut girişi olan yan yüz
- b.3- Kemeraltı ve balkonlu yan yüz

c) Arka yüz

- c.1- Pencerele arka yüz
- c.2- Konut girişi olan arka yüz
- c.3- Kemeraltı ve balkonlu arka yüz

E. Konutun Hayatla İlişkisi

a) Hayatlı Konularda

- a.1- Konutun yüzü hayata açılır
- a.2- Konutun yüzü yola açılır
- a.3- Konutun yüzü manzaraya açılır

b) Hayat yoktur.

5.2.1. Doluluk Boşluk Oranı

Konutun taşıyıcı olmayan ön ve arka yüzlerdeki pencere ve pencere gruplarının boşluk aksı birimin simetri eksenindedir.

Bir birimde ikili, üçlü, dörtlü pencere grubu olduğu görülür. Bir yüzde tek pencere varsa ön yüzde simetri aksında (Rs.1) yan ve arka yüzlerde yana kayabilir (Rs.37-55). Pencere genişliğine $-a-$ dersek ikili pencerelerde pencereler arasındaki dolu yüzey $-a,-1,5a$ açıklığındadır. Ender olarak da $2a$ açıklığı görülmüştür (Rs.23). Konut yüzünde 3'lü pencere olduğunda $2a/2$ açıklığı yaygındır (Rs.18,26).

5.2.2. Birleşme Prensipleri

Bir birimde boşluk aksı duvar yüzünü $A/2$ olacak şekilde böler. İki birim ve üç birimden oluşan konutlarda pencere açıklıkları bir birimde olduğu gibidir. İki birim birleştiğinde ön yüze $2A=A'$ dersek boşluk akslarında $-A'/3,8-A'/2,1-A'/3,8$ (C-B-C) oranı yaygındır (Rs. 17,18,19,20). Üçlü birime $3A=A''$ dersek $A''/5,3-\tilde{A}''/3,2-\tilde{A}''/3,2-\tilde{A}''/5,3$ (E.D.D.E) oranı yaygındır. Üç tipte de pencere gruplarının birimdeki yeri aynıdır. $E \cong C$ $D \cong B$ dir.

Çoğu kez boşluk aksı altta da devam eder ya da çok az kayar (taş örgünün gelişinden dolayı).

5.2.3. Cephede Gruplama ve Mimari

5.2.3.1. Tek Katlı Yüzler

Bir birimde pencere sayısı 1'den 4'e kadar olabilir. En yaygını 2'li 3'lü pencere grubudur. Bir birimde tek kapı, bir ya da iki yanında pencere bulunabilir. Bunlar giriş mekanını aydınlatır. Kapı ile pencere bir grup (çiz.10), ya da kapı ve pencere ayrı gruplar oluşturabilir (Çiz.11).

Kapı ve pencerelerin üstünde çoğu kez aksta yıldız ve servis pencereleri vardır. Bu pencereler alttaki grup, pencere ya da kapı ile ara az olduğunda bütün olarak etki ederler (Çiz.34, 7,14).

İki birimden oluşan yüzlerde tek katlılarda en sık 2'li pencere grubuna rastlanır. Üzerinde çoğu kez yıldız penceresi vardır (Çiz. 7,19,21). İki birimden biri de hizmet birimi olup servis penceresi vardır (Çiz. 7,18,19,20).

Yüzün bütününde ritmik dizi oluşamamıştır. Üç birimden oluşan yüzlerde yıldız pencereli 2'li pencere grupları yaygındır. Aynı yüzde farklı boyutlarda oda pencereleri özellikle giriş yüzlerindedir ve pencereler düz atkılıdır. Yüzde ana giriş kapısı ve kemeraltı varsa yüzde merkezi oluşturur. Yanlardaki birimlerde 2'li 3'lü pencere grupları vardır.

5.2.3.2. İki Katlı Yüzler

Bir birimde 2'li, 3'lü pencereler yaygındır. Yıldız pencereleri de oda penceresi sayısına bağlı olarak 2'li 3'lü olarak oda penceresi ile bütünleşir (Rs. 34). Alt katta hizmet birimleri ya da giriş olduğundan dışa kapalıdır.

İki birimli yüzlerde alt katta yine giriş ya da hizmet birimleri vardır. Üst katta yaşama birimleri ve Balkon bulunur. 3'lü pencere grubu yaygındır. Üç birimli yüzlerde alt katın işlevi aynıdır. Bazı konutlarda altta 2'li oda penceresi vardır (Rs. 4 - 56). Üst katlarda 2'li 3'lü pencere grupları vardır. İki yanda 3'lü pencere grubu olduğunda ortadaki birimin açıklığı az olabilir (Rs. 50,53).

Giriş ve yan yüzlerde en fazla 2'li çoğunlukla tek pencere vardır. Yan yüzler aynı zamanda taşıyıcı olduğundan boşluklu yüzeyler azdır. Taş duvar bu yüzde kalın olduğu için yan yüzdeki tek pencereleri çoğu kez kemerli ve sevlidir (Rs. 104-206) (Ft. 96).

Üç birimli yüzlerde üst katta pencereler gruplar halindedir. Örn. 2-2-2-, 3-3-3, 2-3-2, 1-3-1, 3-1-3, gibi. Ritmik bir dizi oluşturur. Alt katlarda boşluk aksı devam etse de gruplar devam etmez, küçük boşluklar halinde servis pencereleri vardır. Çoğu kez 1-1-1, düzenindedir.

Kırık çatılı konutlar birimleri belirginleştirir ve grup etkisini kuvvetlendirir. 2'li birimlerde bir birim (Rs. 42)

3'lü birimlerde yalnız ortadaki birim çatılı olabilir bu durumda yapı yüzünde merkez oluşur (Rs. 56). Balkon ve çıkmada yapı yüzünde merkez oluşturabilir. Pencereleler düz atkılı ya da kemerli olurlar, kemerli ve düz atkılı pencereler grup oluşturuyorsa kemerli pencere birimin ya da tüm yüzeyin merkezindedir (Rs.54). Plastrlı pencereler konut yüzünde eyvan yoksa merkezdedir ve baş odayı belirler (Rs. 45).

5.2.4. Yüzey Etkisi

Duvardaki kapı, pencere gibi yapı elemanları düz atkılı, kemerli ender olarak sütunlu olur. Bu boşluklar duvar yüzünden fazla derinde değildir. Kütlenin iki boyutluluğunu etkilemez. Balkon ve kemeraltı bulunan yüzlerde derin boşluk ile yüzey bölünür.

Yapı yüzündeki derinliği az olan saçak ve kat silmeleri çizgisel etki yaparlar. Kapı ve pencere çevresindeki yiv'ler, söveler plastrlar da çizgisel etki yaparlar. Birimin aksında iki yana kırık çatısı olan konutlar da dinamizm kazanır. Kırık çatı bulunduğu birimin etkisini belirginleştirir. Saçak silmesi de çatıya uygun olarak çizgisel etkiyapar.

Pencereler ve ana giriş kapısı çevresindeki silme ve plastrlarla belirginleşir. Kapı ve pencerelerin dikdörtgen boyutları plastr ve silmeleri, sütunları, düşey etki yaparlar. Kırık çatı ve kemerler aşağı yönü göstererek düşey etkiyi kuvvetlendirirler. Düz damlı konutlarda egemen olan yatay etkiyi saçak silmesinin ve kat silmesinin yatay çizgisel etkisi kuvvetlendirir.

Egemen olan bu yatay etki eyvan sütunlarının, kapının, pencere gruplarının düşey etkisi ile dengelenir.

5.2.5. Dekorasyon Olanakları-Bezeme

Konutun gerekli olan yapı elemanlarının üzerinde ya da çevresinde elemanları belirginleştiren dekoratif özellik kazandıran bezemeler yapılmıştır. Çoğu kez alçak kabartma şeklindedir (Ft. 226).

Yapı elemanları incelenirken bezemeli örnekleri gösterilmiştir.

- Saçak silmelerindeki profil ve bezemeler (Ft. 22,23,228).
- Çörtenlerin birbirinden farklı biçimleri ve üzerlerindeki kabartmalar (Ft. 11,12,15,16,18,19,20).
- Saçak silmesinde olduğu gibi kat silmesinin bezeme ve profilleri (Ft. 224,225,231,230).
- Çıkımların yapım özelliklerinden gelen biçimleri ve üzerlerindeki kabartma ve profiller (Ft. 231,33,34,196,3).
- Köşe çalıklarının yapım özelliklerinden gelen biçimleri (Ft. 48,94).
- Eyvanların, sütunların üzerindeki ve sütun başlıklarındaki silme ve bezemeler (Ft. 44,223).
- Kapı ve pencere çevresindeki silme ve plastrlar kemer aynasındaki alçak kabartmalar (Ft. 230,225,211,167,228,178,196,202,91).
- Ender olarak rastlanan kapı kanatlarındaki bezemeler (Ft. 227).

- Kapılardaki kilit ve tokmaklar (Ft. 143,144,145,146,147,148, 149,150,151,152,229).
- Pencerelelerin parmaklıkları (Ft. 56,36,79).
- Teras ve balkonlardaki parapetler (Ft. 232) de olduğu gibi cephe dekorasyonu, büyük ölçüde, işlevsel elemanların çoğu kez kendi biçimleri ile ya da aşırıya varmayan bezemeleri ile oluşturulmuştur.

Konutların yüzündeki bezemeler ekonomik duruma ve sosyal konuma bağlıdır. Alçak kabartmalı, çıkmalar, pencereler, kapılar, konut yüzünde; taş kapı niteliğinde hayat kapıları da sokakta dekoratif merkez oluştururlar.

Bazen, duvar yüzünün kendisi de taş malzemenin karakterinin verdiği dekoratif etkiden başka alçak kabartma ile bezenerek zengin dekoratif özellik kazanır (Ft. 225). Duvar yüzünde alçak kabartmalarla farklı (sert) doku oluşturularak diğer yüzlere etki sağlanmıştır.

Ft. 228'de görülen örnekte kemer taşlarının farklı renklerde kullanılması renk zıtlıkları yaratmıştır. Buraya dek görülen dekoratif unsurlar yapı elemanlarının üzerlerindeki bezemelerdir. Bunlardan başka bu yörede rastlanan başlı başına bir dekorasyon unsuru olan saksılıklar vardır, ancak Güzelyurt'ta çok yaygın değildir (Ft. 1, 2). Pencerelelerin altında yer alır ve çiçeklerle cephenin renklenmesini, canlanmasını sağlar (Ft. 234-235).

Görüldüğü gibi, konutlarda dekorasyon çoğu kez malzemenin kendi olanakları ile gerçekleştirilmiştir.

- Boşlukları çevreleyen çizgiler ve cephe boyunca giden çizgisel silmeler.
- Yüzeydeki boşlukların oluşturduğu ritm özelliği.
- Yöresel malzeme olan taşın sıvasız doğal yalın halde kullanımının verdiği karakteristik görünüm.
- Yapısal nedenlerden kullanılan ve taş ile farklı doku etkisi yapan ahşap hatıl, ahşap kapı kanatları, pencere kapakları tüm cepheler için ortak dekorasyon unsurlarıdır.

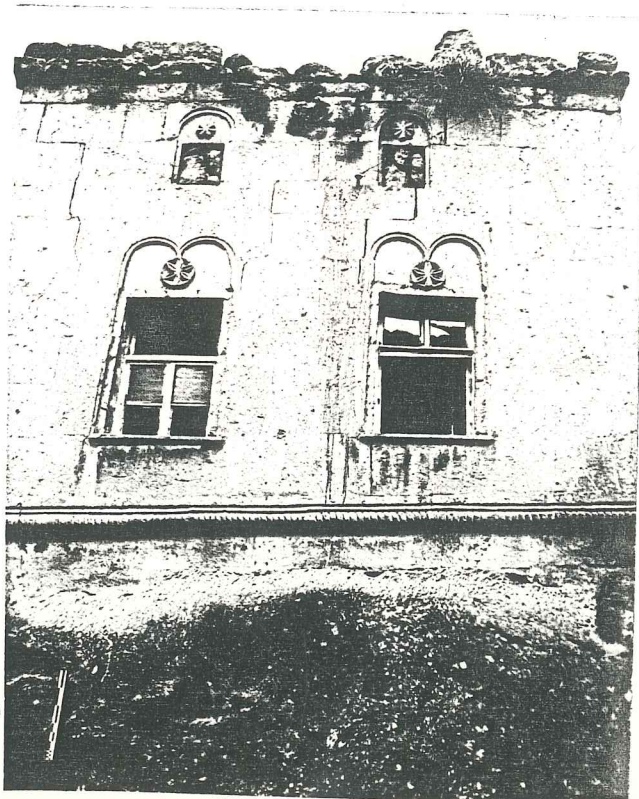
TABLO 25

F.179

F.180

F.181

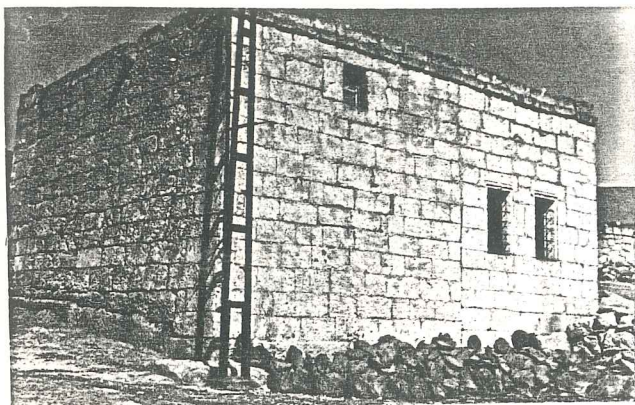
F.182

F.183

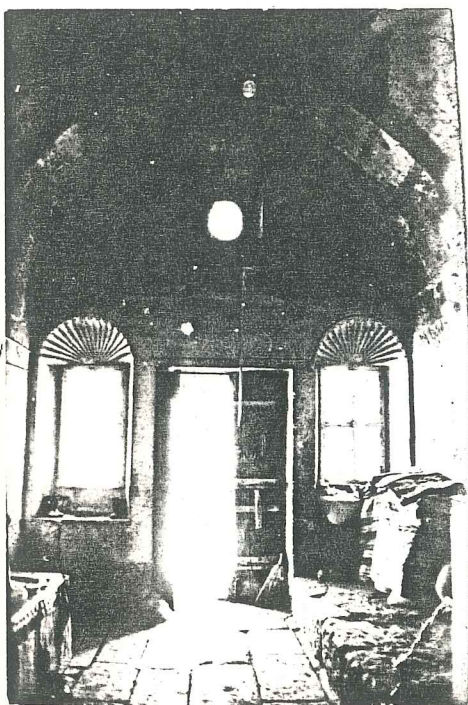
F.184

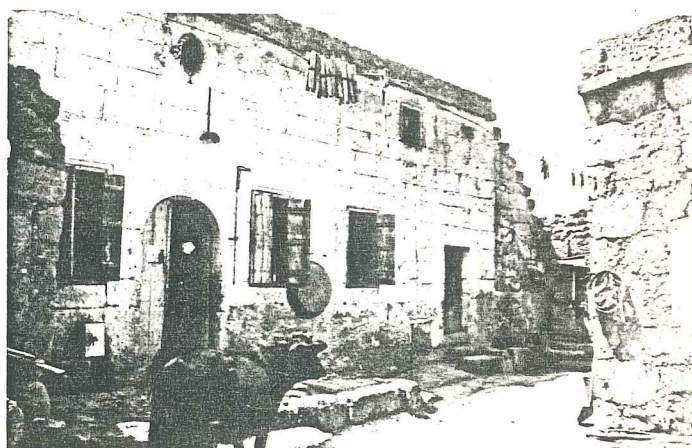
F.185

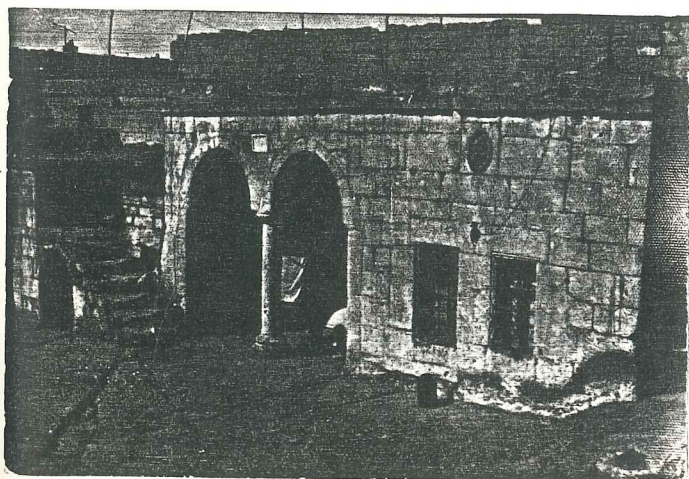
F.186

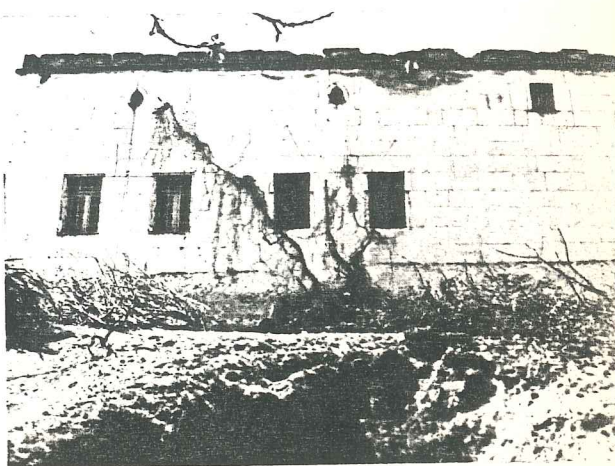
F.187

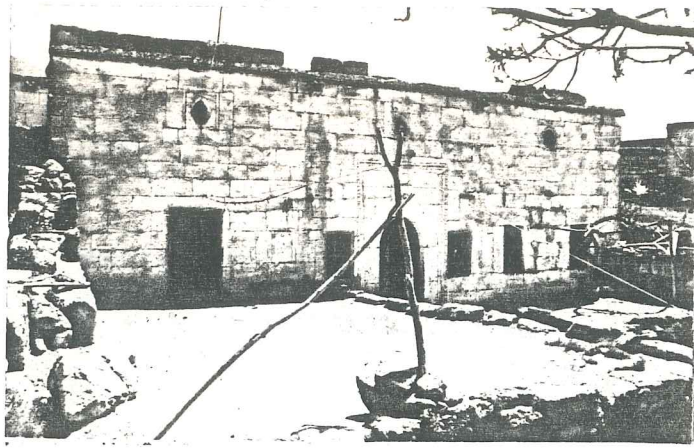
F.188

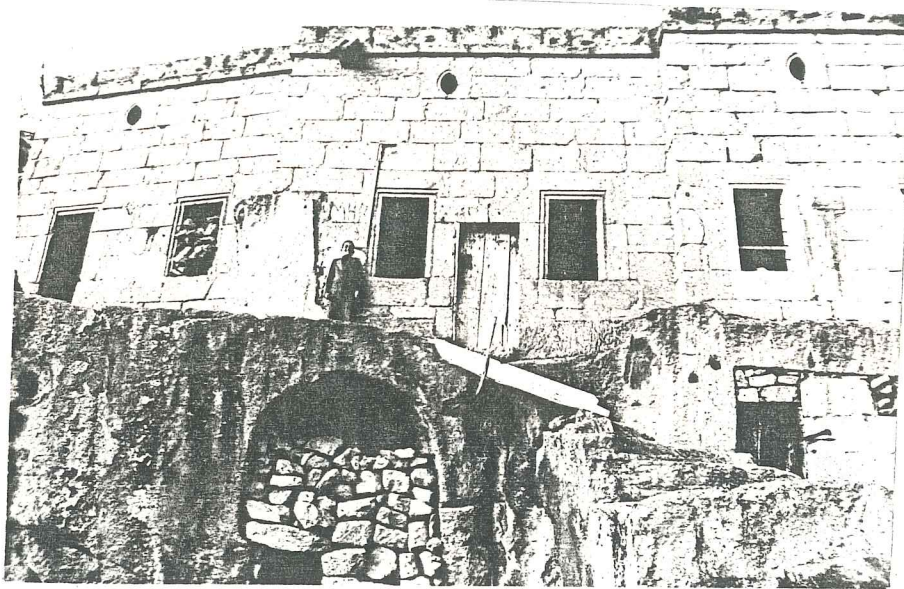
F.189

F.190

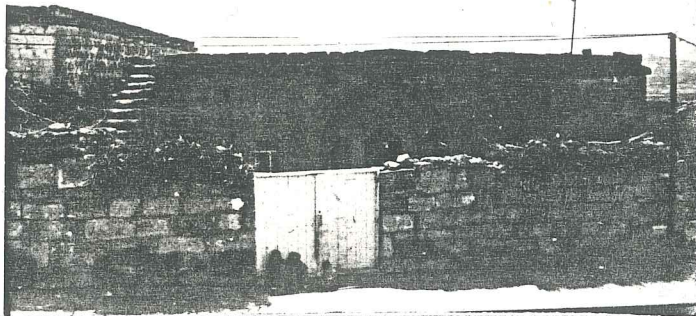
F.191

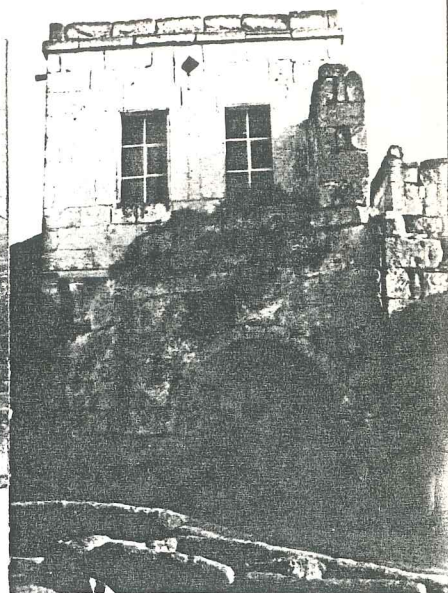
F.192

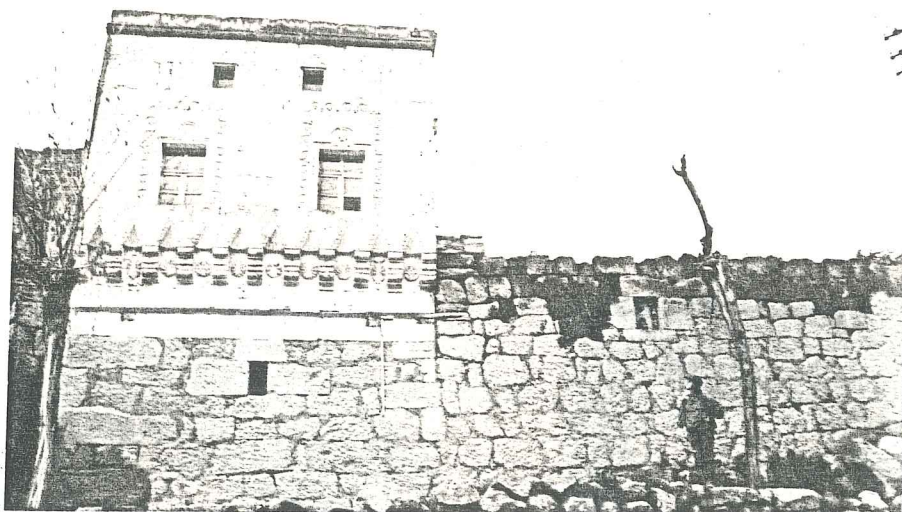
F.193

F.194

F.195

F.196

F.197

F.198

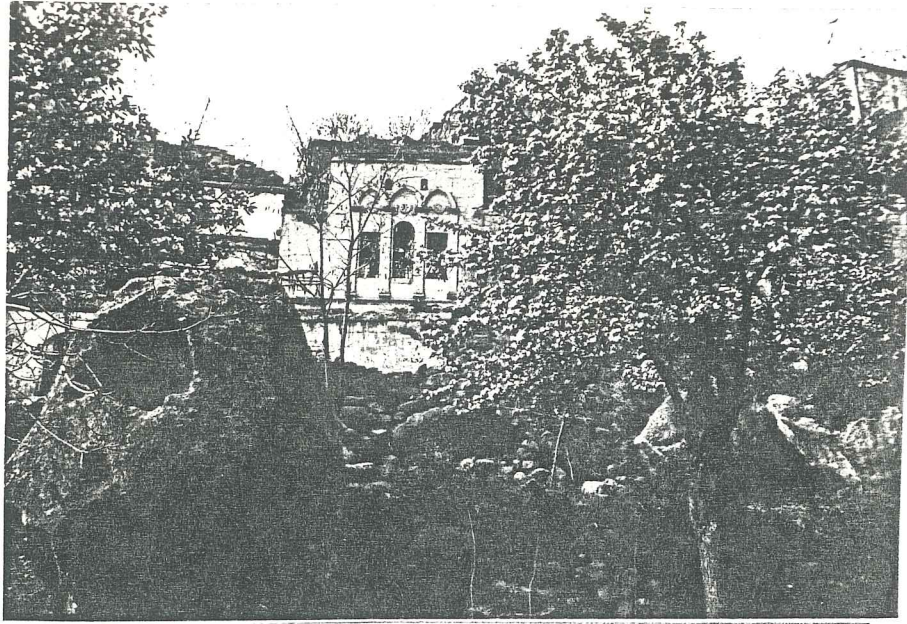
F.199

F.200

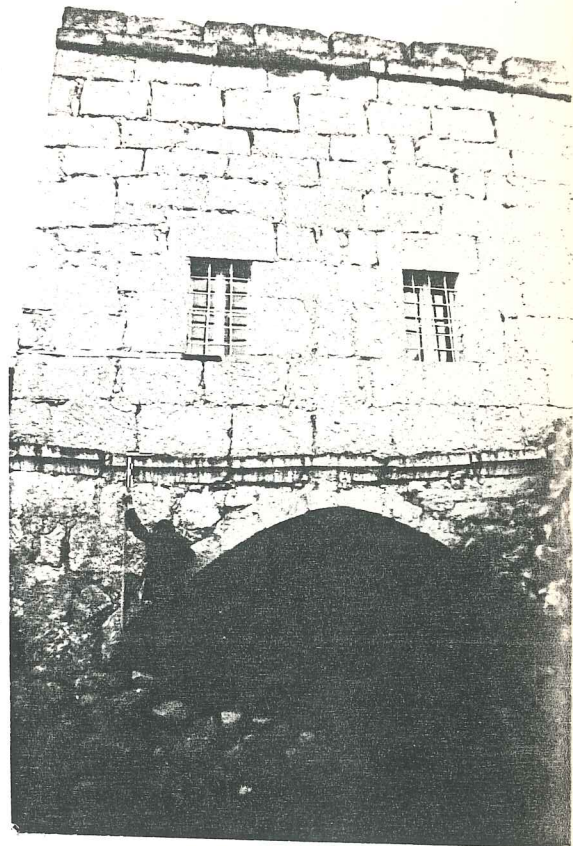
F.201

F.202

F.203

F.204

F. 205

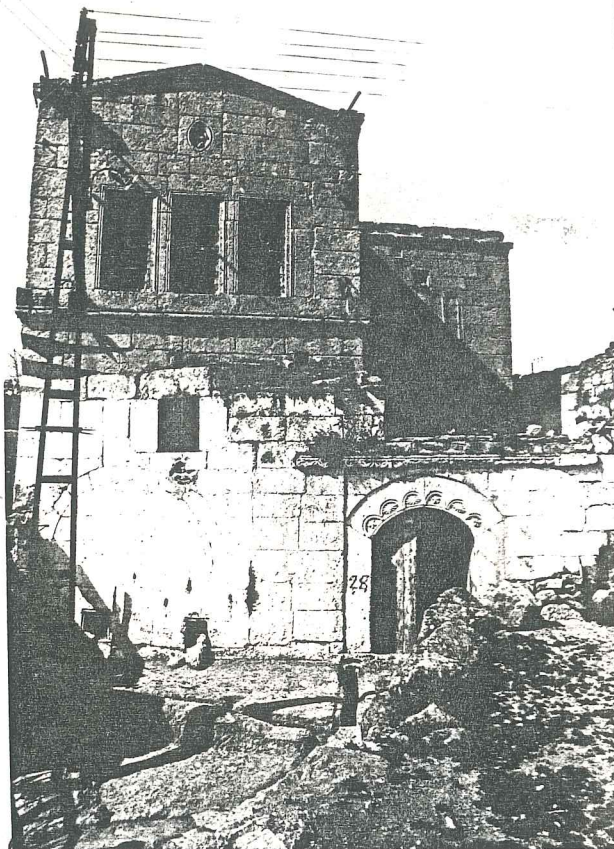
F. 206

F. 207

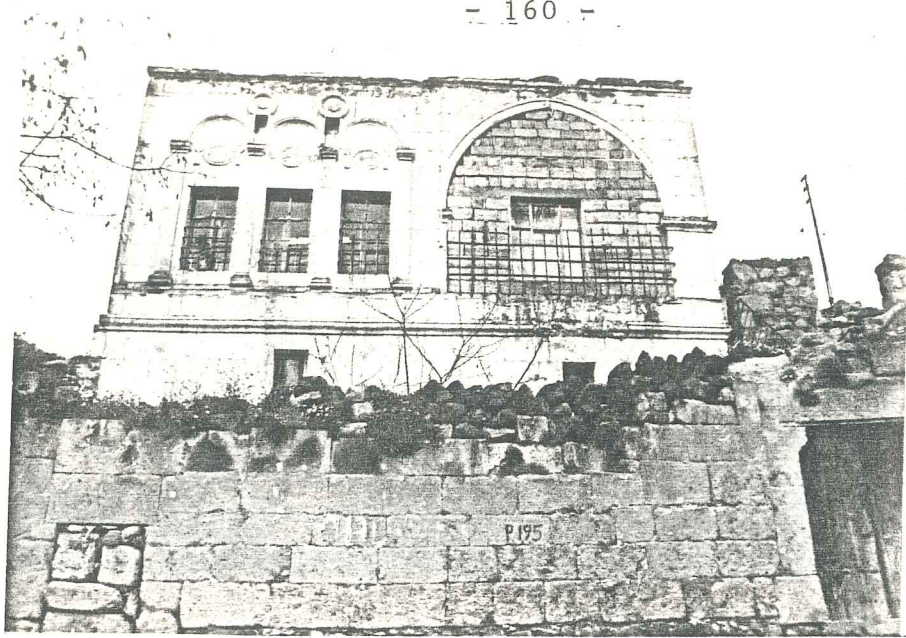
F. 208

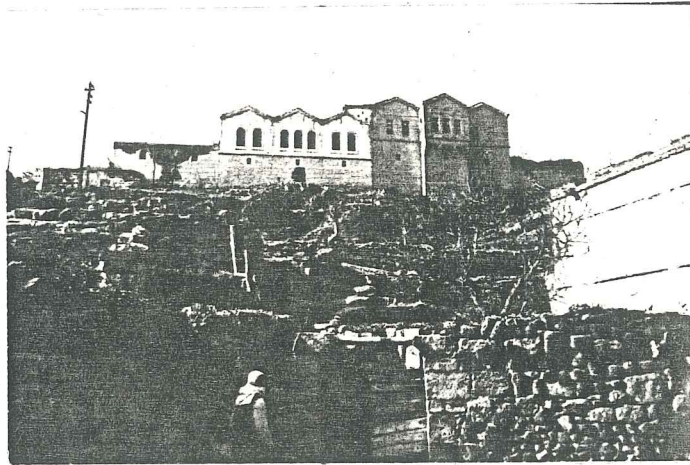
F.209

F.210

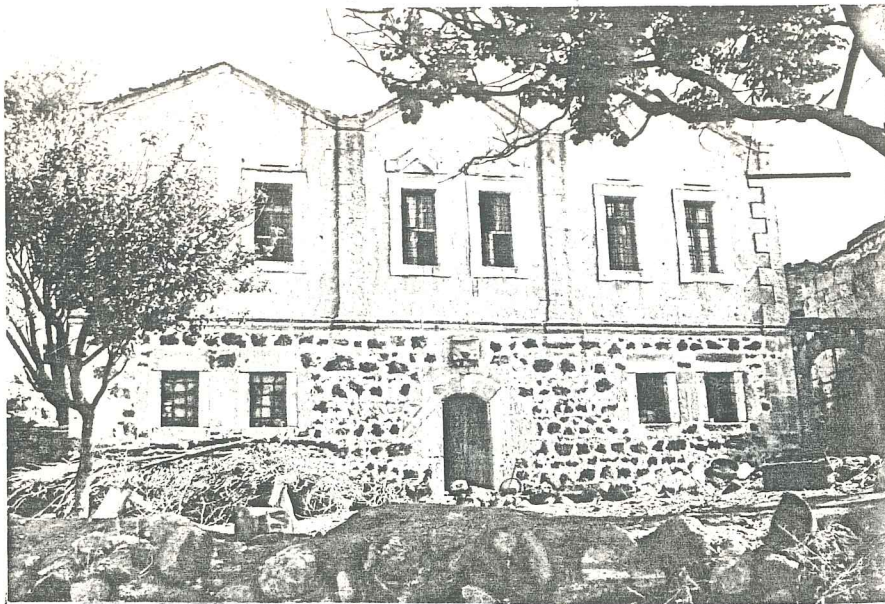
F.211

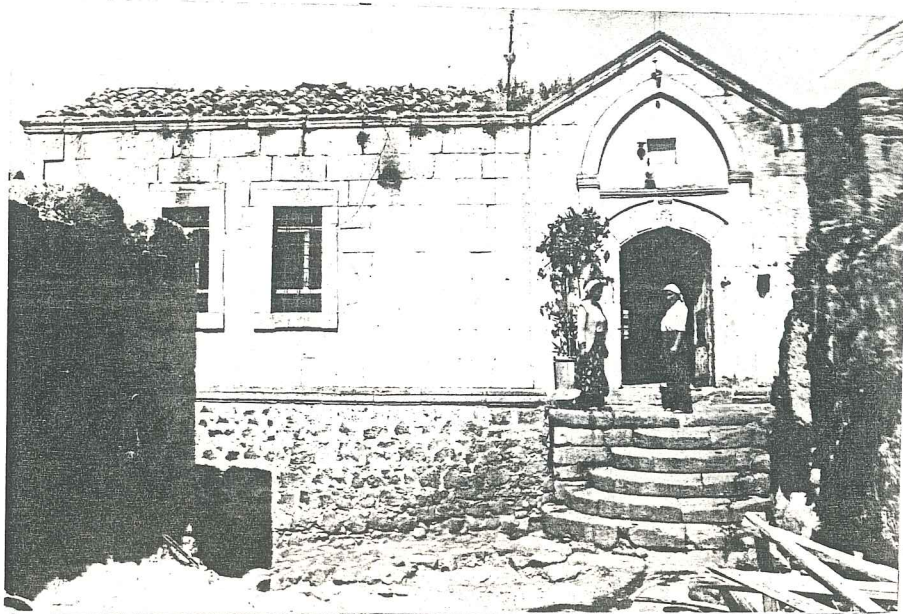
F.212

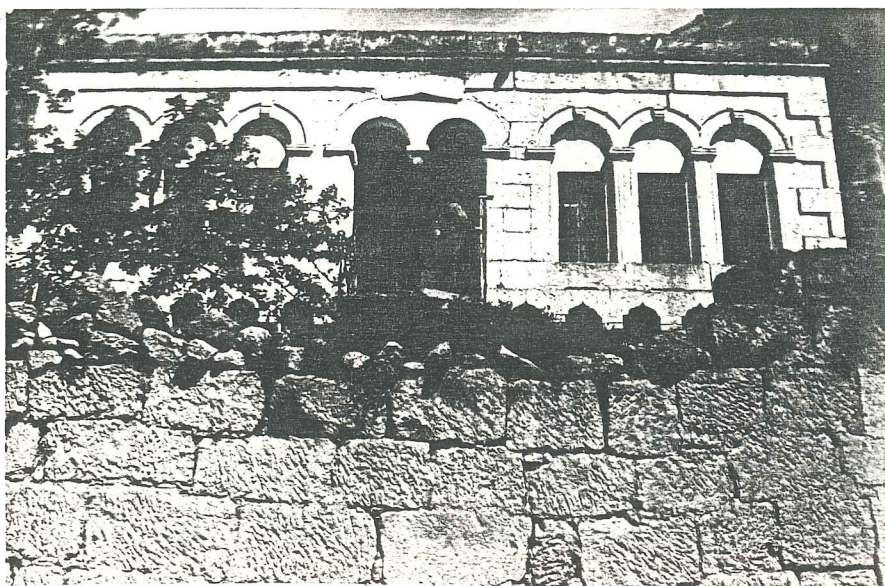
F.213

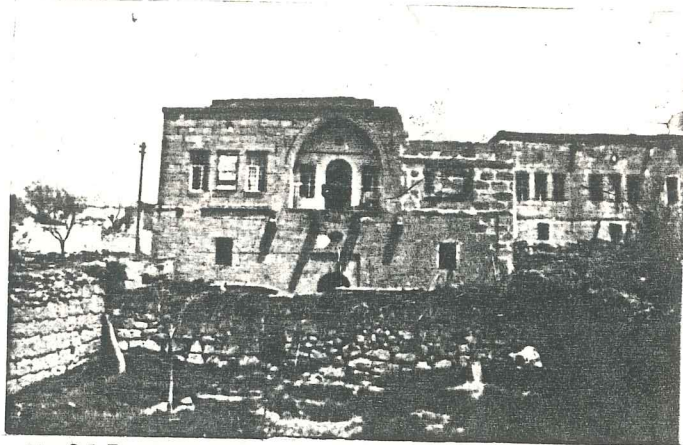
F. 214

F. 215

F. 216

F.217

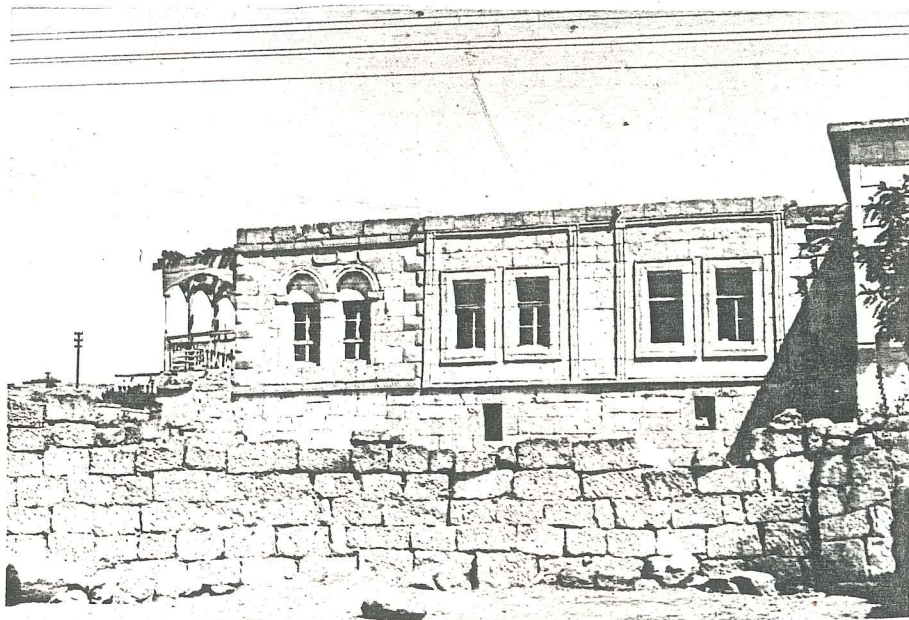
F.218

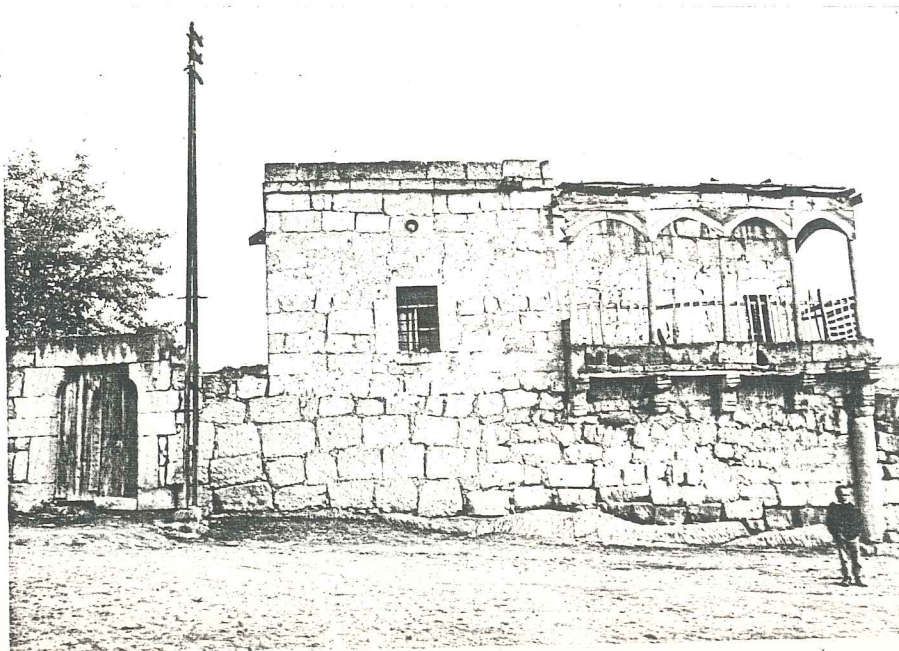
F.219

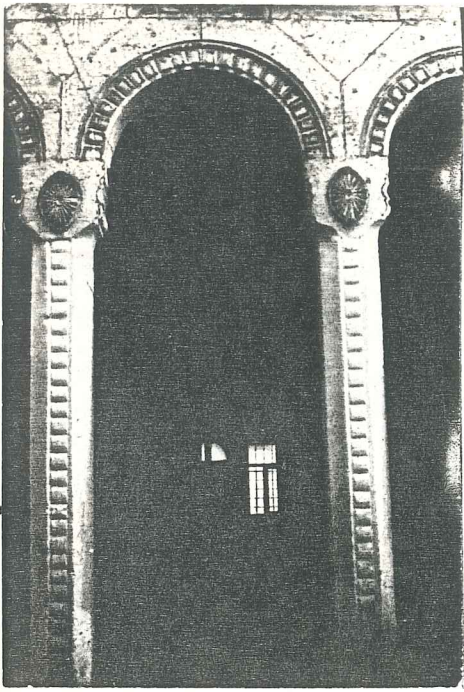
F. 220

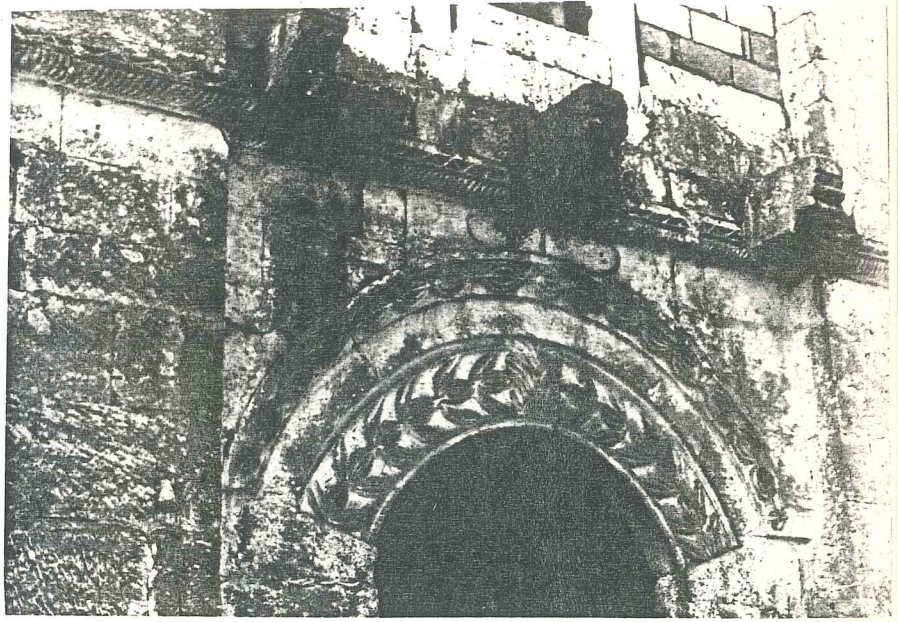
F. 221

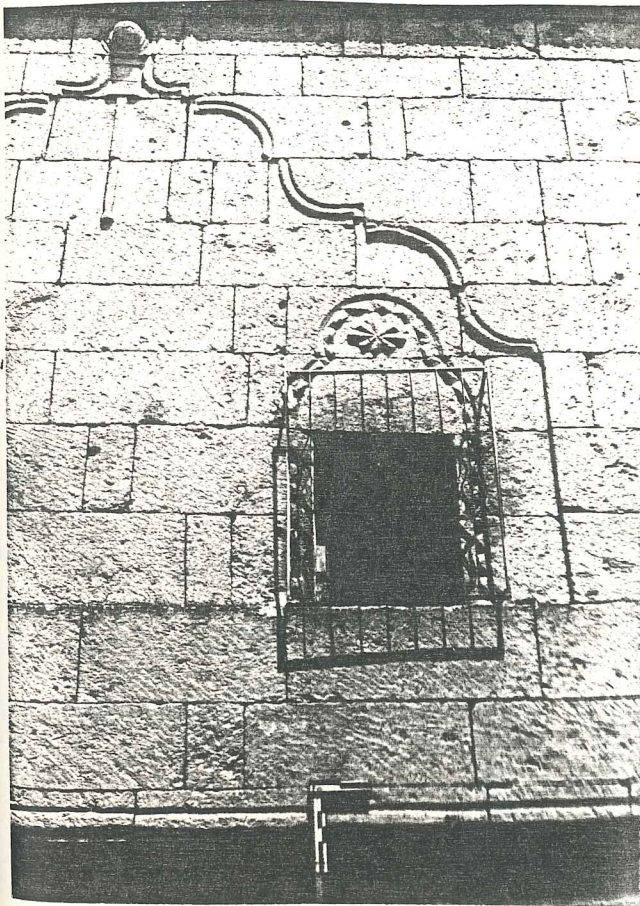
F. 222

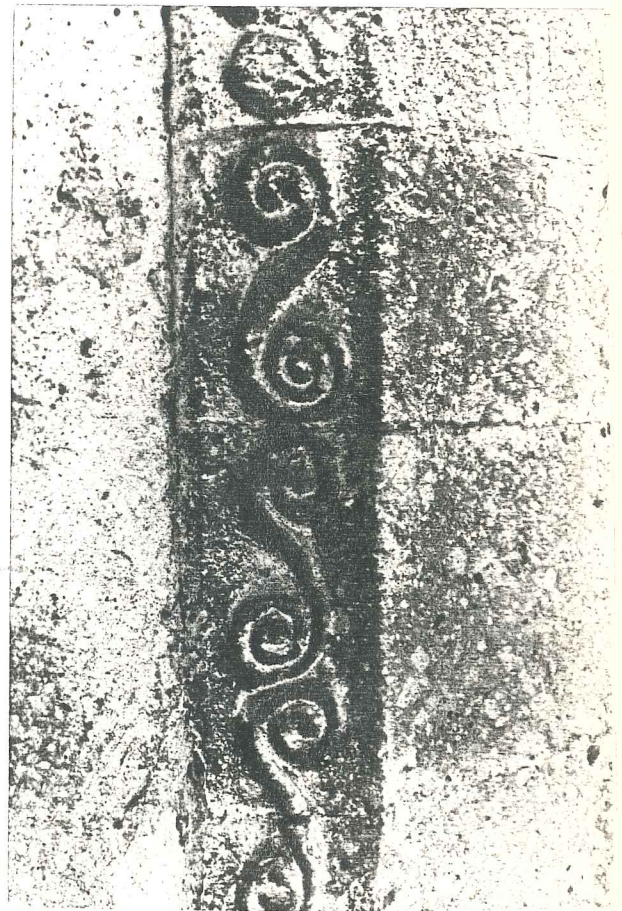
F. 223

F. 224

F. 225

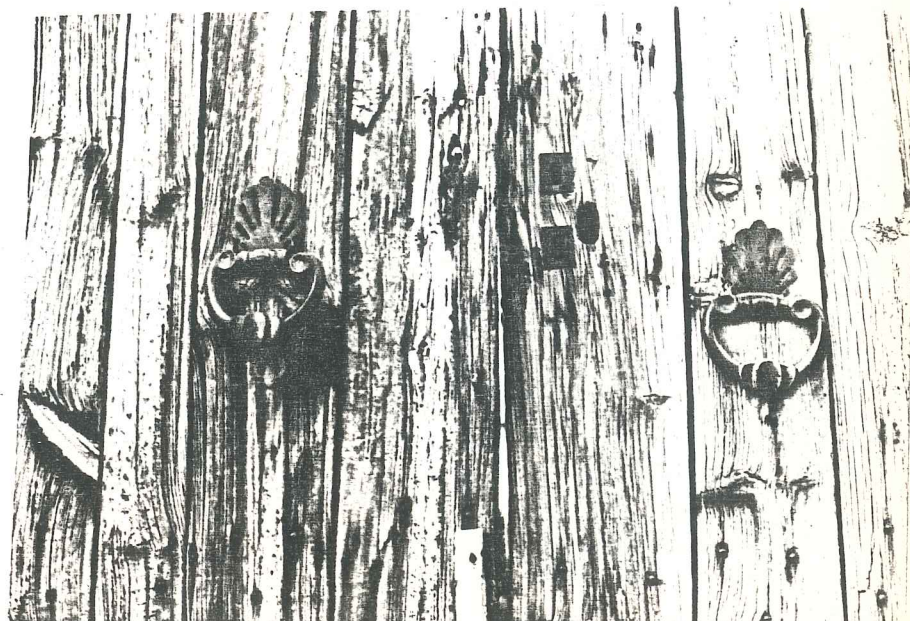
F. 226

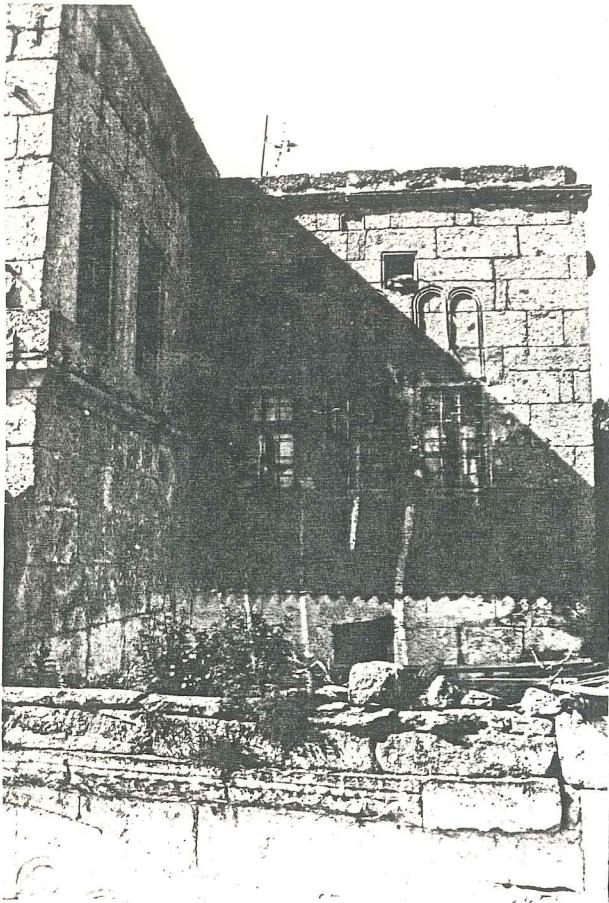
F. 227

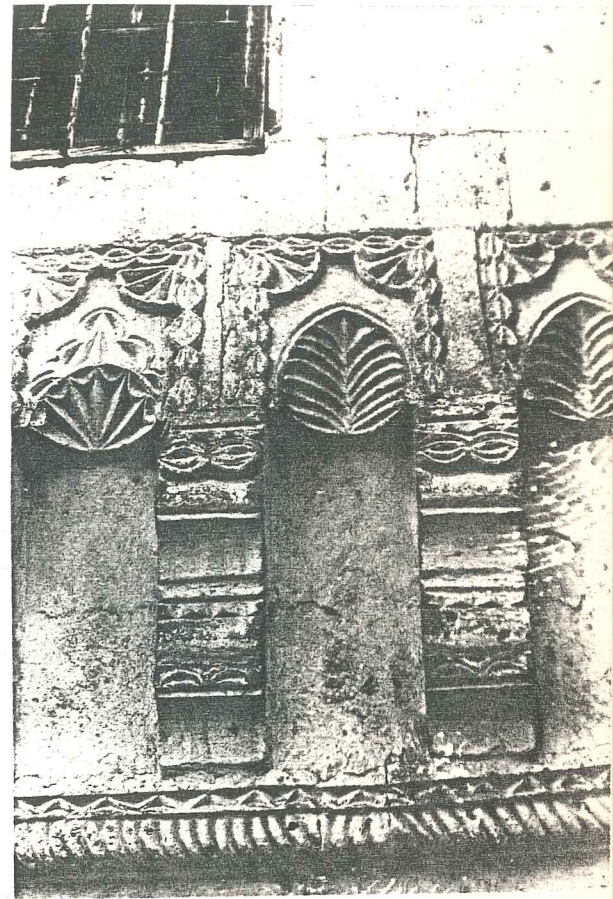
F. 228

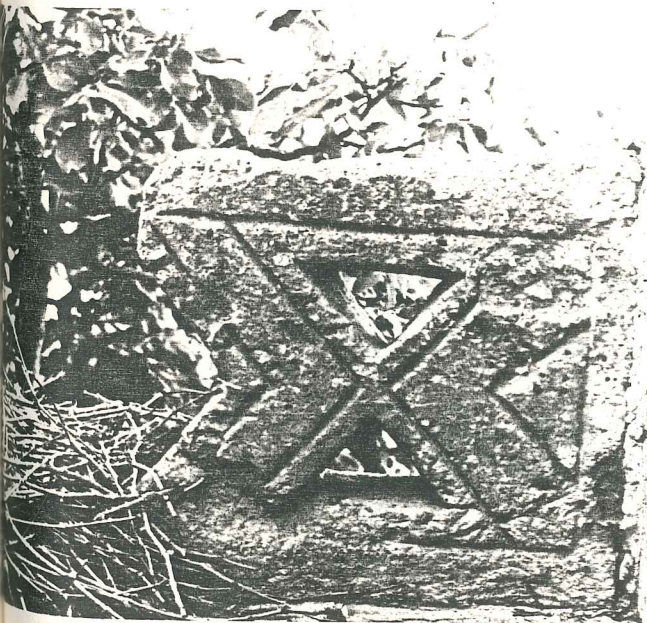
F. 229

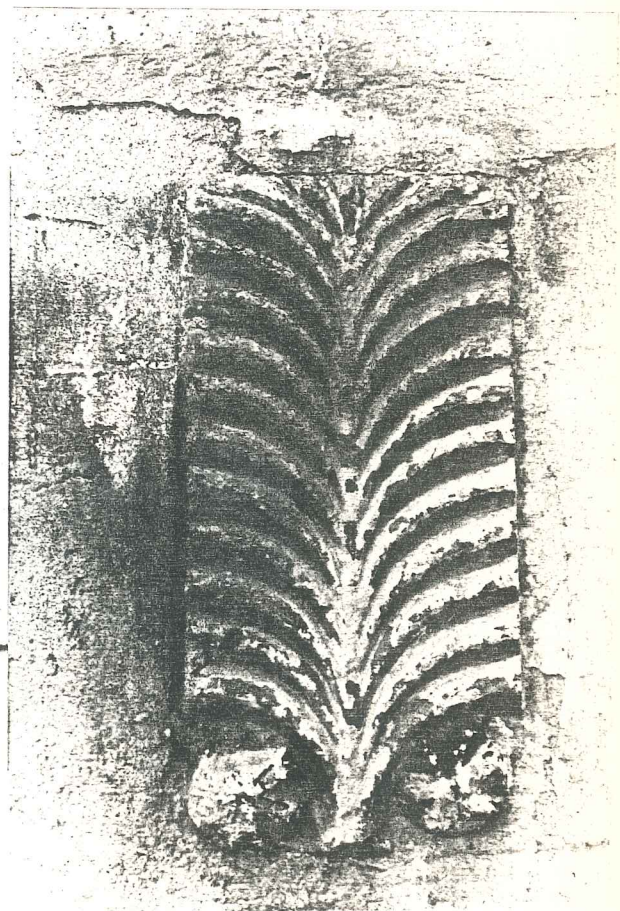
F.230

F.231

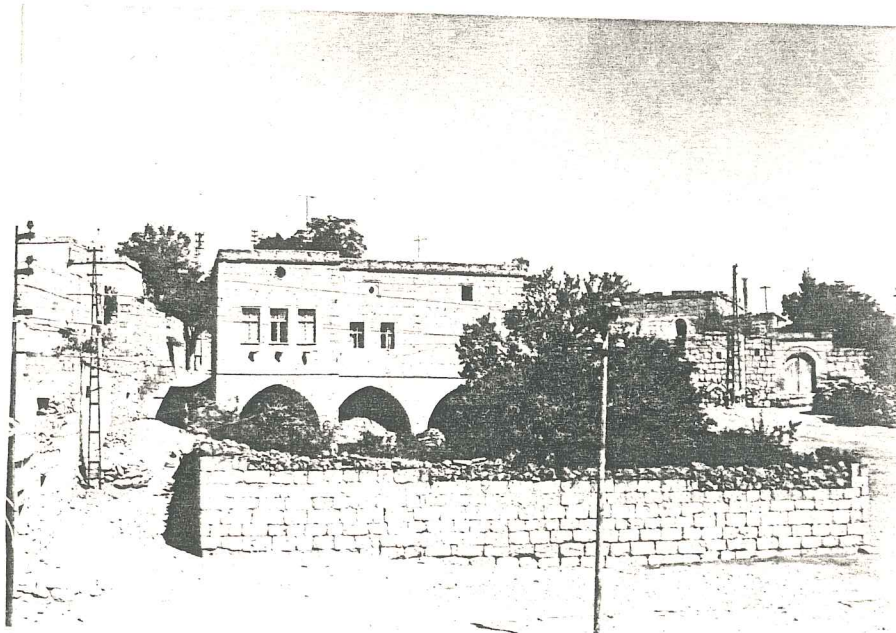
232

F.233

F.234

F.235

6. İŞLEVE GÖRE KONUT CEPHESİNİN İRDELENMESİ

6. İŞLEVE GÖRE KONUT CEPHESİNİN İRDELENMESİ

Bu bölümde konutlar planları ile birlikte ele alınarak yüzleri irdelenecektir. Örnek alınan konut tipi aşağıdaki özelliklerden hangilerini taşıyorsa ait olduğu numara örneklerin başında konut tipinin özelliklerini tanımlamak için verilecektir.

a) Konut Yapım Sistemi

- 1- Kayaya dayalı yığma konut
- 2- Yığma Konut

b) Konutun Kat Sayısı

- 1- Bir kat
- 2- İki kat
- 3- Tek katlı girişi olan iki katlı konut

c) Konutun Ön Yüzünü Oluşturan Birim Sayısı

- 1- Bir birim
- 2- İki birim
- 3- Üç birim

d) Konutun Ana Girişi

- 1- Ön yüzde
- 2- Yan yüzde
- 3- Arka yüzde

e) Konutun Hayatla İlişkisi

- 1- Hayatlı konutlarda
 - a) Konutun giriş yüzü hayata açılır
 - b) Konutun giriş yüzü yola açılır
 - c) Konutun giriş yüzü manzaraya açılır
- 2- Hayat yoktur

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 1

Parsel No : 1386

Konut Tipi : 1.1.3.1.1c

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüzü: Güney Batı

Arkası kayaya dayalı bu konutta ön yüz Güney-Batıya yönelerek manzaraya hakimdir. Yan yüzler kısmen kaya içindedir.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Konutun yan ve arka yüzleri kaya içindedir. Ön yüzü yığma taştır. Tek yüzü olan bu yapının girişi de ön yüzdendir.

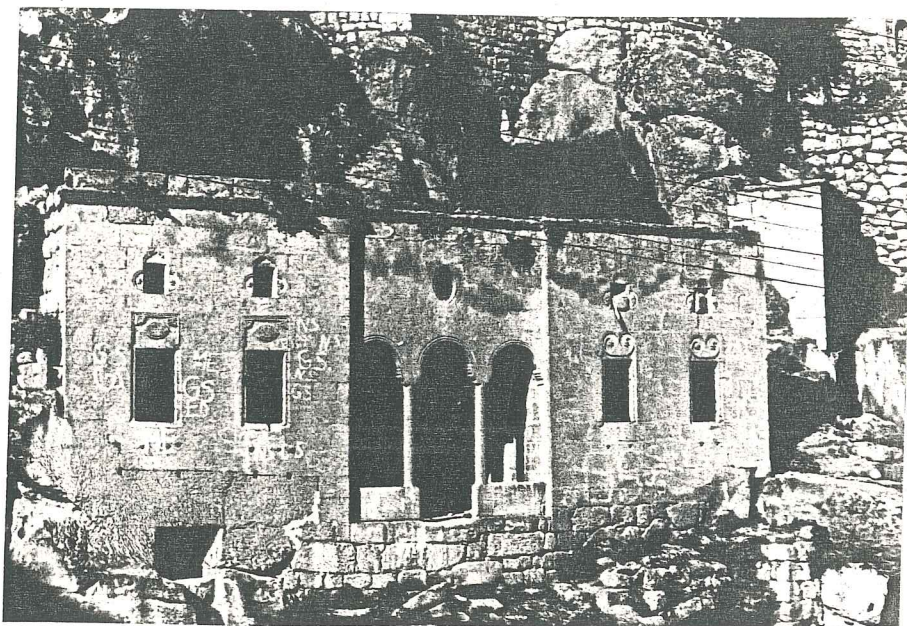
c) Sokak-Cephe İlişkisi

Yolun üst kotunda yamaçtadır.

d) Plan-Cephe İlişkisi

Plan ve ön yüz ilişkisi diğer örneklerde de görüleceği gibi dış yüzden okunmaktadır. Ortada giriş mekanı iki yanında yasma birimlerinden oluşmuştur.

Bkz.: Foto No: 223

F. 223

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 2

Parsel No : 1425

Konut Tipi : 2.1.3.1.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Giriş Ön Yüzü: Güney

Tek yöne açık olan bu konutta güneye yönelmiştir.

Arka ve yan yüzler sağırdır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Tek katlı arka ve yan yüz kısmen toprağa gömülüdür.

Ön yüzde olan girişe ortadaki birimden kemeraltı ile girilir.

c) Sokak-Cephe İlişkisi

Arka ve yanlarda parsel sınırına dayanmıştır.

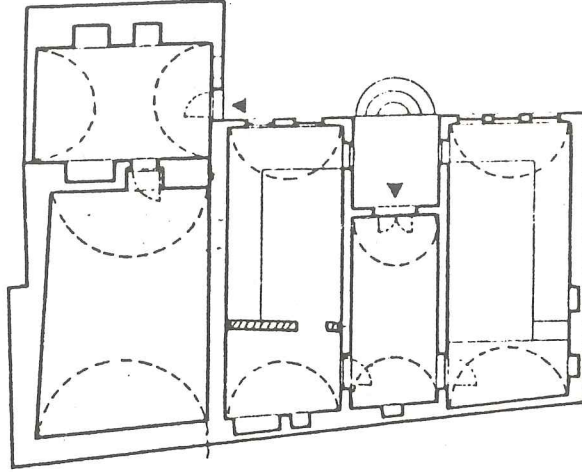
Önden hayatla çevrilerek sokaktan ayrılmıştır.

d) Plan-Cephe İlişkisi

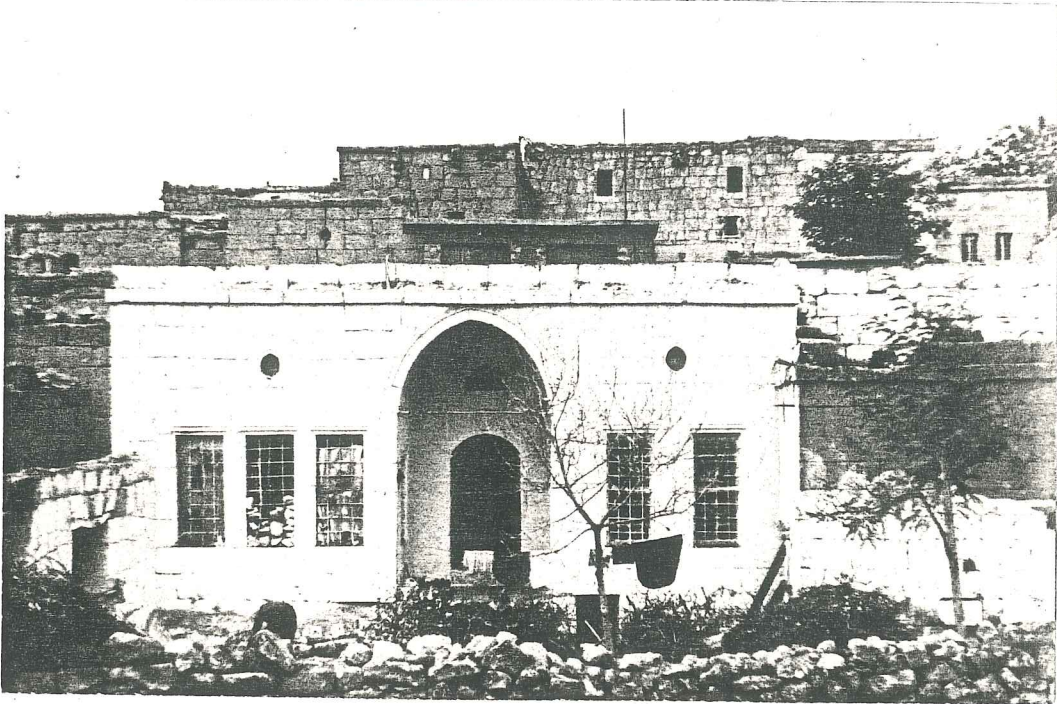
Planda kemeraltı ile konuta girildikten sonra iki yanda yaşama birimleri vardır. Yana da hizmet birimleri eklenmiştir. Dış yüzden de bakıldığında iki yandaki yaşama birimleri ve giriş pencere grupları ve kemeraltı ile kolayca algılanmaktadır.

Bkz.: Plan No: 1

Foto No: 224

P.1

F.224 Ön yüzün görünüşü

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 3

Parsel No : 1386'nın üstü

Konut Tipi : 2.2.1.2.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüzü: Güney

Yan Yüz: Doğu

Pencereli Yan Yüz: Batı

Sağ Arka Yüz: Kuzey

Bu konutun güney yüzü tümüyle yanları açık balkondur. Böylece doğu ve batıya açık olup, manzara hakimdir. Bir birimden oluşan bu konutun batıya bakan yüzü birimin ön yüzüdür. Balkon bu birimin yan yüzünde yapılarak batıya ve güneye yüz alınmıştır. Oda kuzeye ve doğuya kapalıdır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Arazi eğimi kat sayısını etkilemeyerek 2 katlı yapılmıştır.

c) Sokak-Cephe İlişkisi

Hayatla çevrilerek sokaktan ayrılmıştır.

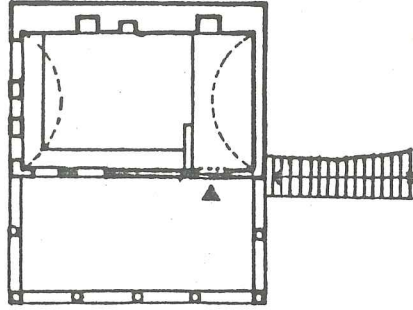
d) Plan-Cephe İlişkisi

Üst katta yaşama birimi ve gömme balkon.

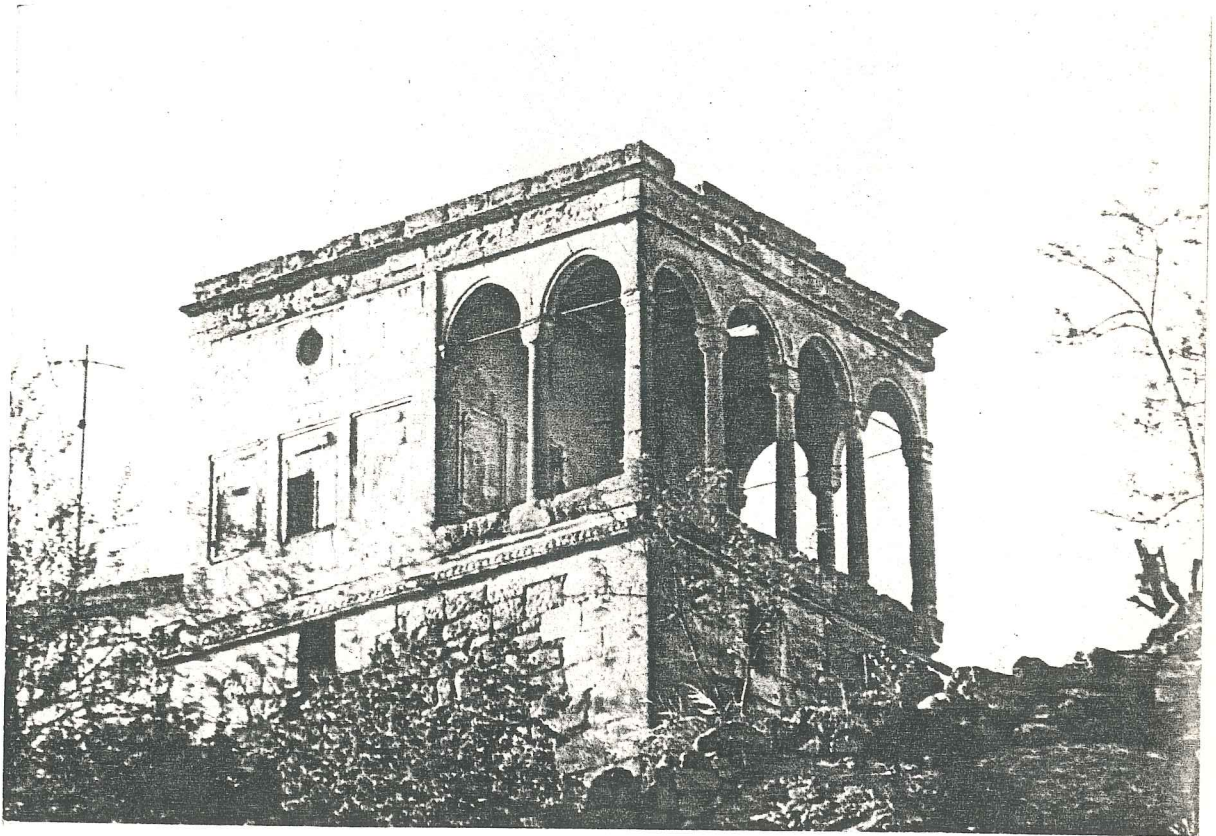
Altta hizmet birimleri vardır.

Pencere grubu, sayısı, birimi ve yeri iç mekan işlevini dışa yansıtmaktadır.

Bkz.: Plan No: 2
Foto No: 225

P.2

F.225 Genel görünüş

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 4

Parsel No : 1061

Konut Tipi : 2.2.3.1.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Giriş Ön Yüzü: Batı-Güney Batı

Arka Yüz: Doğu-Kuzey Doğu

Pencereli Yan Yüz: Kuzey-Kuzey Batı

Yan Yüz: Bitişik

Batı-Güney Batı yönündeki ön yüzde ortadaki mekan çıkma yaparak üç yöne de açılmıştır.

Yan yüzde arkadaki birimde Doğu-Kuzey Doğu yönü yerine Kuzey - Kuzey Batı yönü yeğlenmiştir. Doğu-Kuzey Doğu yönüne bakan arka yüzde çıkma yapılarak üç yöne açılmıştır.

b) Arazi, Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Arazi eğimi iki kata izin verecek sekildedir. Önde iki yanı açık sütunlu kemeraltı ile ortadaki mekandan girilir. Yan birimde ise giriş vardır.

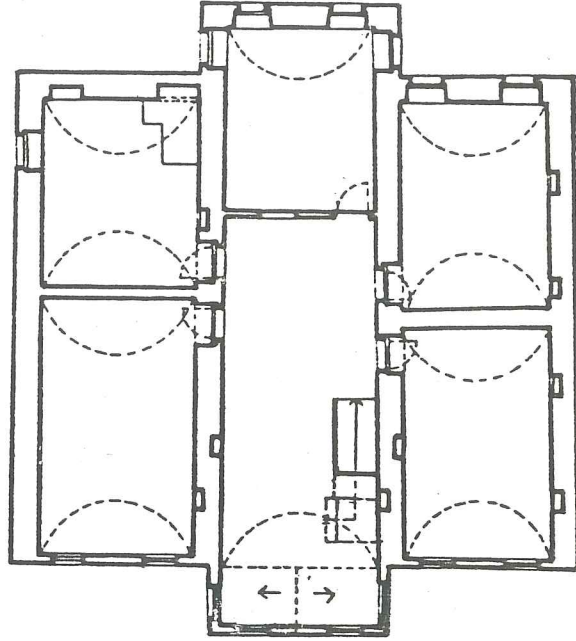
c) Sokak-Cephe İlişkisi

Hayat duvarı ile çevrilerek sokaktan ayrılmıştır.

d) Plan-Cephe İlişkisi

Planda görülen üçlü oda dizisi dıştan da algılanır. Kapı, pencere grupları, biçimleri ve yüzdeki yerleri ile iç mekanların işlevi, boyutları dış yüze yansımıştır. Bu iki katlı konutta diğerlerinden farklı olarak alt kattaki odada hayata pencere açılmıştır. Kışın oturma odası olarak kullanılabilir (Çizim 47) servis hacimleri arka yüzdendir.

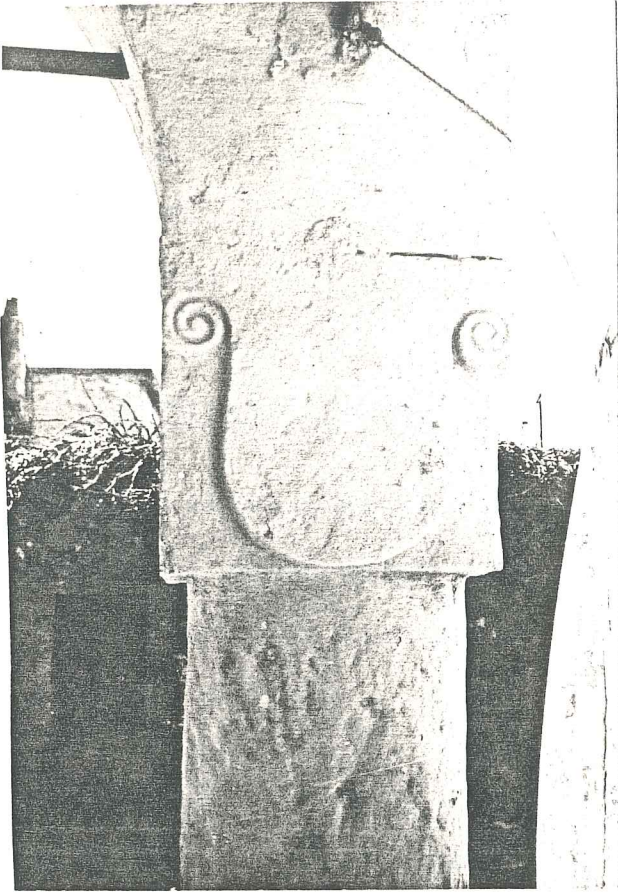
Bkz.: Plan No: 3
Foto No: 226-227

P.3

F.226 Giriş yüzünün görünüşü

F.227 Sütün başlığı

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 5

Parsel No : 397

Konut Tipi : 2.1.2.2.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüz: Güney-Güney Batı

Arka Yüz: Kuzey-Kuzey Doğu

Giriş Yan Yüzü: Batı-Kuzey Batı

Yan Yüz: Bitişik

Ön yüzde Güney-Güney Batı yönüne bakan bu konut Batı-Kuzey Batı yönünden giriş almıştır. Bu yöne ve Kuzey-Kuzey Doğuya birer pencere ile açılmıştır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Tek katlı olan bu konuta yan yüzden tek giriş vardır.

c) Sokak-Cephe İlişkisi

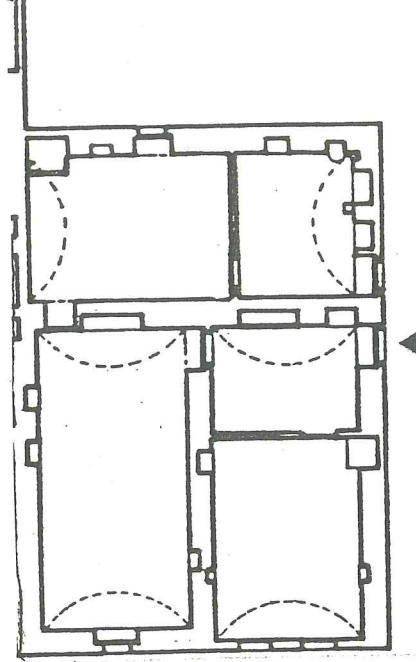
Hayatla çevrilerek sokaktan ayrılmıştır.

d) Plan-Cephe İlişkisi

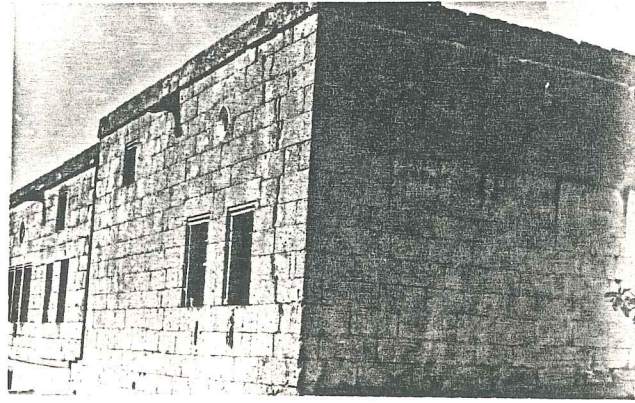
İki birimden oluşan ön yüzde hizmet ve yaşama birimi yan yandadır ve ön yüze bakar. Konut girişi ile aynı girişten kullanılır. Dış yüzde de pencere boyutları, yeri, biçimi ile oda-

ların işlevleri ve sayısı görülmektedir. Konutun yan yüzünde bırakılan kemer başlangıçları bir ya da birkaç birim eklene-
rek konutun gelişmesine olanak verecektir. Aynı bölgede bu anlayışla yapılmış başka konutlarda vardır (Foto 229-230).

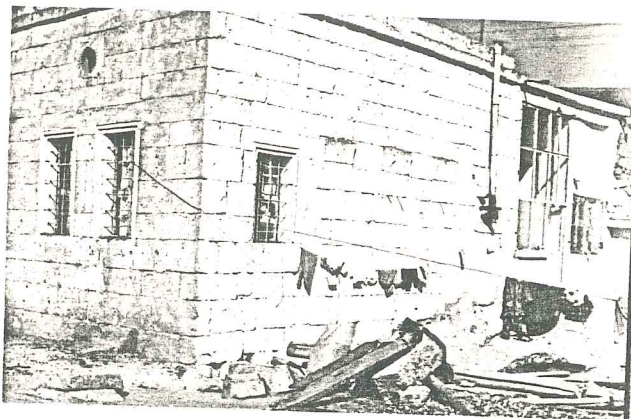
Bkz.: Plan No: 4
Foto No: 228-229-230

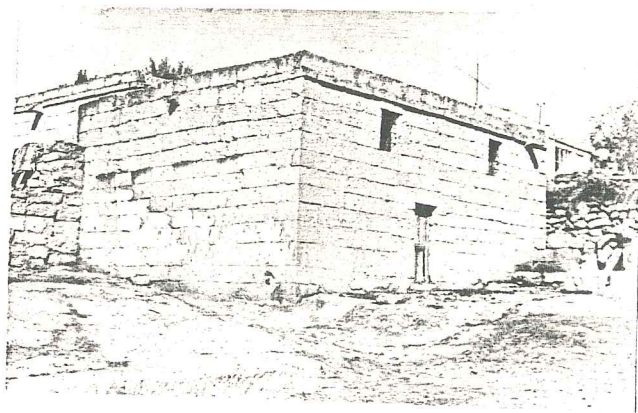
P.4

F.228 Genel görünüş

F.229

F.230

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 6

Parsel No: 1375

Konut Tipi: 2.2.3.2.1b

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüz: Kuzey

Arka Yüz: Güney

Giriş Yan Yüzü: Batı

Yan Yüz: Doğu

Yola bakan ön yüz kuzeydedir. Güneye bakan arka yüz manzaraya açıktır ve teras vardır. Doğu ve batı yüzlerinde birer pencere açılmıştır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Konut bir birimin yanyana dizilmesiyle oluştuğu için, yapı derinliği fazla olmadığından ön ve arka yüzdeki kot farkı fazla etkili olmamıştır. 2 katlıdır, konut girişi yola açılan yan yüzdendir. Yola açılan ön yüzde de önceden hizmet mekanlarına açılan tali girişler bugün kapatılmıştır.

c) Sokak-Cephe İlişkisi

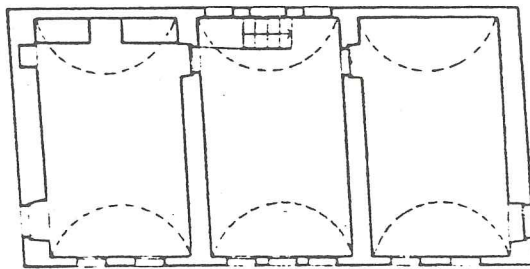
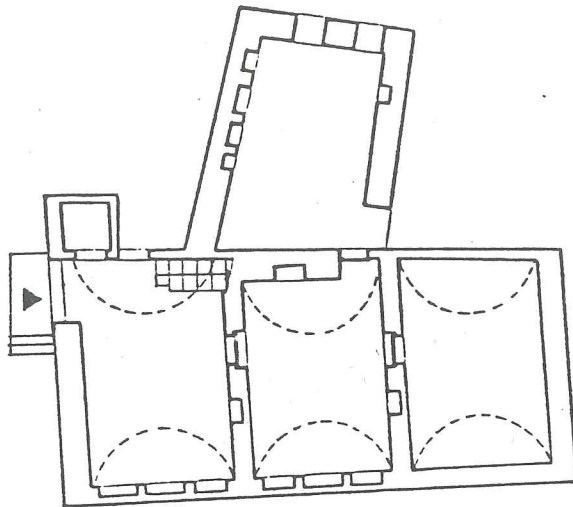
Ön ve yan yüzler yol sınırına dayanarak yolun çizgisine uymuşlardır. Ön yüzde yol çizgisine uyarak eğik giden yapı yüzü

bindirme konsollarla üst katta düzeltilmiştir.

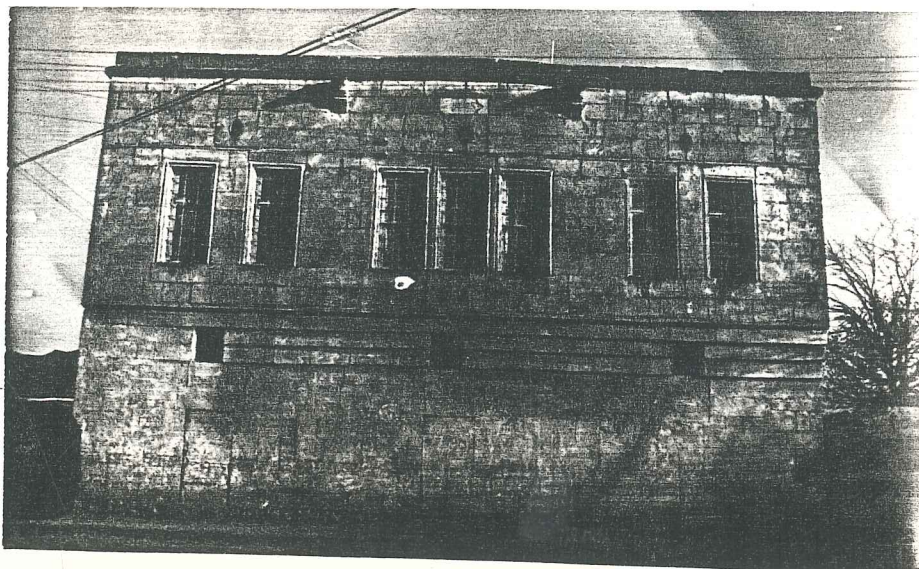
d) Plan-Cephe İlişkisi

Planda görüldüğü gibi üç odanın yanyana dizilmesiyle oluşan konutun oda düzeni dıştan da algılanmaktadır. Alt ve üst kat odalarının işlevleri pencere grup ve biçiminden anlaşılmaktadır.

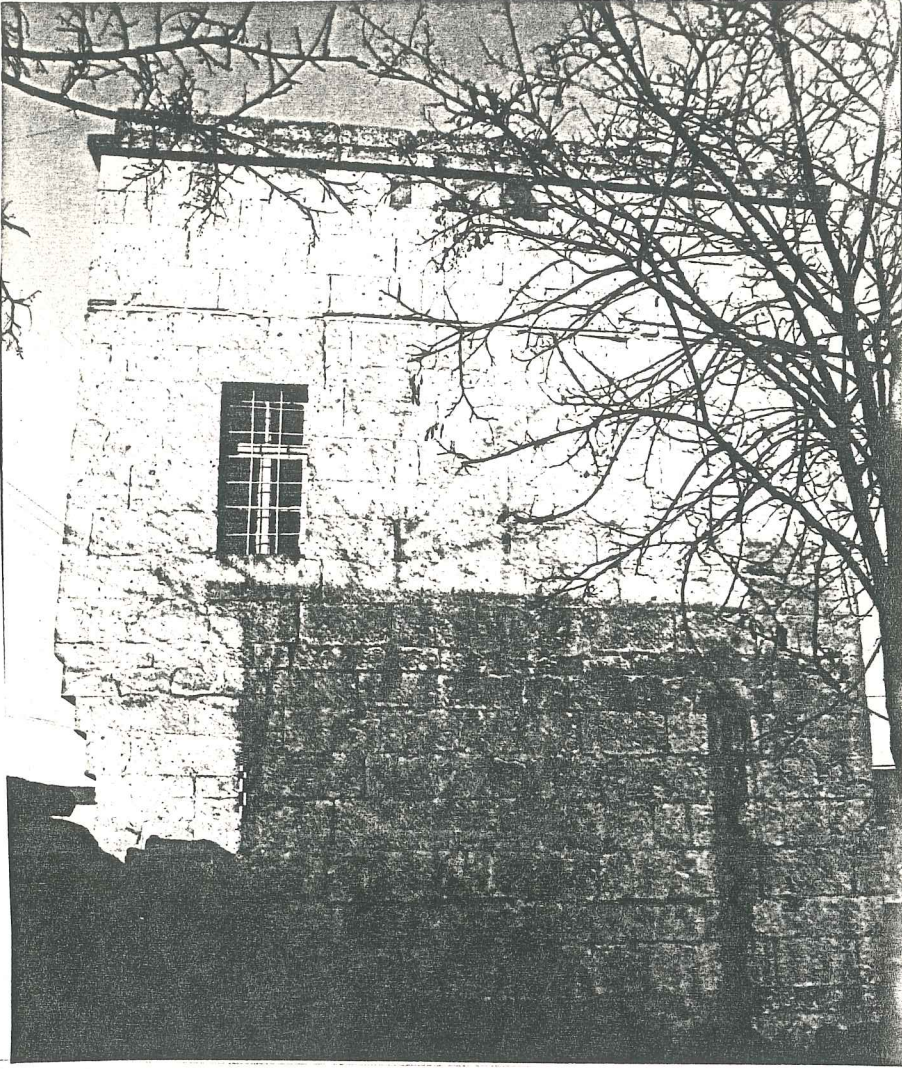
Bkz.: Plan No: 5
Foto No: 231, 232, 233.

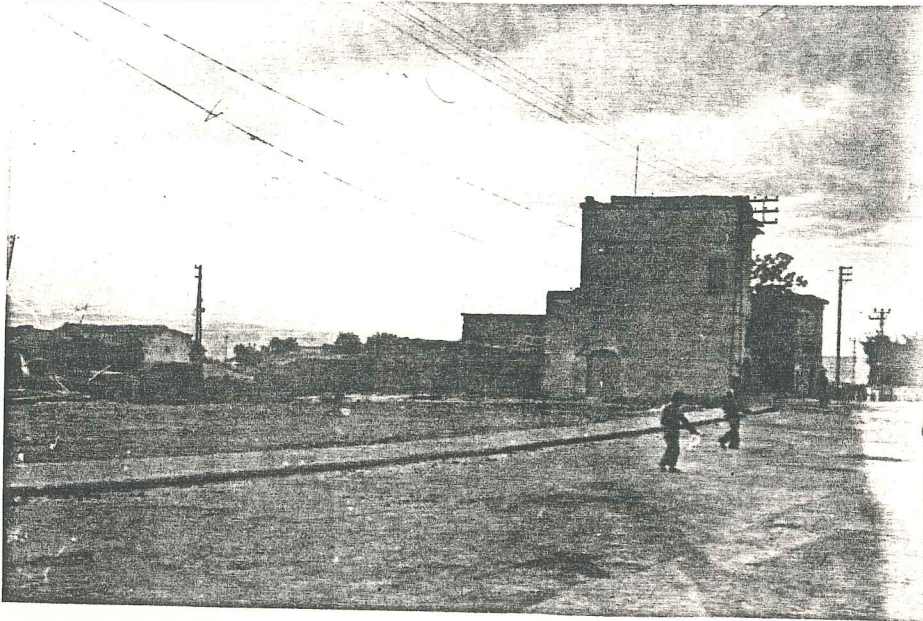
P. 5

F. 231

F.232 Yan yüzün görünüşü

F.233 Giriş yan yüzünün görünüşü

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 7

Parsel No : 988

Konut Tipi : 2.3.3.2.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüz: Güney Batı

Giriş Yan Yüzü: Güney-Güney Doğu

Pencereli Yan Yüz: Kuzey-Kuzey Batı

Sağır Arka Yüz: Doğu-Kuzey Doğu

Batı-Güney Batı yönündeki ön yüz üstü açık gömme balkonla manzaraya dönüktür. Kuzey-Kuzey Batı yönünde açıklık fazladır. Giriş yüzü Güney-Güney Doğuda ise daha azdır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Arazinin eğimi yan yüzde üst kattan girişe olanak verir. Ön yüz 2 katlı ve altta hizmet mekanları vardır. Bu mekanların hayata açılan tâli girişleri vardır.

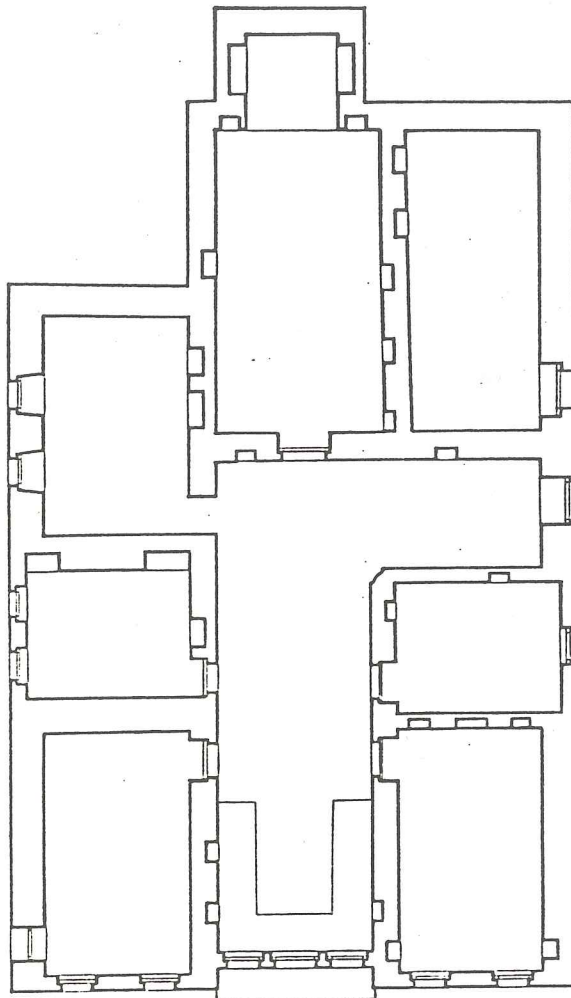
c) Sokak-Cephe İlişkisi

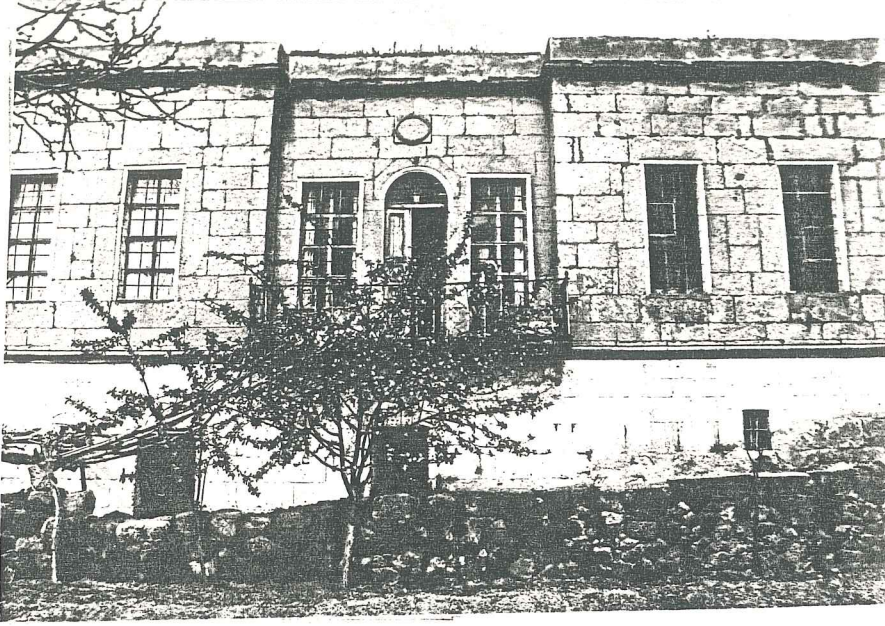
Ön ve yan yüz hayatla çevrilidir. Sokaktan hayata giriş kapısı tektir. Arkada parsel sınırına dayanır.

d) Plan-Cephe İlişkisi

Plandaki oda sırası ve işlevi dıştan da pencere grup ve biçimleriyle anlaşıldığı gibi üstte ve altta 3 oda sırası vardır. Üstte yaşama birimleri altta hizmet birimleri vardır.

Bkz.: Plan No: 6
Foto No: 234-235

F.234 Ön yüzün görünüşü

F.235 Yan yüzde giriş kapısı

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 8

Parsel No : 985 b

Konut Tipi : 2.3.3.2.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüz: Güney

Giriş Yan Yüzü: Doğu

Pencereli Arka Yüz: Kuzey

Yan Yüz: Batı

Güneye bakan ön yüz manzaraya hakimdir. Doğuya ve batıya bakan yan yüzler büyük oranda kapalıdır. Batı yüzünde oda penceresi açılmamıştır. Arka yüz ise kuzeye açıktır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Eğimli araziye oturan konutta yan yüzde üst kattan giriş alır. Ön yüz kot farkından faydalanılarak iki katlıdır.

c) Sokak-Cephe İlişkisi

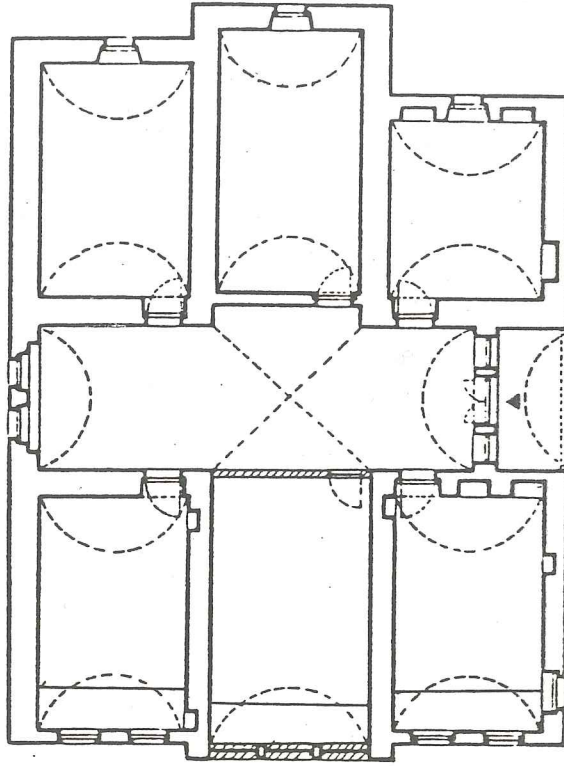
Yanda hayat duvarı ile çevrili, önde ise yola açıktır. Yol kotundan yüksektedir.

d) Plan-Cephe İlişkisi

Planda görülen oda dizisi dış yüzden de görülmektedir. Pence-

re grupları ve biçimleri alt ve üst kat odalarının işlevlerini göstermektedir. Üçlü pencere grupları olan iki yandaki yasağa birimlerinde ortadaki kemerli pencereleri kapatılmıştır. Ortadaki birimin dışarı çıkması odaların dış yüze yansımalarını kuvvetlendirir.

Bkz.: Plan No: 7
Foto No: 236-237

P.7

F.236 Ön yüzün görünüşü

F.237 Yan giriş yüzünün görünüşü

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 9

Parsel No : 709

Konut Tipi : 2.3.3.3.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüz: Güney-Güney Batı

Giriş Arka Yüzü: Kuzey-Kuzey Doğu

Yan Yüzler: Bitişik

Güney-Güney Batıya bakan ön yüz , manzaraya dönük yaşama mekanları da yalnız bu yöne açılabilir.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Ön ve arka yüzlerdeki kot farkı girişe üst kattan olarak vermiştir. Ön yüz 2 katlı ve alt katta tâli girişlerle hayata açılan hizmet mekanları vardır. Girişte az olan hayat alanı önde genişleyerek gerekli ihtiyacı karşılamaktadır.

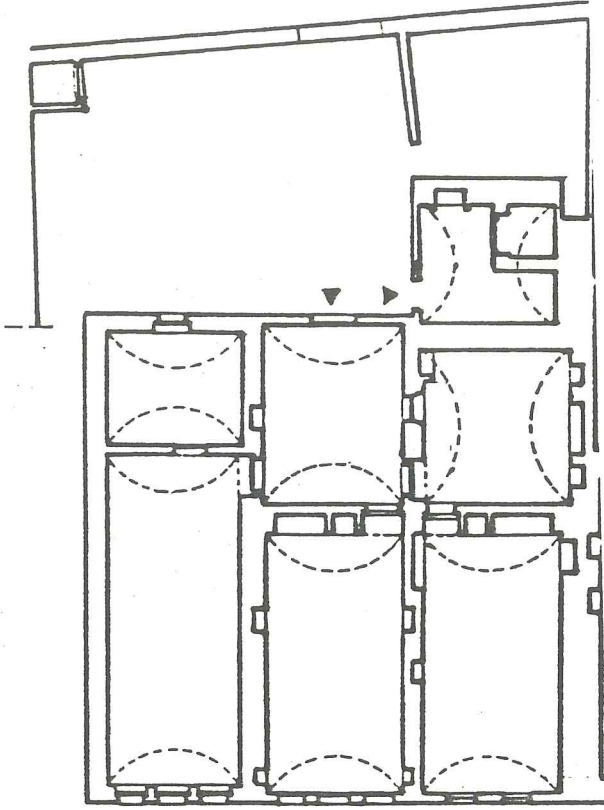
c) Sokak-Cephe İlişkisi

Konut ön ve arka yüzde hayatla çevrilidir. Önde hayat duvarı alt kat sırasında biter, yolda yüzü yoktur.

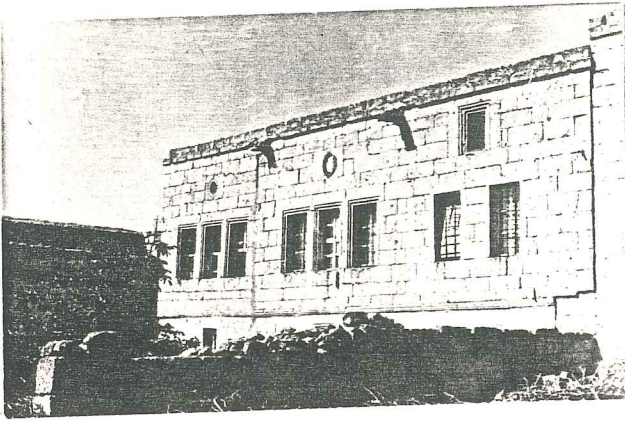
d) Plan-Cephe İlişkisi

Plandaki oda düzeni ve işlevi kapı pencere grupları ve biçimleri ile dış yüze yansımaktadır.

Bkz.: Plan No: 8
Foto No: 238

P.8

F.238 Ön yüzün görünüşü

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 10

Parsel No : 1426

Konut Tipi : 2.3.3.3.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüz: Güney

Giriş Arka Yüzü: Kuzey

Yol Yan Yüzü: Batı

Hayat Yan Yüzü: Doğu

Ön yüz manzaraya açılır ve güneye bakar. Yaşama birimi öne çıkarak doğu ve batıya da birer pencere ile açılır. Kuzeye bakan arka yüzde mutfak ve giriş pencereleri açılmıştır. Batı yüzü tümüyle sağırdır ve yol çizgisi üzerindedir. Bu konut bütününde dışa kapalı bir yapıdır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Ön ve arka yüzler farklı kotlara oturur. Giriş arka yüzde üst kat kotundadır. Eğim yeterli olmadığından merdivenlerle giriş kotuna ulaşır. Ön yüzünde iki katlı olan konutun alt katında kemeraltı ile hizmet birimlerine girilir. Böylece konutun yaşama birimlerinin girişi ile hizmet birimlerinin girişi ayrılmıştır.

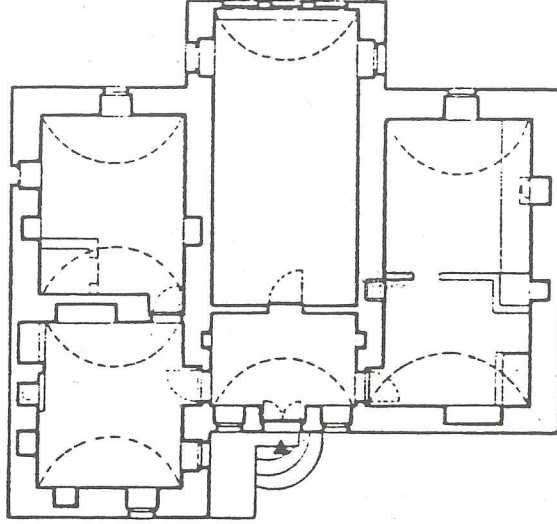
c) Sokak-Cephe İlişkisi

Ön ve arka yüzleri hayat içindedir. Batı yan yüzü ise yol sınırını izler ve tümü ile dışa kapalıdır. Hayata ön ve yandan iki girişi olan bu konut hayat duvarları ile sokaktan ayrılmıştır.

d) Plan-Cephe İlişkisi

Planda görüldüğü gibi baş oda giriş aksındaki, yapı yüzünden dışarı çıkarak üç yöne de bakan odadır. Manzara yönünde oda boyunca pencerelidir. İki yandaki odalar hizmet birimleri olup, küçük pencereler yeterlidir. Oda düzeni ve işlevi dış yüze de yansımıştır.

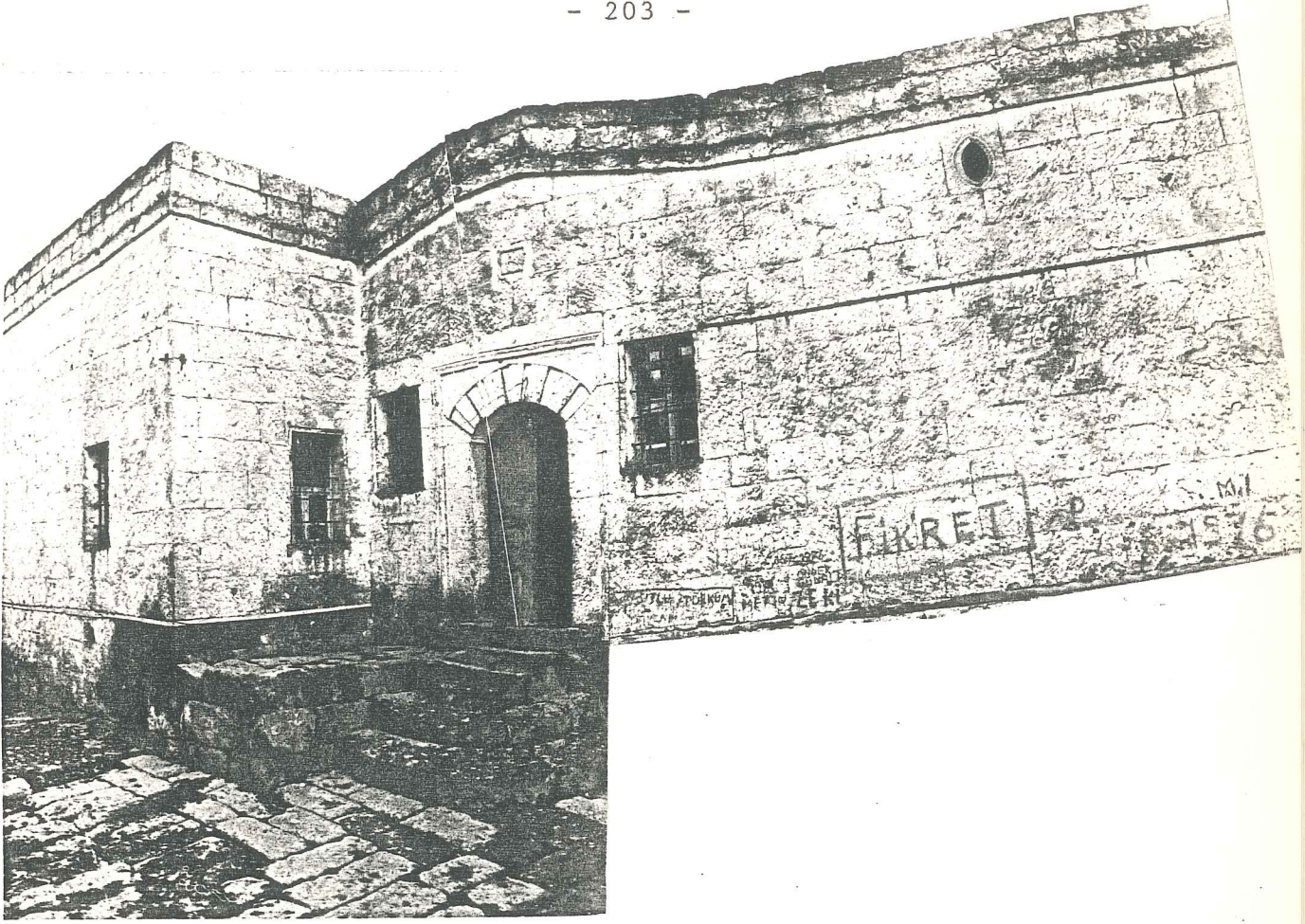
Bkz.: Plan No: 9
Foto No: 239-240-241

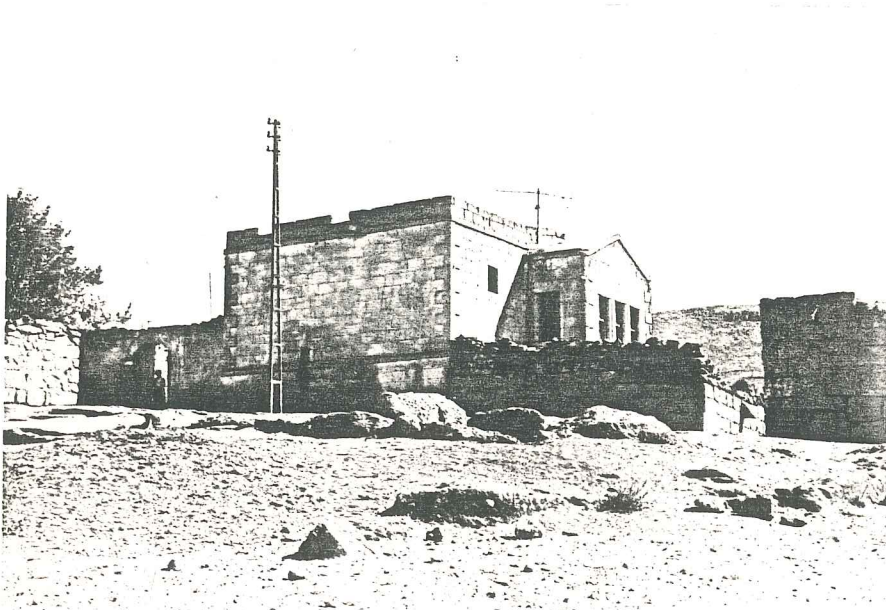
P. 9

F.239 Genel görünüş

F.240 Giriş yüzü

F.241 Genel görünüş

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 11

Parsel No : 1412

Konut Tipi : 2.3.3.3.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüz: Batı-Güney Batı

Giriş Arka Yüzü: Doğu-Kuzey Doğu

Pencereli Yan Yüz: Kuzey-Kuzey Batı

Batı-Güney Batı yönündeki ön yüz üstü açık gömme balkonla manzaraya açıktır. Balkonun iki yanındaki odalarda üç yöne açıktır. Yola bakan Kuzey-Kuzey Batı yönündeki yan yüzdeki odalarda birer pencere ile dışarı açılırlar. Doğu-Kuzey Doğu arka giriş yüzü ise büyük oranda dışa kapalıdır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Ön ve arka yüzlerdeki kot farkından dolayı üst kattan doğrudan yaşama birimlerine sütunlu kemeraltından geçilerek giriş sağlanmış, konutun ön yüzü 2 katlı olan bu konutun alt katında hayata açılan hizmet birimlerinin girişleri vardır.

c) Sokak-Cephe İlişkisi

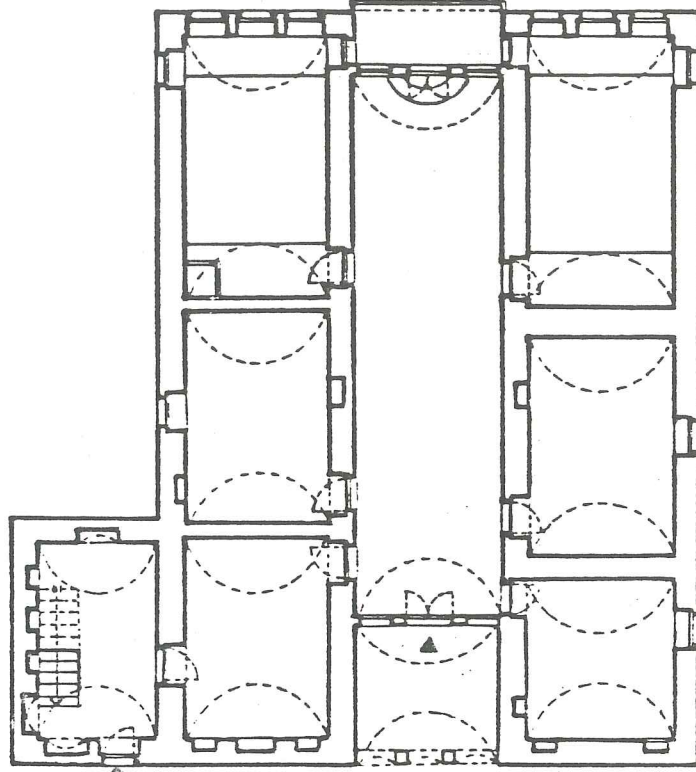
Ön ve arka yüzleri hayatla çevrilidir. Kuzey-Kuzey Batı yan yüzü ise yol sınırına uyar. Yer katında sınıra uyarak eğik gi-

den yapı yüzü yapı köşesinde çalık yaparak üst katta düzeltilmiştir.

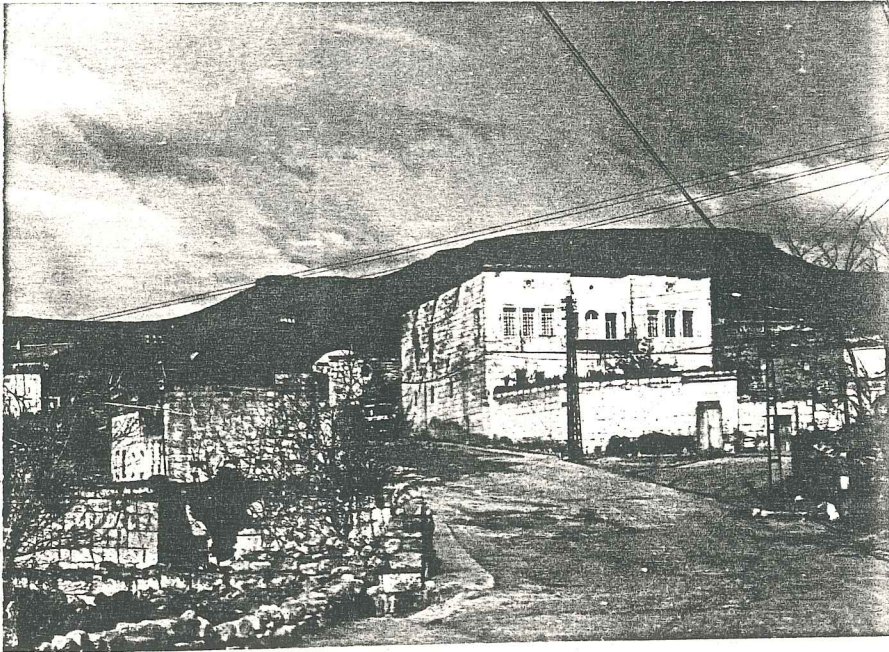
d) Plan-Cephe İlişkisi

Ön yüzde planda görülen düzen dış yüzde de aynen algılanmaktadır. Kapı ve pencere düzeni biçim ve sayısı mekanların işlevlerini dışa yansıtmaktadır.

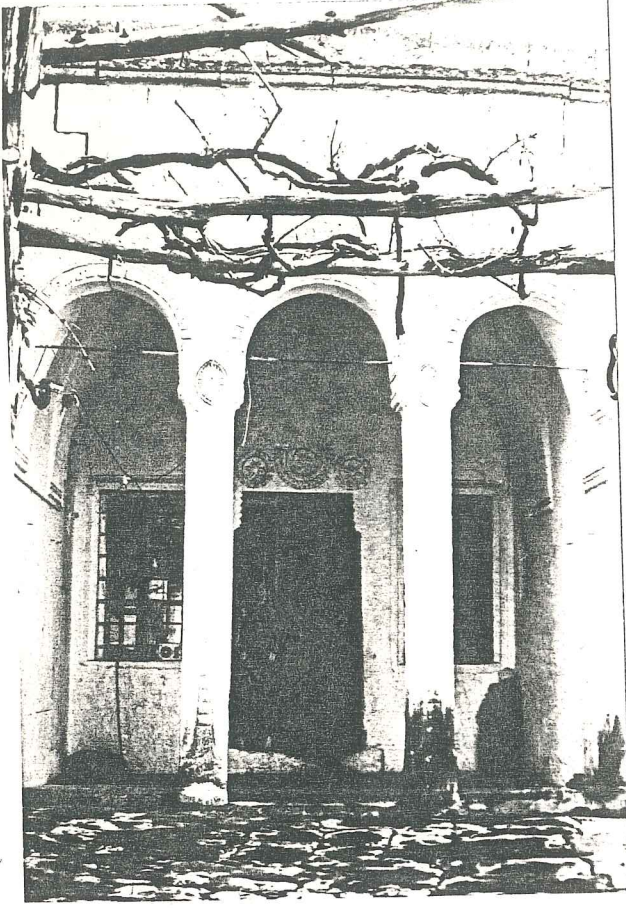
Bkz.: Plan No: 10
Foto No: 242-243

P.10

F.242 Genel görünüş

F.243 Giriş yüzü

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 12

Parsel No : 1097

Konut Tipi : 2.3.3.3.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüz: Güney

Giriş Arka Yüzü: Kuzey

Yan Yüz: Doğu

Yan Yüz: Bitişik

Güneyde manzaraya açık ön yüz orta birimde öne çıkarak üç yöne de açılmıştır. Doğu yan yüzü ise tek pencere ile açılarak büyük ölçüde dışa kapalıdır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Arazideki kot farkından dolayı ön yüz iki katlıdır. Arka yüzde üst kattan yaşama birimlerine girilir. Hayat içindeki ön yüzde alt katta hizmet birimlerinin tâli girişleri vardır.

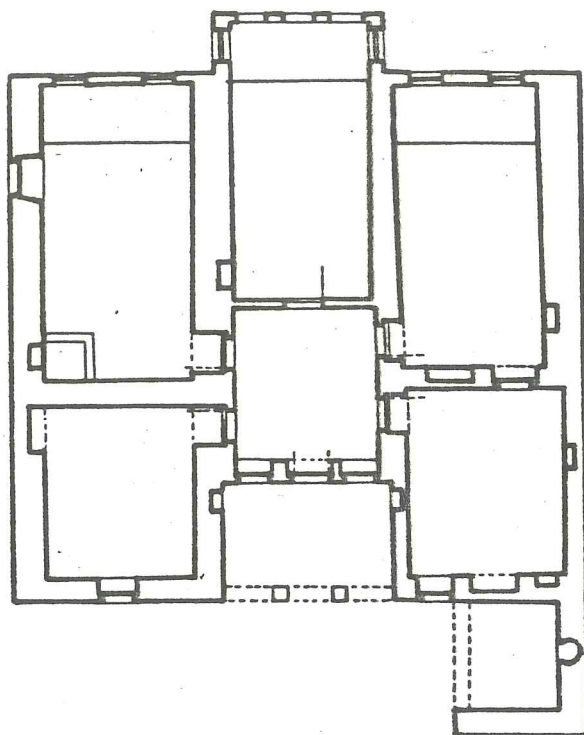
c) Sokak-Cephe İlişkisi

Arka ve yan yüz hayat içinde sokaktan ayrılmış ön yüz yola bakar. Ancak yol kotundan yüksektedir. Önden yolla ilişkisi yoktur.

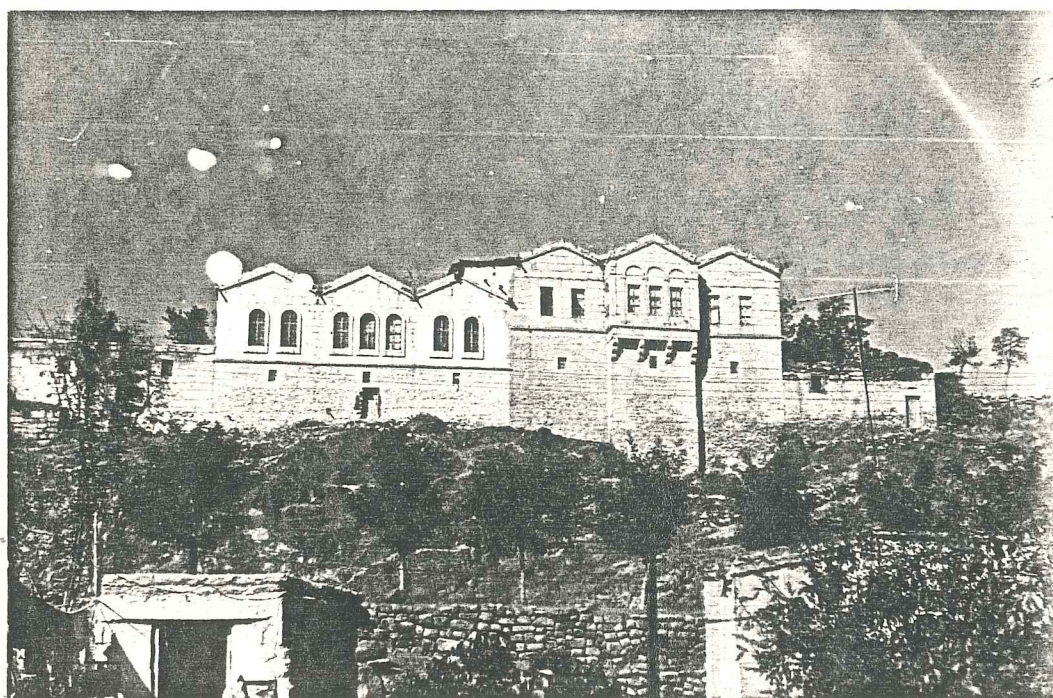
d) Plan-Cephe İlişkisi

Planda görüldüğü gibi yaşama birimleri ön yüzde sıralanmıştır. Orta birimi dışarı çıkma yaparak üç yöne de açılır. Oda sırası ve yaşama, hizmet birimleri işlev pencere grubu biçimi ve yeri ile dışa yansımıştır.

Bkz.: Plan No: 11
Foto No: 244

P.11

F.244

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

Örnek Konut: 13

Parsel No : 1007

Konut Tipi : 2.2.1.2.1a

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Ön Yüz: Batı

Arka Yüz: Doğu

Pencereli Yan Yüz: Kuzey

Yan Yüz: Güney

Birimin ön yüzü Batıya açılmıştır. Ancak yan yüzden de Kuzeye büyük ölçüde açıktır.

b.c) Arazi-Sokak-Cephe İlişkisi

Batıya açılan ön yüz yol sınırındadır. Alt katı yol çizgisine uyduğundan üst katta gönye çıkma ile asıl plana ulaşır ve çıkmadan dolayı kazandığı yüzde de pencere ile Kuzeye ve sokağa açılır. Yan yüz hayatla çevrilidir.

d) Plan-Cephe İlişkisi

Resimde görüldüğü gibi alt kat tâli girişle hizmet birimidir. Üst katta yaşama birimidir. Öndeki ve yandaki pencerelerle yola ve manzaraya bakar.

Bkz.: Foto No: 245

Rs. No: 35, 38

F.245

6. İŞLEVE GÖRE CEPHE İRDELENMESİ

a) Yön-Manzara-Cephe İlişkisi

Yüzlerin düzenlenmesinde manzaranın; ve yönün etkili olduğu görülür. Ön yüzler parsel durumu da uygunsa Güney, Güney-Güney Batıya sıkça açılmışlardır ve bazı üç birimli konutlarda ortadaki birim üç yöne de açıktır. Manzara yönünde iki katlılarda balkon tek katlılarda ise kemeraltı ile manzaraya açıktır. Arka yüzler ise Kuzey yönünde pencere açmayı Doğu yönüne yeğlemişlerdir. Parsel durumundan dolayı ön yüz Kuzeye geldiğinde Güney cephesinde boşlukludur. Ön yüz Batıya dönük olduğunda Kuzeye bakan yan yüzde açıklık fazladır.

b) Arazi-Konuta Giriş-Cephe İlişkisi

Arazi durumuna, parsel sınırına göre konutlar tek katlı, iki katlı, giriş yüzü tek katlı ön yüzü iki katlıdır. Girişler ön, arka ve yan yüzlerde olurlar. Önden iki, arkadan tek katlı konutlarda giriş çoğunlukla arka yüzdendir. Konut girişleri parsel ve yol durumu uygunsa ana giriş ve tali giriş olarak ikiye ayrılabilir. Böylece bazı konutlarda yaşama birimlerine girişle hizmet birimlerine giriş tamamen ayrılmıştır.

c) Sokak-Cephe İlişkisi

Konutları çevreleyen bir hayat duvarı ile sokaktan ayrılan örnekler siktir. Konutların bir yüzü ya da tamamı yol sınırın-

da olabilir. İki katlı konutların yol sınırına dayanan yüzleri yolun çizgisine uyduklarından dolayı eğik gittiklerinde çoğu kez gönye çıkma ile üst katta planı düzeltirler. Konut oda boyunca çıkma da yapabilir. Bu durumda çıkmanın yan yüzü pencerelidir ve sokağa açılır. Tek katlılarda konut yol üzerinde ise hayat duvarı yoksa ve yalnız yola cephele konutlarda yapı çoğu kez yol kotundan yüksek yolların yamaca bakan yüzünde yer alır.

d) Plan-Cephe ilişkisi

Konutların planları odaları oluşturan birimlerin sıralanması ile oluşmuştur. Ön yüzde odalar tek birim, iki birim, üç birimin yanyana dizilmesiyle oluşmuştur. Tek katlı konutlarda yaşama ve hizmet birimleri birlikte olup ön yüzde yalnız yaşama birimleri olduğu gibi küçük konutlarda yan yana olabilir.

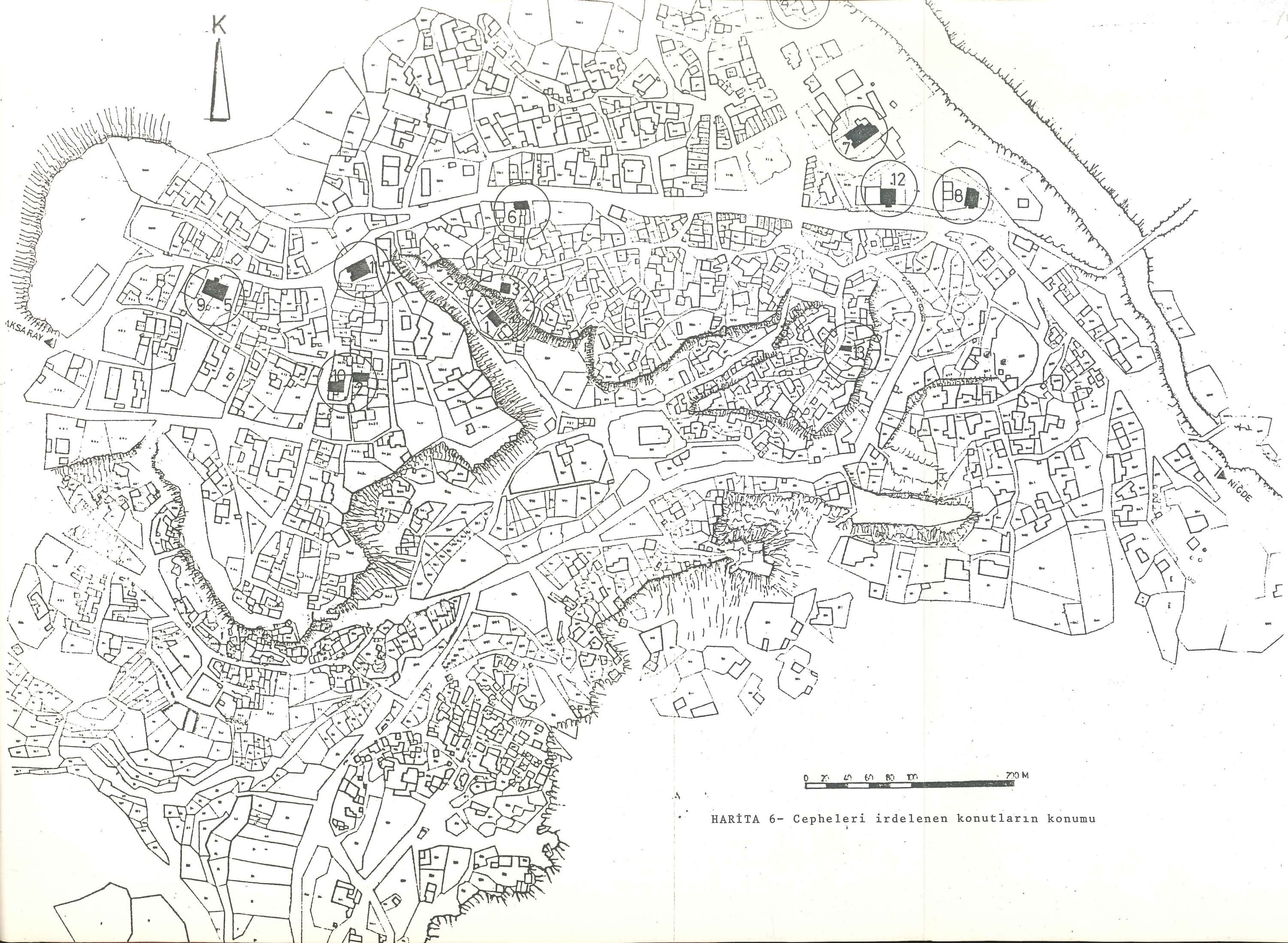
İki katlı konutlarda hizmet birimleri genellikle hayata ve yol üzerindeyse yola da açılacak şekilde alt katta toplanmıştır. Üst katta gönye çıkma ile aşağıda eğik giden duvar yüzü düzeltilir ya da baş oda tümüyle dışarı çıkar. Yaşama birimlerinde büyük boyutlu pencereler birimin ön yüzü boyunca açılarak pencereler grup oluşturmıştır. Pencerelerin üzerinde çoğu kez yıldız penceresi bulunur. Hizmet birimlerinde ise bir servis penceresi ve bir kapı bulunur. Konut giriş yüzünde kapı taç kapı, niteliğinde ya da kemeraltı içinde olabilir. Boyutları biçimi ve süslemesi ile belirgindir. Bu kapı ve

pencerelerin boyut, biçim ve grup sayısı birim sayısının ve işlevinin dış yüzden kolayca okunmasını sağlar. Birimlerin birleşmesi ile oluşan bu konutlarda taşıyıcı ayakların bulunduğu yan yüzlerde genellikle dolu yüzeyler fazladır ve yanlarına bir ya da iki birim daha gelerek konutun büyümesine olanak verir. Bu amaçla bazı konutların yan yüzlerinde sonradan oda ekleyebilmek için kemer başlangıçları bırakılmıştır (Foto No: 228-229-230). Ön ve arka yüzü iki katlı konutlarda alt katlı hayata bakan küçük pencereci odalar vardır. Bunlar kışın oturma odası olarak kullanılır. Yazın sıcaktan etkilenmeyi önler.

SONUÇ

- a) Konutun bulunduğu parsel sınırlarına bağılı olarak manzara ve yön doluluk boşluk düzenini belirleyerek cephe düzenlemesinde etkili olmuştur.
- b) Konutun yerleştici arazi durumu kat sayısını, konut girişini belirleyerek cephe düzenini de etkilemiştir.
- d) Konutun arsa sınırları, arazi durumu kütlenin yolla ilişkisini belirler. Çıkma ve köşe çalıkları ile cepheyi etkiler.
- d) Cepheler ait oldukları mekanın işlevinin gerektirdiği düzende yapılarak iç mekan dış yüze yansıtmıştır.

Sonuçta konutun, manzara, yön, arazi durumu, parsel sınırları ve işlevi cephe düzenini etkilemiştir.

7. SONUÇ

7. SONUÇ

Bölgenin jeolojik ve topografik, iklimatik yapısı, arsanın biçimi doğa ile olan yakın ilişki mimari ögelerin biçimlenmesini büyük ölçüde etkilemiştir.

Dış etkenlerin yapı ile ilişkilerini istenen düzeyde ayarlayabilmek dıştan gelecek etkileri yararlı düzeyde tutabilmek ya da yapıdan uzaklaştırma çabası biçimi belirleyici olmuştur. Dış etkenlerin yararlı etkilerini (hava, ısı, güneş v.s.) yapı içine alabilmek ve gerekli düzeyi ayarlayabilmek zorunluluğu mimari ögeleri oluşturarak biçimlenmesinde büyük oranda etkili olmuştur.

Bu etkenlerin dışında, mimari ögeler yaşam sürecinden ve bu süreç içinde geçen yaşama eyleminden etkilenir. Geleneklerinde denetimi ile yapı ustaları alışageldikleri biçimleri uyguladılar. Ancak planlama değişken kullanımlara karşılık verebilecek ve gelişmeyi sağlayabilecek birimlerin eklenmesini olası kılmaktadır. Dini yaşantının büyük yer tutması yaşama biçimini yaşama biçimindeki ayrılıklar da konut biçimlerini etkilemektedir. Dini inançlar gelenekleri ve yaşama biçimini

etkileyerek sosyal yaşantıyla bütünleşmişlerdir.

Yapı elemanlarının yapıdaki yerleri işlevlerine göre değişmektedir. İşlevlerinin gerektirdiği boyut ve biçimde yapı yüzündeki yerlerini alırlar. Bu boyut ve biçimler taş yığma mimari kuralların izin verdiği oran ve açıklıkta gerçekleştirilmişlerdir. Yapı elemanları yer aldıkları yapı yüzünün önemine göre yöresel malzeme olan taş, kėsme taş olarak ya da kaba yonu olarak ve geleneksel yöntemler kullanılarak açıklıkların üzeri düz atkı ya da kemer çeşitleri ile geçilmiştir. Yapılar, taş yığma mimari kuralların izin verdiği oran ve açıklıkta gerçekleştirilmiştir.

Konutların özellikle ön yüzlerinde pencerelerin oluşturdukları en çok ikili üçlü grup düzeni vardır. Üst katlarda çoğu kez ritmik bir dizi oluştururlar. Yapı yüzündeki yatay etkiler düşey etkilerle dengelenmiştir. Eyvanlar derin boşluk etkisi ile iki boyutluluğu bozarlar, yapı yüzünde merkez oluştururlar. Dekorasyon yapı elemanlarının işlevsel biçimleri ile ve malzemenin kendi olanakları ile gerçekleşmiş; bezemeler çoğu kez alçak kabartma şeklindedir ve yapı yüzleri aşırıya varmadan bezenmiştir.

Tüm yapılarda iç mekan dış yüze yansımıştır. Ekonomik ve sosyal yapının da belirlediği işlevsel mimari karakter oluşmuştur.

8. NOTLAR

- (1) Cumhuriyet Ans. s.137, 2460.
- (2) Petropoulos ve Andreadis, s.15.
- (3) Niğde İli Yöresel Koşullar s. yok.
- (4) Ketin, s.438.
- (5) Niğde İli Yöresel Koşullar s. yok.
- (6) Göker ve Özgen, s.908.
- (7) Thiery, s.1-16.
- (8) Petropoulos ve Andreadis, s.15.
- (9) Thiery, s.5, 6, 8, 9, 12-16.
- (10) Petropoulos ve Andreadis, s.15.
- (11) Thiery, s.18.-25.
- (12) Petropoulos ve Andreadis, s.63.
- (13) Thiery, s.4.
- (14) Encyclopaedia, Britannica, s.867.
- (15) Petropoulos ve Andreadis, s.63-64.
- (16) Thiery, s.17.
- (17) Petropoulos ve Andreadis, s.16.
- (18) Thiery, s.19.
- (19) Akakiadis, s.23.
- (20) Petropoulos ve Andreadis, s.63.
- (21) Petropoulos ve Andreadis, s.72.
- (22) Akakiadis, s.21.
- (23) Petropoulos ve Andreadis, s.69, 63, 64, 16, 68, 65.
- (24) Günay, s.164.
- (25) Erençin, s.34.

(26) Ayn. Yer, s.36, 18, 19.

(27) Ayn. Yer, s.46.

(28) Ayn. Yer, s.46, 47.

9. KAYNAKLAR

AINSWORTH, W.F.: Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotomia Chaldea and ^{Armenia} America. London, John W. Parker, 1842.

AKAKİADİS, İoannis A., Gerveli-Nazianzos ve St. Gregorios Theologos'un Hayatı Civar Köylerin Coğrafi ve Tarihi Tanıtılması ve Eski Eserler, Atina, 1928 (Rumca).

ERENÇİN, Abdullah: Kapadokya Yerel Konutlarında Turizme Yönelik Yenileme Çalışmalarına Bir Yaklaşım, Örnek Avcılar Köyü. İstanbul, İTÜ Yay., 1979.

ERİÇ, Murat, "Geleneksel Türk Mimarisinde Malzeme Seçim ve Kullanımı" Yapı, Sayı No 33, 1973, s.42-45.

ERKMAN, Uğur, Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri. Doktora Tezi, İstanbul, İTÜ Mim. Fak. Yay., 1973.

GÖKER, Ü., ve ÖZGEN, E.: "Kappadokia", Meydan-Larousse, C.6, 1971, s.908.

GÜNAY, Reha, Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu. Kültür Bakanlığı Yayınları No 456, Kültür Eserleri Dizisi 8, Ankara, 1981.

GÜNGÖR,Hulusi; Temel Tasar. Ken. Yay. 7, İstanbul, 1972.

HİLD,Frederich; Das Byzantinische Strabensystem in Kappadokien,
Wien, 1977.

HİLD,F. ve RESTLE,M.; Kappadokien (Kappadokie, Charsianon, Sebasteia und Lykandos), Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1981.

KAZMAOĞLU,M. ve TANYELİ,U.: "Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar", Yapı, Sayı 33, 1979, s.29-41.

KETİN,İhsan; Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış. İstanbul, İTÜ Yay. 1983.

KIEPERT,R.; Kante von Kleinauen. Berlin, 1908.

KONYALI,İ.H.; Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi, 3 cilt, İstanbul, Fatih Yay., 1974.

KUBAN,Doğan; Eski Anadolu Mimarlığı. Türk Tarih Kurumu Yay. IV, Dizi No 9, Ankara, 1975.

"Niğde İli Yapı Gereçleri ve Yöresel Koşullar", Bayındırlık Bakanlığı, Yapı ve İmar İşleri Reisliği, Ankara, 1969.
(Etüd 1964'e ait).

OSTROGORSKY,G.; Bizans Devleti Tarihi. Çev. Fikret İşıltan, T.T.K. Yay. Dizi no 7, Ankara, 1981.

ÖZTÜRK,Kutsal; Mimarlıkta -Tasarım Sürecinde- Cephelerin Estetik Ağırlıklı Sayısal/Nesnel Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem Önerisi. Doktora Tezi, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayını, 1978.

PETROPOULOS,D. ve ANDREADİS,H.; La Vie Religieuse Dans La Région d'Aksèray-Ghelvèri, Athenes, CEAM, 1970 (Rumca yazılmıştır, Fransızca özeti var).

RAMSEY,W.M.; The Historical Geography of Asia Minor. London, 1890.

RAMSEY,W.M. ve BELL,G.L.: The Thousand and One Churches. London, 1909.

ROTT,Hans; Kleinasiatische Denkmaeler aus Pisidion, Pamphlien, Kappadokien und Lykien. Leipzig, Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung Theodor Weicher, 1908.

TEXIER,C.; Asie Mineure, Paris, Librairie de Firmin-Diotot, 1882.

"Cappadocia" Encyclopaedia Britannica, C.4, 1964, s.817-818, 867.

"Aksaray" Cumhuriyet Ansiklopedisi, Fs.9, 1968, s.137.

"Niğde" Cumhuriyet Ansiklopedisi, Fs.154, 1971, s.2460.

10. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Sedef Er

Doğum Yeri ve Yılı : İstanbul, 10 Ağustos 1959

İlk Öğrenim : Mimar Sinan İlkokulu, İstanbul

Orta Öğrenim : İstanbul Kız Lisesi, İstanbul

Yüksek Öğrenim : Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi,
1982, İstanbul

Öğrenim Sonrası : İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Planlama
Müdürlüğünde Plancı olarak görevli

Mim Fak. Rel. Bilim dalı	2500 TL
7.03	
Demirb. : 41865 Fat No. : Ayn : 1/11	
R 151 77	43737

Foto: 244
Metinler: 10 Adet Planı